298
5

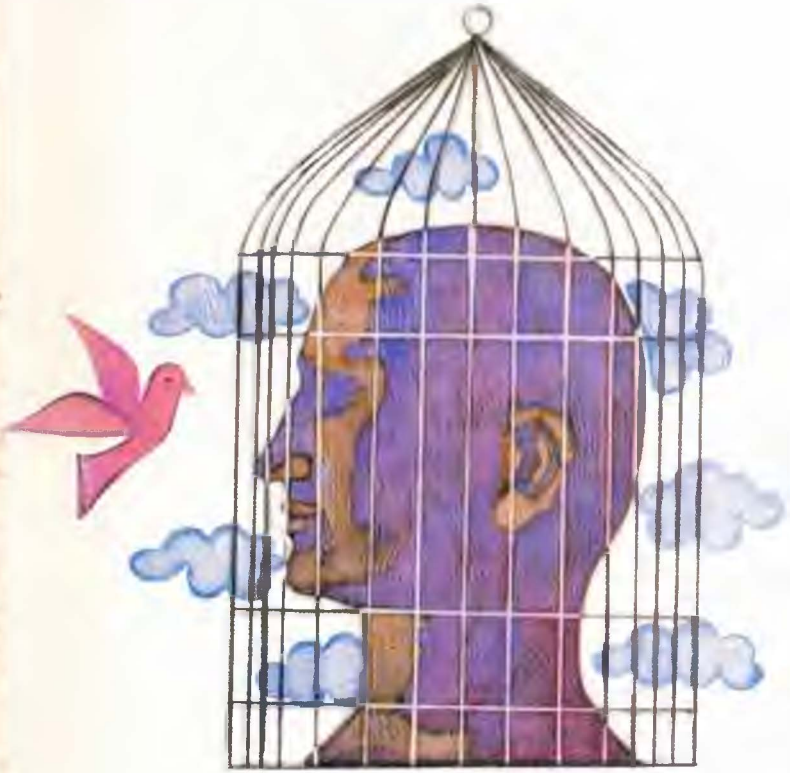
haldun taner

Düz Yazıları - 5

Önce insan

Devekuşuna Mektuplar-1

BİLGİ YAYINEVİ

Önce insan
HALDUN TANER
b

BİLGİ YAYINLARI : 298
HALDUN TANER, DÜZ YAZILARI : 5

Birinci Basım
Temmuz 1960

İkinci Basım
Mart 1987

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet cad. 46/A
Telf : 31 81 22 - 31 16 65
Yenişehir — Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Babıâli Cad. 19/2
Telf : 5 22 52 01
Cağaloğlu — İstanbul

HALDUN TANER

Önce İnsan

Devekuşuna Mektuplar 1

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu

olgaç basımevi — ankara

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Bilanço	9
Dört Heceyi Söylememek İnadı Yüzünden	14
Vatandaşa Sahip Çıkmak	17
Fikir Yakmak	20
Beklerken	23
Üç İhtimal	24
Demokrasimizin Alaturka Tarafları	27
Bari Bugün	30
Muvazene Supabı	33
Yoklukta ...	36
Ramazan İlaveleri	38
Çarkın Öğüttükleri	40
Susup Susup	44
Yeni Valiye Mektup	46
Asıl Suçlu	50
İki Mektup	53
Hediyelik Demokrasi	56
Sokratesimiz	59
Kapıdan Dönenler	61
Dünya Ölçüsünde Devlet Adamı	64
Sis	67
Söz Atmak	69
Bir Tarif	72
Profesörler Evinde Yemek	76
Önde Giden Adam	80
Önce İnsan	84
Gençliğin Üstünlüğü	87
Çöpçülüğü Tercin Eden Adam	91
Ne Ekersen	94
Pilav	97
Çünkü	101

Son Mitinglerin Manası 104
Transferler Diyarı 107
Önünü Ardını Gözetmek 110
Brüksel'den Sevgiler 113
Hafifletici Sebepler 115
Gole Gideni Biçmek 118
Bayrak Adamlarımız 120
Başlarken 124
Köprü 126
Bir Hatıra ... 128
Ya Ya Ya Şa Şa Şa Demokrasi Çok Yaşa 131
Devridaim ... 133
Eksiğimiz: Sağlama Basan Aydın 135
Herkesle Gelen Düğün Bayram 139
Herkes Gider Mersine 144
Pusula 147
İlk Tepki 150
İlle Bir Kıyaslama Gerekirse 152
Kimin Hesabına ... 157
Baba Korkusu Evlat Sevgisi 160
Üniversitenin Cevabı: SSO 163
Asıl O Gün 166
Faydalı Ayaklar 169
Aydın Düşmanlığı 173
Biraz Ölçü 175
Oy Hazretlerine Secde 178
1960'a Girerken 181
Bir İskandil ... 183
Okuyucu Mektupları 187
Alaturkalığın Başı: Yumuşak Aydınlar 190
Akıntıya Karşı 193
Sosyalist Parti Yahut İkinci Bakkal Dükkânı 196
Tavizler Yokuşu 200

*ÖNSÖZ**

Bu satırların yazarı, Türkiye'de her devirde, her iktidara karşı tarafsız bir aydınlar denetlemesinden yana oldu.

Uzun yüzyıllar kültür, düşünce özgürlüğü, eleştirme ve demokrasi geleneğinden yoksun kalmış geri toplumlarda, başıboş bırakılmış iktidar hevesinin ve dar parti tekelciliğinin insanları ne zorbalıklara, ulusu ne çıkmazlara götürebileceğini tarih bize bir kereden fazla gösterdi.

Yakın tarihimizin özellikle pek bahtsız bir baskı dönemine rastlayan 1957 - 1960 yılları arası, Tercüman'da Devekuşuna Mektuplar adı ile yayınladığım yazılarımdan bir kısmını, Dost Yayınevi bu çekişmelerin bir anısı olarak toplamış bulunuyor.

27 Mayısla açılan geleceğin bizi böyle acı konuşmak zorunda bırakmayacak gerçek bir demokrasiyi geliştirmesini dileyelim.

Haldun Taner
12 Haziran 1960, Cevizlik

---

* Bu önsöz, yapıtın 1960 yılında yapılan ilk baskısı içindir.

BİLANÇO

Tarafsız bir ilim adamı, kendi alanına düşen bir konuda düşündüğünü vatandaşlarına açıklayabilir mi, açıklayamaz mı? Açıklayabilir. Hatta açıklamaması vatan sevgisine, insanlık ödevine, dürüstlük duygusuna yaraşmaz. Şu halde İstanbul Üniversitesi Anayasa Profesörü sadece vazifesini yapmıştır.

Demokrat bir rejimin devlet adamları, açıkladığı fikirlerinde kendi yanlarını tutmuyor diye bir ilim adamının iyi niyetinden şüphe edebilirler mi, edemezler mi? Etmemeleri gerekir. Ne var ki, etmişler, sözü geçen profesörü siyaset yaptığı, parti tuttuğu töhmeti ile vekâlet emrine almış ve bu hükümlerinde haklı olduklarını halk efkârına inandırmak için Üniversite Senatosunu da şahit göstermek istemişlerdir.

Demokrat bir ülkenin, tarafsız üniversitesinin senatosundan her hükümet emrine esbabı mucibe hazırlaması, iktidarın prestiji bozulmasın kaygısı ile uydurma fetva vermesi beklenebilir mi, beklenemez mi? Beklenemez. Nitekim senato profesörün siyaset yapmadığını, sadece objektif kanaatini açıkladığını bildirmiş, böylece

vekâlet emrine olma kararını yersiz ve usulsüz bulduğunu halk efkârı önünde açıkça belirtmiştir.

Profesörü suçlandırmak için kullandıkları silahın tam tersine kendilerini suçladığını gören bu makamların bu hezimet karşısında, hislerini, sabit fikirlerini bir yana bırakıp zuhullerini kabullenmeleri, hatta demokrasi teamülü icabı, tek suçlu o sayılmasa bile, hiç değilse, görünüşü kurtarmak için o emrin altında imzası bulunan vekili feda etmeleri gerekir mi idi, gerekmez mi idi? Elbette gerekirdi. Ne var ki bunların hiçbiri olmamış, bunun yerine aleyhte tezahür eden senato kararı hiçe sayılıp ilk kararda direnilmiştir.

Mütalaası böylesine çiğnenip geçilen, tutumları kötü niyetli olarak yorumlanan ilim adamlarının, böyle bir durumda kendilerini bu derece küçük düşüren ve böylesine hiçe sayan bir zihniyete karşı sempatileri artar mı, azalır mı? Elbette azalır. Nitekim gerek bu indi müdahale, gerek bu hiçe sayış hocaları ve öğrencileriyle bütün üniversite camiasında kötü bir tepki yaratmıştır.

Vatandaşlar arasında ahenk ve anlayışa önem verdiğini söyleyip duran bir başvekilin üniversite ile hükümet arasındaki lüzumsuz bir gerginliği kayıtsızca karşılayacağı beklenebilir

mi, beklenemez mi? Elbet beklenemez. Nitekim olayların, başta «umulduğundan» bambaşka bir seyir alması karşısında başvekil müdahale lüzumunu duymuş, önce dekanları Ankara'ya çağırtmakla, sonra da senatörlerle birlikte Perapalas'ta, Profesörler Evinde, Park Otelde dostça yemek yemekle, Üniversite İmâr Kooperatifi hakkında onlara kolaylıklar göstermekle, bozulan havayı yumuşatma siyasetini tercih etmiştir.

Bu havanın bir sonucu olarak meslektaşlarının yakında kürsüsüne iade edileceği imasına sevinen dekanların pişmiş aşa su katmaması için, ateşli profesörlerden şu ara, hükümetin prestijini yaralayacak bir söz sarf etmemesi, susup beklemesini rica etmeleri uygun bir taktik sayılabilir mi, sayılamaz mı? Susup beklemek haklarını savunmaktan vazgeçmek demek olamayacağına göre elbette oportünist bir hareket sayılamaz. Nitekim profesör de dostlarının öğüdünü dinlemiş, sabırla susup beklemiştir.

Kürsüsüne iadesini başından beri bir haksızlığın tamiri sayan profesör, şimdi bunun kendisine bir lütufmuş gibi verilmesi ve haftalardır sabırlı ve olgun sususunun, islahıhal etmiş bir ilkokul çocuğu pişmanlığı şeklinde gösterilmesi karşısında mahut susma perhizini bozabilir mi? Bozamaz mı? Bozabilir. Nitekim profesör de kararın gazetelerde yayımlanmasının ertesi günü aynı gazetelere bir demeç vermekten ve şim-

diye kadar olduğu gibi bundan sonra da doğru bildiğini savunacağını açıklamaktan kendini alamamıştır.

İşin gürültüsüz patırdısız, kimseyi gocundurmadan hal ve fasl olunmasından başka arzuları olmayan, hatta kim bilir, belki de bu arada iktidara karşı meslektaşlarını nadim gibi göstermeyi uygun bulmuş olan bazı senato üyelerince profesörün şimdi kendilerini yalancı çıkaran ve iktidara karşı güç duruma sokan bu demeci, kusur bildirme cezasını hak edecek bir hareket midir, değil midir? Bu o üyelerin yaşına, mizacına, anlayışına göre değişebilecek bir husustur. Nitekim demeç, bu senatoca onaylanmamış, tersine cezayı mucip görülmüştür.

Bu kusur bildirme cezası yetmez gibi, Rektörün* teklifi ile senatonun aldığı ikinci tedbir, yani aylardır bir vekâlet emri ile kürsüsünden mahrum bırakılan hocayı tam ona kavuşmak üzere iken bu sefer de bir senato kararı ile oradan bir ay daha uzaklaştırma kararı, hocalarına kavuşmanın sevinci ve kazanılmış bir davanın zafer havası içinde iktidarın hiç arzulamadığı bazı gösteriler yapması mümkün gençlerin bu hareketlerini de, tesadüfen, önlemiş oluyor mu, olmuyor mu? Evet tesadüfen önlemiş oluyor. Hatta karar, kabili temdit olduğuna göre, bir yeni uzatma ile yaz tatiline hadisesizce girme

* Sayın Sıddık Sami Onar'dan önceki rektör.

imkânını dahi —tabii yine tesadüfen— sağlamış bulunuyor.

Buraya kadar hep ben sordum ben cevap verdim.

Şu son iki sualin cevaplarını da size bırakıyorum sevgili okuyucularım:

Aleyhte tezahür ettiği zaman kanaatleri alınıp satılmayan, çiğnenip geçilen senatonun sayın üyeleri, lehte tezahür ettiği için bazı makamların pek hoşuna giden bu yeni kararlarından ötürü şimdi bu caniplerden saygı ve sevgi dolu komplimanlara mazhar olmakla öğünmeli midirler, yoksa yerinmeli midirler?

Senatonun bir profesör hakkında verdiği idari bir kararı kendi kozları için bulunmaz fırsat sayıp profesörü daha baştan suçlu, onu vekâlet emrine alan zihniyeti ise daha başta haklı göstermeye savaşan, ve Devlet Şûrasında kaybedileceği muhakkak bir davayı ve hükümetin bu konudaki ilk tutumunun yarattığı ciddi prestij kaybını ağız kalabalığı ile örtbas etmeye çalışan bazı gayretkeşlerin herkesi budala yerine koyan bu demagojisine gülmeli mi, yoksa ağlamalı mı?

Ocak 1957

DÖRT HECEYİ SÖYLEMEMEK İNADI YÜZÜNDEN

Kapanmak üzere iken, büyük bir taktik yanlışı ile yeniden uyandırılan, basında yeni baştan çalkantılar yarattıktan sonra şimdilik bir müddet için yine durulan ama üç hafta sonra, tekrar günün hadisesi haline gelecek olan şu mahut meseleye, aradan geçen zaman mesafesinden ve hissiyattan arınmış objektif bir gözle bakacak olursak içler acısı halimize acımaktan kendimizi alamayız.

Taşra kasabası ya da mahalle kahvesi seviyesini aşmayan bir sen ben çekişmesi içinde bu işi de nasıl bir kulüpcülük, particilik açısına indirdik. Nasıl prensiplerinden çok «miş miş»li rivayetlere dayanıp ona buna kara çaldık.

Şöyle bir kısa bilanço yapsak gülünçlüğümüz büsbütün meydana çıkar. Düşünün, bakın:

Senato bu yüzden kaç kere toplandı.

Rektör ve dekanlar Ankara'ya kaç defa çağırıldılar.

Başvekil, hiç âdeti değilken, kaç defa profesörlerle yemek yeme lüzumunu duydu.

Büyük Millet Meclisi kaç saatini bu işin tartışmasına ayırdı. İktidarı suçlayan muhalifler, kendilerini savunan Demokratlar kaç defa kürsüye inip çıkmak zorunda kaldılar.

Hükümet üyeleri aralarında kaç saatlerini bu konuya harcadılar.

Muhalifler bu konudan nasıl faydalanacakları hakkında ne kadar kafa yordular.

Talebeler bu arada kaç Anayasa Hukuku dersinden mahrum kaldılar.

Gizli polisler ve askeri birlikler üniversiteyi kaç defa kuşattılar.

Kaç genç muhabir, profesörden, vekilden, rektörden, dekanlardan iki kelime koparabilmek için, kaç defa, kar altında, rüzgâr ağzında, bekleyip durdu.

Arabulucu Prof. Gürkan onları atlatmak için, kaç defa espri yapmak zorunda kaldı.

Kaç yüz bin vatandaş, radyodan, gazetelerden, ağızdan, kulaktan, bu yılan hikâyesini, kaç gün, kaç hafta, kaç ay, takip edip kaç araba dolusu laf ve zaman harcadı.

Ve nihayet insanlığın ölümü, kalımı ile ilgili, atom silahsızlanması gibi, füze üslerinin taksimi gibi, önemli meselelerin dünyayı sardığı bir anda, bizim aslında pek manasız meselelerle Bizanslılar gibi birbirimizin başını yiyişimiz karşısında, kaç dostumuz bize için için acıdı, kaç düşmanımız, için için sevindi.

Bu çocukça çekişme, bu pireyi develeştirme, lüzumsuz gerginlik neden?

Bütün bu vakit, heyecan, enerji, kâğıt, mürekkep kaybı ne için?

Bir tek kişinin çıkıp da, bu gibi yanlış adımlarda batılı devlet adamlarının sık sık kullandığı, ve söyleyeni küçültmek şöyle dursun, tersine herkesi onun toleransına ve olgunluğuna inandıran, dört hecelik bir cümleyi söylemeyi onuruna yedirememesinden..

İşi bu derece şirazesinden çıkarmadan, daha başından bıçak gibi kesecek olan bu sihirli dört heceyi, bizim devlet adamlarından duymaya hiç alışık olmamamıza rağmen, belki yine de hatırlayacaksınız:

«Zuhul ettim.»

Ocak 1957

VATANDAŞA SAHİP ÇIKMAK

Aramızda dürüst insanlar, namuslu vatandaşlar herhalde hayli azalmış olmalı ki, herhangi bir toplumda en olağan bir insanlık, vatandaşlık borcu sayılan şeyleri olağanüstü bir büyüklük ve kahramanlık örneği sayar olmaya başladık.

Yerde bulduğu altmış bin lirayı polise teslim eden memurun namusu karşısında küçük dilimizi yutacak oluyor, arkadaşı namına aldığı bilete vuran büyük ikramiyeyi tek kuruşuna dokunmadan sahibine yollayan teğmeni hayranlıkla alkışlıyor, kendi ihtisas alanına düşen bir hükümet icraatı karşısında kanaatini açıklayan bir profesörün otomobilini havalara kaldırıyoruz. Bu gidişle, pek yakında rüşvet almayan, zina yapmayan, yere tükürmeyen, dükkânının önünü temiz tutan vatandaşlara madalya takarsak şaşmayalım.

Batı toplumunda para bulup iade eden herhangi bir kimsenin iri manşetlerle gazete sütununa geçtiği henüz vaki değildir. Oysaki orada da helal süt emmiş insanlar pek çoktur. Ve belli bir şey ki orada da bir sürü paralar bulunup polise, sahibine iade edilmektedir.

Hele kanaatini açıklayan bir ilim adamının medeni cesaret kahramanı sayılması orada görülmüş, işitilmiş şey değildir.

Müsaadenizle iki örnek vereyim:

Fransa'yı, hatta müttefikleri, ilk Cihan Savaşında galip çıkartan ihtiyar kaplan Clemanceau zaferden sonra cumhurreisliğine adaylığını koymuştu. Ama son derece minnettar olması gereken Fransa parlamentosu çoktan hak ettiği bu mevkiye onu değil de tutup silikliğinden başka bir meziyeti olmayan Paul Deschane'i seçti.

İkinci Cihan Savaşında İngiltere'yi uçurumun kenarından zaferin doruğuna çıkaran Churchill'in zekâsı, inancı ve iradesi olmamış mı idi? Ona minnettar olması gereken İngilizler, savaş ertesi ilk seçimde aynı Churchill'i düşürüp iktidarı İşçi Partisine verdiler.

Fransızlar kendilerini Clemanceau'ya, İngilizler de Churchill'e borçlu saymıyorlardı. Onlarca bu iki büyük devlet adamı, tıpkı kendilerine verilen işi dürüstçe yapmış milyonlarca vatandaşları gibi, tarihin kritik bir anında aldıkları sorumlu ödevi başarı ile yapmış birer insandılar. O kadar!..

Bütün bu vatandaşlar, o toplumlarda, göklere çıkarılmaz, onlara mersiyeler yazılmaz, heykelleri dikilmez.

Ne var ki, böylece o milletin kıymetli bir vatandaşı olmak hakkını kazanmak da insana geçici mersiyeler toplamaktan daha sağlam bir garanti temin eder. Nitekim onlara karşı yapılacak en küçük bir haksızlık, nankörlük karşısında sade bir iki cesur taraftarı değil, bir iki tiraj meraklısı gazete de değil, bütün bir millet, onlara sahip çıkar, kol kanat gerer, kıllarına dahi dokundurmaz.

Nitekim, İşçi Partisinin Maliye Nazırı Sör Stafford Cripps bir meclis tartışması sırasında aynı Churchill'e «Korkak» diyecek olunca bütün parlamentcyu, başta kendi partisi üyeleri olduğu halde, bir kaya gibi dimdik karşısına dikilmiş buldu. Milletin vekilleri particiliği filan unutmuş. saygısızca «Sözünü geri al» diye bağırıyorlardı.

Dürüst adamın, vazifesini yapan, açık fikrini vazife hissi ile ortaya atan adamın milletten bekleyeceği belki biricik ama en büyük mukâfat da işte budur, bu olmalıdır.

Bu konuda biz de milletçe bir nefis muhasebesi yapacak olsak acaba kendimize kaç numara atardık dersiniz?

Şubat 1957

Fikrini, taşa, papirusa, parşömene yazı halinde döken insan mevcut olduğu günden beri, bu toptan, tüfekten de zorlu silahla savaşıldı duruldu.

Basılı yazıya, azılı katillere yapılan bütün muameleler reva görüldü. İçlerinde linç edilenler oldu. İdam olunanlar, vatan haini sayılıp kurşuna dizilenler oldu. Sürekli ya da geçici hapse tıkılanlar, sürülen, göz hapsinde tutulanlar ve nihayet toplanılıp bir arada yakılanlar oldu.

Yangın aslında ışıklı bir şeydir, ama onun bu çeşidi, tarihin yüzkarası olarak duruyor.

Toplu olarak ilk kitap yaktırma şerefi (!) eski Çin diktatörü Shi - Huang - Ti'ye aittir. Kendisi Taohist olduğu için Konfüçyüs akidelerinin amansız düşmanı idi. Yurdunu taştan bir setle nasıl dışarı dünyadan ayırdı ise, aklı sıra bir sansür duvarı ile de işine gelmeyen fikirlerden koruyacağını sanıyordu. Kafası daha kızınca zararlı saydığı bütün kitapları toplatıp ateşe verdi. Bu el yazması kitapların yalnız birer nüshasını alıkoyarak sarayının kütüphanesinde, ayrı bir bölümde, kilit altında bulunduruyordu.

Eczanelerde, üzerinde «Ölüm Tehlikesi» yazılı zehirli ilaçlar dolabı olur ya, işte o dolaptan hususi reçete ile ilaç alır gibi, inceleme yapacak ilim adamları da, bunları ancak yüksek

makamlardan özel müsaade aldıktan sonra okuyabiliyorlardı.

Shi - Huang - Ti'nin, tarih boyunca, taklitçisi çok oldu.

Hitler de 1933'te bu çeşit bir gösteriye özenmişti. Nasyonalsosyalizme aykırı saydıkları bütün Alman kitap, dergi, gazetelerini toplayıp yakan, sonra da alevlerin ışığında barbarca gülüp eğlenen bu hışır fanatikler, Almanya'yı Almanya yapan bütün manevi değerleri kül ettiklerinin farkına bile varmamışlardı.

İnsanoğlu, demek, gözü kızınca fikirleri bile yakmaya yelteleniyor.

Bu satırları, bir iç politika haberi yüzünden yazdığımızı anlamış olacaksınız. Bir sevimli vilayetimizde cereyan eden o müessif olayla yukarda anlattıklarımız arasında elbette ki bir öz benzerliği bulmaya imkân yoktur. Ama metot ve zihniyet, maalesef, aynı: Karşı fikre tahammülsüzlük..

Yakılan gazetede ne yazılı olduğunu bilmiyorum. Merak da etmedim. Ama ne olursa olsun, bir gazetenin, bir kitabın, bir fikrin yakılmak istenmesini kafama sığdıramıyorum.

Demokrasi, her şeyden önce, bir geniş görürlük, bir tahammül rejimidir. Söze sözle, fikre fikirle karşılık vermek sabır ve olgunluğunu gösteremeyip de, vakıcılık, yıkıcılık gibi zorbalıklarla fikri sindirip susturacaklarını sananlar her şeyden önce kendilerine güvensizliklerini, ve tek taraflılıklarını ilan etmiş olurlar.

Bir insan yanılıyorsa yanlışını, dönekse ikiyüzlülüğünü, düzenbazsa foyasını, fikirle, sözle ortaya koymak gerek...

Hangi sebeple olursa olsun, kimden, hangi partiden gelirse gelsin, demokratik bir rejimde yeri olmayan bu gibi taşkınlıklar daima geriye, sahibine tepen zararlı silahlardır.

18 Ekim 1957

BEKLERKEN

Güreş bitti. Seyircilerin alanı inleten teşçi avazları artık duruldu. Herkes sus pus olmuş. Güçlerinin son damlasını minderde yitiren iki güreşçi şimdi köşelerinde bitkin bekliyorlar. Birinin kaşı patlamış, iki dişi kırılmış; öbürünün kolu çıkmış. burnu kanıyor. Ama seyircilerin dikkati artık onlarda değil. Ringin kenarında nerdeyse yanacak olan hakem fenerlerinde. Biraz sonra jürinin kararı belli olup da kazananın kolu kaldırılınca, bu gergin sessizlik bir anda yırtılacak, tribünlerdeki halk yeniden birbirine girecek.

Bir yanda alkış hurra, öte yanda oha, yuha.

Centilmen seyircilerimizin her maçtan sonraki candan tepkisi.

Maç sportmence mi geçti? Taraflar aynı kiloda, eşit şartlarla mı çarpıştılar? Güreş milletlerarası nizamlara göre mi yapıldı? Artık bunları tartışmanın sırası değil. Olan olmuş, boğuşma artık durmuştur.

Şimdi iş yanacak jüri fenerlerinde.

Ondan sonra, artık, kazananla, kaybedenin arkadaşça öpüşüp kol kola halkı, jüriyi «Var ol, var ol, var ol» diye üç kere selamlamaları kalıyor.

Güreş pek seviyeli olmadı, bari sonu sportmence bitsin.

27 Ekim 1957

ÜÇ İHTİMAL

Fırtınalı bir denizde, azgın dalgalarla boğuşan gemicileri kuytu bir sahilden seyretmek gibi keyifli şey olur mu?

Lucretius üstadımız böyle buyuruyor. Gerçekten de öyledir. Ne var ki, bunun keyfine varabilmek için biraz merhametsiz olmak şart. Bizim Bektaşi, bu bakımdan Lucretius'tan hiç değilse daha az siniktir.

İçlerinde Bektaşinin de bulunduğu bir kervanı yolda eşkıyalar çevirmiş. «Soyunun» demişler yolculara. Zavallılar paraları söküle, elbiseleri soyunadursun, eşkıya üstü başı, lime lime Bektaşiyi fark etmiş:

«Ne işin var senin bunların arasında?»

«Ben de yolcuyum.»

«Geç sen şöyle beri, işe yaramazsın.»

Bektaşi beri geçmiş. Kulağının arkasında bir sigara varmış, onu da bir güzel yakmış. Gülümseyerek öbürkileri seyredermiş. İçlerinden birinin kanına dokunmuş:

«Ne sırıtıyorsun orada?» diye sormuş.

Bektaşi,

«Çok mu gördün ahbap» demiş. «Tanrı nasılsa bir fırsat verdi elime. Bir kerecik de fakirliğin keyfini çıkarıyorum.»

Gerçi onunki gibi bir züğürt avuntusu, ama şu son günlerin keyfini de en iyi çıkaran

tarafsızlar oldu. Muhalif, muvafık kaç aday tanıyorsam —çoğu da eski kurt hani— başuçlarında Koral, Brominal, Luminal, uyku verici, tansiyon düşürücü ilaçlar... Seçim heyacanı eczacıları Asya gribinden daha çok ihya etmişe benzer.

Ama bu kadar telaşı anlamıyorum doğrusu.

Seçimlerin amacı kazanmaktır. Kazanan muradına erdi demektir. O şıkkı bir kalem geçelim.

Kaybedenlere gelince, evvel Allah, onlara da birtakım avuntular bulunabilir. İcabında felsefe yardıma çağrılabilir. Atasözlerinden, özdeyişlerden destek bulunabilir.

Sonra Avrupa'dakinin tam tersine, siyaset adamlarımızın zekâlarını, seciyeleri, ne hikmetse iktidarda iken değil de, muhalefette iken daha bir gösterme imkânı buldukları da su götürmez bir gerçektir. Hal böyle olunca. oy kaybını prestij kazancı ile kapatmak imkânı daima var demektir. Daha hangi birini saymalı. İktidarda iken kimsenin sevip okumadığı sade paket sarmaya yarayan parti gazeteleri, muhalefete bir geçmeye görsün, tirajı o saat artar, kapış kapış okunur olur. Aydınlar düştü diye düşen partiyi tutmaya başlarlar. İktidardan istediğini koparamayan muhalefete geçer. Muhalefet öyle kuvvetlenir, öyle kuvvetlenir ki, dört yıl sonra iktidara yine Koraller, Luminaller içirtecek hale gelir.

Diyeceğim, kaybetmenin de sayısız kazançları vardır

Şu halde bunda da korkulacak bir taraf yok

demektir. Bizim için en kritik durum, olsa olsa bir partinin öbüründen küçük bir farkla iktidara gelmesinden doğabilir. Normal olarak bunda da bir risk olmaması gerekir. Mesela, geçen Avusturya meclisinde Halk Partisi, Sosyalistlerden yalnız sekiz mebus fazla çıkarabildiği için iktidarı dört yıl elinde tuttu. Ne var ki, oralarda, mebuslar, kör değneğini bellemiş gibi, bir tek partiye girer, başka parti yokmuş gibi, öldüm Allah ömürleri boyunca siyasi kanaatlerini değiştirmezler.

Bizde öyle mi ya? Değişen memleket menfaatlerinin seyrine göre, İttihat Terakkiden, Müdafaayı Hukuka, Terakkiperver Fırkadan, Cumhuriyet Halk Partisine, oradan Serbest Fırkaya sonra yine Halka, sonra Demokrata, Millete, Hürriyete, ve sırf mecliste kalıp memlekete, hizmet düşüncesiyle bugün de yine şu veya bu parti listesine geçmiş nice idealist mebusumuz, adayımız vardır.

Üçüncü şıktaki tehlike ancak bunlardan gelebilir.

Oradan oraya geçmeye alışık bu idealist vatandaşların beşi onu bakarsınız el ele verip bir şantaj partisi kurarlar. Reylerini öbür kefeye atıp dört yılda değişen iktidarı dört saat içinde değiştirme tehdidi ile her başvekili kalabalık muhalefet partilerinden fazla korkutabilirler.

Biz bu demokrasi yolunda henüz çok yeniyiz. Öyle olduğu halde bakın meseleye ne yeni perspektifler getiriyoruz. Hele durun, Avrupa'nın, Amerika'nın yakında bizden çok öğrenecekleri olacak.

27 Ekim 1957

DEMOKRASİMİZİN ALATURKA TARAFLARI

Biz, günü gününe uymaz, nedir ne değildir belli olmaz, eserekli tutaraklı bir milletiz Devekuşu.

Öğrenci iken bütün yıl dersleri serer serer de imtihan gelip çatınca kitap kurdu kesiliveririz.

Spor!a, fikstürle pek ilgimiz yoktur ama, bir Galatasaray - Fener maçı olmayagörsün, evvel Allah, sabah karanlığında, stat kapısında herkesi ite kaka kuyruklara gireriz.

Yılda iki gün muhafazakârlığımız tutar: Kurban ve şeker bayramlarında. Hatta o gün bayram namazına bile gittiğimiz olur.

Yılda üç gün de koyu Atatürkçüyüzdür hani... 19 Mayıs, 29 Ekim, bir de 10 Kasımda. O günler Atatürk der de bir daha demeyiz. Üç gün için devrimlerin üzerine titreriz.

Tıpkı onun gibi dört yıl susar oturur, beğenmediğimiz icraata, hürriyet sınırlamalarına koyun gibi boyun eğer, ama seçim vakti haklarını titizlikle savunan birer aslan kesiliveririz.

Kesiliriz de ne olur. O da geçer. Seçimler biter. Biz de yine dört yıl sürecek o miskin kış uykumuza yeniden dalarız.

Geçen gün de Sukuşu ile bunu konuşuyorduk.

O, bizim demokrasi anlayışımızı, bu bakım-

dan pek alaturka bulduğunu söylüyordu ki, haklı. Sukuşuna inanırım. Onun batı ülkelerinde de kalmışlığı vardır. Gerçek demokrasi nasıl olur, yakından bilir.

Gerçek demokraside vatandaşın olgunluk derecesi, uyuyup uyuyup uyandıktan sonra gösterdiği fevri şahlanışlarla değil, hep uyanık kalıp, her gün gösterdiği az ama sağlam, ölçülü ama hiç şaşmayan karşı koyuşlarla ölçülür.

Sukuşunun özlediği demokrasiye ne zaman kavuşacağız biliyor musunuz?

Dört yılda bir, yalnız seçim sezonu gösterdiğimiz titizlik ve uyanıklığın binde birini her günkü vatandaşlık tutumumuzda göstermesini becerebildiğimiz zaman.

Geçen pazarki mektubumda seçim çekişmelerini seviyesiz bulan sözlerime tutulmuşsun. Tabii seviyesiz olur. Çünkü, demokrasimizin bir ikinci alaturkalığı da partiler dışında kalan gerçek ve tarafsız aydınları hiçe sayması, onların hükümlerini, tepkilerini, adalet duygularını ve vicdanlarını hiç mi hiç kaale almamasıdır.

Başka ülkelerde, halbuki, bu çeşit olgun ve vatansever aydınlar toplumun en itibarlı, en sayılan, kendilerinden en çekinilen vatandaşları sayılırlar. Milletin sağduyusunu, ilmi, müspet düşünce yönünü onlar temsil ederler. Memleketin manevi değerler geleneğini, ve bu geleneğin istikrarını daha çok onlar korurlar. Yoksa iktidar çekişmeleri içinde günlük siyasetin dar ufuklarından ötesini görecek halleri olmayan fanatik particiler değil.

Bu çeşit tarafsız ve bağımsız aydınlar bizde ne yazık ki sayı bakımından azınlıklardan bi-

le azınlıktadırlar. Ve yine ne yazıktır ki, oyları, sadece seçim mazbatasını bir arttırıp ya da bir eksilten herhangi başka anonim bir oydan farklı görülmemektedir.

Evet biliyoruz, demokrasi iki sırık hamalının bir ordinaryüs profesörü, üç çarşaflı kadının iki üniversiteliyi azınlıkta bırakabileceği bir çoğunluk egemenliği rejimidir. Ne var ki, aydına cahili aydınlatma hürriyeti tam olarak verildikten sonra. Demokrasiyi demagojiden ayıran da budur.

Bu vatansever tarafsız aydınları, sırf sayılarının azlığından ötürü küçümsemek, onları umursamamak ve herbirine kötü niyet yorarak üyey evlat muamelesi yapmak toplumun bu nazım unsurunu sindirip kabuğuna çekilmeye zorlamak olur ki, inan bana Devekuşu bu, önünde sonunda geriye tepecek bir silahtır.

İstediğimiz büyük bir şey değil. Biz bu yurdun politik çıkarlar dışındaki tarafsız aydınlarına en az, din oltası ile oy avlayan vaizler, parti propagandasında vazifelendirilen futbolcular ve komikler kadar saygı gösterilmesini bekliyoruz. Daha fazla değil.

Dünya tarihinde Eflatun'dan, H. G. Wels'e kadar bilge aydını toplumun en kuvvetli dayanağı sayıp hatta devletin idaresini bunlara vermek tezini savunmuş, nice zorlu düşünürler çıkmış. Ölmez eserleri, su götürmez değerleri meydanda. Yine dünya tarihinde, Neron'dan Peron'a kadar, aydını, bilgini, bilgeyi kendine baş düşman saymış, nice zorba müsveddesi zavallılar türemiş. Bunların da encamı ortada.

İnanmazsan Sukuşuna sor.

3 Kasım 1957

Umarım ki, hiç değilse bu sabah, dokuzu beş geçe saygı duruşunda bulunmak için başını kumdan çıkarmışsındır.

Bunu bulunmaz fırsat sayıp sana o eşsiz şefin yüzlerce yönünden sadece üçünü belirten üç küçük hatıra anlatacağım.

Anafartalar kahramanı, büyük ihtilalci, İstiklal Savaşının ünlü başkomutanı, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, bunca köklü devrimlerin öncüsü Atatürk'ün en sevdiği, en övündüğü, hayatında en derin huzuru duyduğu biricik gün, hangi gün olmuş biliyor musun?

Bilemezsin, tahmin bile edemezsin.

Bunu bana, onun en yakınlarından biri, otuz yıllık yaveri Muzaffer Kılıç anlatmıştı. Ben de sana tekrarlıyorum:

Ankara Hukuk Fakültesini kurduğu gün...

Dünyanın gördüğü en büyük askeri şeflerden birinin hukuk devletine karşı duyduğu bu her şeyden büyük saygıya bundan âlâ belge olur mu dersin?

Atatürk çok sevdiği bir mücadele arkadaşını mebus yapmak ister. Bunu da ilgililere söyler. Parti sekreteri adamı nasılsa aday listesine geçirmeyi unutur. Sonra da ellerini ovuşturarak

özürler diler, hatasını nasıl düzelteceğini bilemez olur.

Atatürk'ün sözlerine bak:

«Dil ve tarih bilginlerinden olmamak şartıyla, herhangi bir adayı silin, yerine onu yazın.»

Görüyor musun Devekuşu, bilgini sayma ve saydırma kaygusu en yakın arkadaşını kayırma hissinden de üstün..

Başkumandanlık Meydan Muharebesinden sonra savaş alanını gezen Atatürk yerde çamurlara bulanmış bir Yunan bayrağını görür.

Hemen emirberine seslenir:

«Kaldır onu ayak altından. Bir milletin bayrağı o milletin istiklal sembolüdür.»

Yurdunu istilaya kalkmış, köylerini yıkıp yakan, sivillere akla gelmedik katliamlar yapan, insanlıktan, harp kanunlarından ve ahlakından nasipsiz, şımarık ve gaddar bir düşman karşısında bile, onunla yapılmış en kıyasıya, en kanlı ve hınçlı bir ölüm kalım dövüşünün hızıyla dahi görüyorsun ki, centilmenliğinin, efendiliğinin, insanlığının zerresini kaybetmemiş.

Bir de sonra, gaddar bir düşmana değil, kendi öz kardeşine ağız dolusu söven, bir istila savaşında değil, en olağan bir aile geçimsizliğinde birbirinin bayrağını, şerefini, namusunu ayaklar altına alan kendini unutmuş bugunkü Atatürk çocuklarına bak.

Bugün hepimiz milletçe bol bol Atatürk'ü düşünelim Devekuşu.

Onun insanlığını, efendiliğini anmak bakarsın, kendimizi, şu son zamanlarda bize arız olan küçüklüklerden sıyırmaya yarayabilir.

Bu 10 Kasım günü, bu millet babasının hatırası, belki de kaybolmuş kardeşlik duygularımızı yeniden uyandırıp canlandırabilir.

Amin de de, öyle olsun Devekuşu.

10 Kasım 1957

Geçen hafta günlük gazetelerin birinde bir resim vardı. Bilmem senin de gözüne ilişti mi Devekuşu?

Resim Alman Cumhurreisi Dr. Theodor Heuss'ü, yeni kurulan Adenauer Kabinesi üyelerine verdiği bir davetten sonra köşkünün kapısında gösteriyordu.

Sayılı bir kültür tarihçisi olan cumhurreisinin, hepsi birbirinden kültürlü ve çok yönlü kabine üyeleriyle yaptığı bu davette, üç saat boyu, neden konuşulmuş biliyor musun?

Hayır, bilemezsin.

Seçim meselelerinden değil.

Meclise getirilecek yeni kanunlardan değil.

Geçim darlığından, iktisat politikasından, devalüasyondan, iç veya dış politikadan da değil.

Sadece sanat ve felsefeden.

Haftalık bir dergide de başka bir resim vardı. Altında şu yazı:

Danimarka Kralı ile Başvekilinin devlet işlerinden baş aldıkça konuştukları başlıca ortak konu opera imiş. Hatta öyleki, Kral cenapları geçen hafta birden rahatsızlanan bir tenorun

yerine sahneye çıkıp zor bir aryayı söyleyivermiş.

Çörçil'in geçen harbin hararetli anlarında işi gücü bırakıp bir iki gün için kafasını dinlemek üzere Afrika'da resim yaptığını, üstelik yazarlıktaki ustalığından ötürü kendisine bir de Nobel Armağanı verildiğini herhalde duymuş olacaksın.

Eski Amerika Cumhurreisi Roosewelt'in boş zamanlarında pul koleksiyonu ile uğraştığını, şimdiki Başkan Eisenhower'in ise tatil saatlerinde alabalık avlamıyorsa muhakkak golf oynadığını bilmeyen kalmadı.

Bu örnekleri çoğaltmak işten değil.

Bence bilhassa siyaset adamının, meslek dışında ille böyle bir merakı olması şart Devekuşu.

Muhakkak sanat, felsefe demiyorum. Ama satranç, bahçıvanlık, spor merakı, kitap koleksiyonculuğu, ciltçilik, ne bileyim ben, bir şey, bir şey lazım.

Hasta bir doktor, nasıl müşterilerinin güvenini kazanamazsa masasının üstü karmakarışık bir gazeteciden nasıl derli toplu bir yazı umulamazsa, kendini yalnız ihtirasına kaptırmış, işlerin içinde bunalmış, onların üstüne çıkamamış bir devlet adamından da sağlam, isabetli, ölçülü kararlar beklenemez.

Meslek dışı amatörce ilgiler ve meraklar devlet adamının muvazene supaplarıdır.

Bak, mesela Hitler'in böyle bir merakı yoktu Devekuşu.

17 Kasım 1957

İmrahor. rahmetli Faik Paşa,

«Bir adama kırk gün iyilik edin, kırk birinci gün iyiliği eksiltin, sizden kötüsü olmaz» derdi.

Paşanın bu kaziyesi belki bütün insanlık için doğru olmayabilir, ama bizim şu andaki toplum psikolojimize çok uygun düşüyor.

Nitekim bunu tersine çevirsek de doğru.

Bir adam kırk gün prensiplerini mevkine feda etse, eyyam adamı olsa da kırk birinci gün tesadüfen dürüst davranacağı tutsa, eski yaptıklarını unutup ondan kahramanı yok sanıveriyoruz.

Şu son yıllar, resimli siyaset dergilerinin kapakları hemen her hafta bize bu çeşit bir ucuz kahramanı tanıttı durdu.

Uzağa gitmeye ne hacet.

Bir zamanlar aydınların canına ot tıkayan, gazeteleri kapatan örfiidareci bir parti bugün eski yaptıklarının tam tersini savunduğu için alkış toplamıyor mu?

Şu son günlerin hürriyet şampiyonlarından biri, kurulduğu günden beri bütün sorumluluğuna katıldığı partisinden henüz geçen ay istifa eden, şimdi de çoğunun altında kendi imzası bulunan icraatın tenkidini yapmaya başlayan bir ünlü siyasetçimiz değil mi?

Daha düne kadar iktidara tempo tutan bir

günlük gazete, birden dümeni kırıp muhalefete geçince düşük tirajı üç misli artmadı mı?

Her iktidara, «İşte İstanbul Paşam» diyen, yerinde kalmak için her çareye başvuran zeki ve sevimli valimiz bir düşmeye görsün, şimdi ondan seciyeli bir prensip adamı, ondan mağdur bir siyaset kurbanı, ondan üstün bir medeni cesaret kahramanı tanımaz olduk.

Gülünç oluyoruz Devekuşu, çok gülünç..

Dün ıslıkladığımızı bugün alkışlıyoruz. Bugün övdüğümüzü yarın yuhalıyoruz.

Ve işin kötüsü, bütün bunları hiç yadırgamıyor, olağan buluyoruz.

Sukuşu, geçen gün, bunu, bizim kurbağalar gibi hafızasız bir millet oluşumuza, iyiliği olsun, kötülüğü olsun, çabuk unutuşumuza veriyordu ki, doğru.

Hafıza galiba ahlakın ilk şartı.

Ama ben, bunu, hafızasızlıktan çok, başka bir şeye daha yoruyorum Devekuşu:

Gerçek kahraman yokluğunda, eldeki mevcuttan yalancı pehlivan yaratma ihtiyacına..

24 Kasım 1957

RAMAZAN İLAVELERİ

Ramazanın geldiğini, sokakta çoğalan berelilerden, minarelerdeki mahyalardan ve iftar topundan önce gazetelerin manzarasından anlamak mümkün.. Üçüncü sayfaların hepsinden insanın yüzüne bir gül suyu kokusu, ayınları çatlatarak vaaz eden davudi bir imam sesinin yankısı taşar gibi oluyor.

Bir zamanlar spor sayfası, dedikodu sütunu yarışında birbirini atlatmaya çalışan yazı işleri müdürleri, şimdi bütün gayreti ramazan ilavesine toplamış bulunuyorlar.

Duvarlardaki rengârenk afişlere bir göz atın:

«Gazetemizin ramazan sahifesini Üstadı Ekrem Fazılı Muhterem bilmem kim hazırlıyor.»

«Ramazanda herkes falanca gazeteyi okuyacak Çünkü falan camiin başimamı büyük din adamı, İslam mütefekkiri Nurettin Nefti'nin vaazlarını günü gününe noktası virgülüne kadar yalnız gazetemiz vermektedir.»

«Büyük hafızların biyografisi falan gazetede.»

«Hazreti Ömer tefrikamıza ramazanın ilk günü başladık.»

«Ayeti kerimelerin hadisi şeriflerin en vukuflu tefsiri bizim gazetede.»

Sanki seçim günleri, dini olta yapan parti-

lere «Devrimler elden gidiyor» diye çıkışan bu gazeteler değil.

Radyoda mevlüt yayımlamakla, sütunlarını vaazlara ayırmak arasında bilmem sen bir fark görüyor musun?

Kimin kime ne demeye hakkı var? Birinin gayesi oy, öbürününkü tiraj. Yarınki seçimlerde oy pusulası ile beraber bedava bir kısası enbiya hediye edecek partiyi aynı eseri ramazanda tefrika edip okurlarına sunmuş gazete mi tenkit edecek?

Oy, tiraj derken galiba nereye gittiğimizin farkında değiliz...

Atatürk. kaldırıp başını şu halimizi bir görse idi, rahmetlinin kalın kaşları o saat diken diken olurdu.

Ne denir? Ne denebilir?

Yaşasın demokrasi!..

Kasım 1957

Hocanın eski aylardan yıldız yapışı gibi, iktidar partisi de seçilmeyen eski bakanlarını, mebuslarını şimdi kırpıp kırpıp, umum müdür, vali, büyükelçi, rektör, şûrayı devlet reisi, Avrupa talebe müfettişi yapıyor.

Bu da bir siyasettir. Ne denir?.. Böylelikle hem eski yâran memnun edilmiş, hem sadaka saraydan çıkmamış olur.

Ama bu arada bu işlere onlardan çok daha ehil, meslekten yetişme uzman elemanların hakkı yeniyormuş, kimin umuru. «Bizden olmayan bize karşı sayılır, tarafsız ya da muhalif uzmandan gelecek hayır Allah'tan gelsin» diye düşünülüyor. Yazık. Kaybeden kim oluyor? Hem o parti, hem memleket.

Ama bu taktik, itiraf etmeli ki yeni bir icat değildir Saltanat devrinde de vardı. Hatta Halk Partisi dik âlâsını tatbik etti. Kanımıza işlemiş, bir kere... Ben sade bunun değil, zaten bugün yakındığımız dertlerin çoğunun kaynağını eski idarede aramak gerektiğini savunanlardanım. Demokrat Partinin büyük yanlışı, o örneği devam ettirmesi, o zamanki tek taraflılığın öcünü tam tersine bir tek taraflılıkla almak hevesinden kendini kurtaramaması, bu öcü artık fazlası ile aldığının farkında görünmemesidir.

Bu memleket ne Demokrat Partinin, ne de Halk Partisinindir. Müsaade ederlerse, biraz da bizimdir, tarafsızlarındır. İki parti birbirinden öç alacak diye arada memleket menfaatlerinin güme gitmesini bu tarafsız kütle hiç ama hiç iyi karşılamıyor.

Bu yanlış taktiğin partizanlık, adam kayırma gibi kaygılar dışında bir de zorunluktan doğduğunu takdir etmez değilim: Boşta kalanlara bir tazminat verme duygusu.

Partilerin seçimlerde oy avlamak için, kendi alanlarında ün yapmış memleket aydınlarını ayartıp listelerine almalarını tabii görmek gerek. Siyasetin kendilerine vaat ettiği çabuk ve kolay mevkileri, yeni kudret ve kuvvet ufuklarını ve hele maddi rahatı kendi mesleklerinin, ihtisaslarının gerektirdiği çetin çalışmaya, emin, ama yavaş ve mütevazi gelişmeye tercih eden nice profesör, mühendis, doktor, idareci ve her meslekten uzmanın böylece politika çarkına takılıp öğütüldüğünü ve standart bir partizan haline getirildiğini sade şu son sekiz yıl içinde değil, kendimiz: bildik bileli görmüyor muyuz?

Ama işte günün birinde, bu uzman aydınlar, bir seçim şanssızlığı, ya da bir gazaba geliş, gözden düşüş neticesi aynı politika çarkı tarafından posa gibi geldikleri yere, hayatın içine fırlatılınca iş asıl o zaman sarpa sarıyor.

Kanına politika ve partizanlık mikrobu bir kere girdi ya, ortada damdazlak kalan bu ünlü kişi artık kolay kolay eski işine dönemez olu-

yor. İşte üniversiteyi bırakıp siyaseti seçen profesörler. Hangisi kürsüsüne dönebildi? Kimi böyle bir teşebbüste bulundu, ama üniversite almadı. Kimi çıkarıp attığı cüppeyi sırtına geçirmeye utandı. Kimi de günün birinde ilk fırsatta yeniden faal politikaya atılma ihtirasıyla şimdilik, büyükelçilik, avukatlık, tüccarlık gibi geçici bir iş tuttu.

İşte, mühendisliği, doktorluğu bırakıp siyaset sahnesine atılan uzmanlar... Hangisi seçilemeyince eski işine dönmek gücünü kendinde buldu. Bir vakitler vekili olmayı kurduğu vekâlet'teki küçük ama şerefli işinin başına geçmek tevazuunu ve olgunluğunu gösterebildi?

Hiçbiri ayıplanamaz. Dedim ya, politika insanı aylaklaştırıyor. Ondan sonra gelsin, uydurma işler, yeni mevkiler mansaplar.. Ama işin acı tarafı şu ki, elde bulunan az sayıda değerli aydın da bu yolda harcanıp gidiyor.

Bunun çaresi mi nedir?

İlim adamlarının, uzmanların işlerini her şeyin üstünde sevip sayması ve seçim zamanları kapı kapı dolaşıp,

«Tarafsız kalınacak, kendi ihtisasınıza dalınacak zaman değil. Kitaplarınızı kapayın, bizim safımızda yer alın. Memleket bir dönem noktasında. Bu kavgada siz de zekânızı seferber etmek zorundasınız,» diye adam ayartan particilerin suratına kapıyı çat diye kapaması..

Memleket, particilikle değil, geçici politika cereyanlarının berisinde tarafsız ve yüksek bir

bölgede, kalıcı değerler peşinde dirsek çürüten bilgi ve ihtisas adamlarının şaşmaz gayretiyle kalkınır. Dünyanın her yerinde bu böyle olmuştur. Bizim bir türlü kalkınamayışımız da işte yine bundan oluyor.

Kasım 1957

«Kırık camlarının yerine gazete kâğıdı yapıştırılmış pencerelere bakmak içimi karartıyor.»

«Şehrin fuzuli kalabalığına, kahvelerde pinekleyen tembel alayına, nakil vasıtalarının şu içler acısı durumuna tutuluyorum.»

«Sulh gününde bir lokma et için, üç saatimi kuyruklarda harcama zorunluğu beni deli ediyor.»

«Sanki artan istihlaki daha fazla istihsalle karşılamak hükümetin en basit borcu değilmiş gibi, kuyruğu refah sembolü sayıp üstelik bundan bir de övünç payı çıkarmaya kalkan zihniyetin pişkinliğine şaşıp şaşıp kalıyorum.»

«Akmayan musluklar, işlemeyen telefonlar asabımı bozuyor.»

«Kâğıt dağıtımının bir ödül ve ceza konusu haline getirilişini havsalama sığdıramıyorum.»

«Yurt dışına çıkabilmek için türlü formalitelerden geçmek, nice kapılar aşındırmak, bin dereden su getirmek, yine de olmaz cevabını almak beni deli ediyor. Kendimi mahpus hissediyorum.»

«Sokakları dolduran berelilere, vaaz eder gibi yazan fıkra muharirlerine, Allah korkusundan nasibi olmadığı halde, sokak dilencileri gibi Allah lafını ağızlarından ve konuşmalarından düşürmeyen politikacılara fena halde içerliyorum.»

«Çalışıp kazanamayanların tevekkülü, çalışmayıp kazananların kibri, tahakkümü sabrımı taşırıyor.»

«Kavuk sallamayanı yiğit, fikrini açıkça söyleyeni kahramanlar kahramanı saymak aşırılığına düşmemizi idrakim almıyor.»

«Her işleri tıkırında gittiği halde, kitlenin derdi ile bir gün dahi ilgilenmemiş bencil bezirgânların, muhalefet para getiriyor, şöhret getiriyor diye, sırf menfaatle ya da snopluktan, ucuz idealist rolü oynayıp parsa toplaması beni zıvanadan çıkarıyor.»

«Ve hepsinden çok bunların, hepsini kaçınılmaz bir alınyazısı imiş gibi karşılayıp, boynu bükük katlanan, sus denince susan, dur diyince duran, üstelik de bunu bir nevi olgunluk, siyaset, filozofluk sayan, şu uyuşuk alaturka ve onursuz zihniyete kızıyorum, öfkeleniyorum, küplere biniyorum.»

... dediği için dün Sukuşunu götürdüler.

Evet böyie konuştu. Bunca zaman susan, hatta bilirsin ya herkese, hepimize ölçü, ılımlılık, salık veren o Sukuşu, üç gün üç gece, önüne geldiği yerde böyle konuştu. Sonra da, dediğim gibi gelip götürdüler.

Üzülme ama. Vatana hiyanet suçuyla hapishaneye değil. İlkin İbibik kuşu ile biz de öyle sanmıştık. Hayır. Bakırköy Akliye Kliniğine..

Klinikte zapta bakmışlar: Bunları bu devirde bu kadar yadırgayarak, açık açık söyleyebilişinden şuurunun yerinde olmadığını anlamışlar.

Ya işte böyle Devekuşu!

Kasım 1957

İstanbulumuzun sayın yeni valisi,

Duydum ki bu şehirde doğmuşsunuz. Ama biz sizi burada pek tanımıyoruz. Herhalde İstanbul'dan ayrılalı hayli zaman oldu. Baksanıza, ününüzü bile daha çok İzmir'de, Ankara'da yapmışsınız. Şimdi yıllar sonra doğduğunuz şehre vali olarak dönüyorsunuz. Hoş geldiniz, sefa geldiniz.

Siz görmeyeli Kavaklar'la Kızkulesi arasında çok sular aktı. İstanbul artık sizin bildiğiniz İstanbul değil. Şehir halkının yarısını dışarıdan gelenler teşkil ediyor. O caanım, o eşsiz, o atasözü haline gelmiş İstanbul inceliğinin,İstanbul efendiliğinin yerinde yeller esiyor. Eskiden İstanbul'un bir havası, bir üslubu iyi kötü bir kendine göreliği vardı. Şimdi İstanbul bir çelişmeler şehridir. Güngörmüş bir kişizadenin sefalet günlerindeki kompleksleri içindedir. Bir yanda Hilton, öte yanda gecekondu kulübeleri. Bir tarafta lüks gece lokalleri, öbür tarafta bitli sabahçı kahveleri. Bir tarafta New-York'takilere taş çıkartan meydanlar, caddeler, beride iki insanın yan yana geçemeyeceği yollar, geçitler. Caddelerimizde ortaçağdan kalma yük arabaları eşeklerin yanı sıra, taksiye çıkmış 56 model Mercedesler, Buickler işler. Şehrin saraylarında balolar, resmi kabuller verilirken, öte yan-

da en ufak yağmurda kablolar bozulur, elektrikler kesilir. Sokaklarında, otellerinde, lokallerinde dünyanın en çekici, en pahalı giyinen kadınları gezinir. Ama evlerinde, apartmanlarında ikide bir terkos kesildiğinden bunlar çoğu zaman yalapşalap kolonyalı bir pamukla silinir.

İşte bu çelişmeler şehrinde yaşayan İstanbullu da ister istemez çelişmelerle dolu, öfkesi burnunda bir vatandaş olup çıkmıştır. Nasıl olmasın? Sabahleyin işine gitmek, akşamleyin evine dönmek için yazın kızgın güneşin altında, kışın serpintili ayazın altında günde iki öğün yarım saat dolmuş kuyruğuna girmek, istiap haddinin üç misli yolcunun koyun gibi itiş kakış tıkıldığı vapurlarda, ayakta, burun burna ıslak palto kokusu. öğürtücü sarhoş nefesi koklaya koklaya her gün muayyen bir eziyet küründen geçmek zorundadır. Bürosuna gidince telefonu işlemez. Trafik tıkanıklığı yüzünden iş randevularının hiçbiri zamanında yerine getirilmez.

Bu şehrin esnafı, şoförü de havası gibi kaprislidir. Şoför, yağmur olur sizi almaz; esnaf, malı olur size vermez.

Daha hangi birini sayayım. Hepsini birer birer görüp öğreneceksiniz.

İşte böyle acayip, eserekli bir şehrin ortasına düştünüz sayın vali. Hemşehrilerinizle işiniz var. Onlara kendinizi kolay kolay beğendiremeyeceksiniz. Onun için, müsaadenizle size bazı acizane tavsiyelerde bulunmak isterim.

Çok çalışkan olduğunuz söyleniyor. Ama günde 24 saat de çalışsanız bu dertlerin hepsini birden kaldıramayacağınıza göre bunun yanı sıra başka çareler aramak, kestirme yoldan gi-

dip, halkın sempatisini kazanmak hiç fena olmaz.

Mesela arada Zeytinburnu gecekondu mahallelerine babaca bir ziyaret yapmak neşeli bir yüzle sık sık Gülhane Parkındaki halk eğlencelerine katılmak, cuma günü işi gücü bırakıp cuma namazına gitmek, denenmiş, daima iyi semereler vermiş usullerdendir. Hemen fakir babası, dini-bütün adam gibi sıfatlar kazanmış olursunuz.

Gazetecileri, bilhassa foto muhabirlerini küçük adlarıyla tanımak, basın toplantılarında onları kazanacak espriler yapmak da ayrıca faydadan hali değildir. Gazetelerin ilk sayfalarında poz poz güleç resimleri çıkan bir valinin sempatisi elbette ki başka olur.

Biyografinizden öğrendiğime göre hukukçuluğunuz, maliyeciliğiniz ve maarifçiliğiniz de varmış. Çalışma Bakanlığınız herkesin malumu. Aman bunları iyi kullanın. Birincisiyle bütün hukukçu çevreleri, ikincisiyle bütün memurları, üçüncüsü ile üniversiteyi, öğretmenleri, bütün gençliği, dördüncüsüyle de işçileri kazanmanız güç olmayacaktır. İşçi toplantılarında onların babasısınız. Memurlar toplantısında onlardan biri, Üniversitenin açıldığı gün ise müşfik bir terbiyeci. Her zaman, her yerde nabza göre bir küçük nutuk atmasını ve alkış toplamasını becerebilmelisiniz sayın vali. Hatta bu nutuklar için küçük bir ses makinesi de tavsiye edilebilir. Söyleyeceğinizi önce ona söyler, kendi sesinizi dinler, sonra gereken toplantılarda tekrar edersiniz. Böylece sevimli sıfatını da kazanmış oluyorsunuz.

Divan edebiyatına vukufunuz var mıdır? Aruz üzere şiir kaleme alabilir misiniz? Peki sizden kaside ile kahve rica edecek edebiyat profesörü dostlarınıza nasıl cevap vereceksiniz? Kahve dedim de hatırıma geldi. Carnegie' nin kitabında yok ama, bakın dost kazanma yollarından biri de odur.*

Bütün bunlar dışında, iktidarın valisi olarak, iktidarın gözünde kalabilmeniz için zaman zaman zecri tedbirlere başvurmanız, sekiz yılda bir de celadet gösterir gibi yapıp, muhalefeti de kazanmaya kalkmanız İstanbul gibi her partili vatandaşın bol olduğu bir diyarda makbul sayılan hareketlerdendir. Fakat zinhar bu arada boş bulunup da Dahiliye Vekilinizi zor duruma düşürecek demeçlerde bulunmayın. Sonra Ankaralara gidip tarziye vermek zorunda kalırsınız.

Yeni sayın valimiz,

İşte size doğma büyüme cet be cet İstanbullu naçiz bir hemşehrinizin halisane tavsiyeleri. İster dinler, ister kulak asmazsınız. Şehri bu minval üzere idare edenler hiç zarar etmediler. Mamafih bütün bunlara başvurmadan da iyi bir İstanbul valisi olunabilir. Örneği yok ama, olunabilir. Böyle bir deneme hiç değilse meraka değer. İstanbullular alışıktır. Her iki şıkta da alkışlarını sizden esirgemezler. Sizi uğurlarken de arkanızdan yaşlı mendil salar, acıklı mersiyeler düzerler. Seçeceğiniz yolda başarılar ve iyi şanslar diler saygılarımı sunarım.

1 Aralık 1957

O tarihte kahve gümrüklerden geçmiyordu.

Nazi şeflerinin özel doktoru bir Fin profesörü, Hitler'in frengili olduğunu, ve bütün o çılgınlıkları bu hastalığın tesiriyle yaptığını ifşa ediyormuş. Asıl var mı diye soruyorsun.

Ne yazık ki sana bu konuda kesin bir cevap veremeyeceğim Devekuşu. Belki frengili idi, belki de değildi ama, kaç defa konuşurken gördüm. Belli bir şey ki, su götürmez deli idi. Bu bakımdan yaptıklarının çoğundan sorumlu tutulamaz.

Senin bu sorun beni birden yirmi dört yıl öncesine götürdü.

Hitler iktidara geldiği sıralarda Almanya'da öğrenci idim. O tarihte siyasete meraklı olduğum, üstelik de siyasal bilgiler okuduğum için ortasında bulunduğum o dağdağalı günlerin olaylarını adım adım büyük bir ilgi ile takip ederdim.

Her hafta sana kendi çevremizden, kendi kusurlarımızdan söz açacak değilim ya, gel istersen bu hafta da sana biraz Hitler'i tanıtayım:

Demokratik yolla iktidara çıkan hazretin ilk işi, kendini bu mevkie eriştiren merdivene bir tekme atmak oldu. «Şu mektepler olmasa maarifi ne güzel idare ederim» diyen Haşim Paşa misali, o da «Şu muhalefet bir ortadan kalksa Almanya'yı idare etmek rahat olurdu» diye dü-

şünmüş olacak ki, ilkin Reischtag'ı kundakçılara yaktırıp bu suçu komünistlerin üstüne attı, halkın nefretini onlara yükledi. Sonra kendini bildi bileli ifrit olduğu Yahudileri kovaladı. İşine gelmeyen kitapları toplayıp yaktırdı. Daha sonra ne Yahudi, ne de komünist olan, liberal düşünüşlü tarafsız aydınları hasta kafasının sabit fikirlerine engel bilip, onları parmağına doladı. Öyleki, Thomas Mann gibi, Berthold Brecht gibi yurtları kadar, hatta yurtlarından çok gerçeği seven yiğit düşünürler kurtuluşu kaçışta buldular. Geri kalan aydınların çoğu, ya kendi memleketlerinde suya sabuna dokunmadan bir yabancı gibi yaşar oldular, ya da «viran olası hanedeki evlad-ü ayal» düşüncesi ile ister istemez Nazi saflarında yer almaya başladılar.

Hitler Almanya'yı arzuladığı gibi, kendi keyfine, esereğine, sözümona, Tanrı vergisi önsezisine göre yıllarca, rahat rahat idare etti. Etrafındaki dostları fermanlı deli hazretlerini gazaba getirmemek için hiçbir hareketini önlemek, tenkit etmek cesaretini gösteremediler. Üstelik, «Sen. Nitzche'nin anlattığı üstün insanın ta kendisisin» diye zavallıya tempo tuttular. Dışarıdan çırpınan yurtsever Alman aydınlarının ikazı ise ona bir sinek vızıltısı gibi geliyordu.

Sonunda üstün insan, fikirlerinin de, siyasetinin de. Tanrı vergisi önsezisinin de iflasını gördü. Ağzına sıktığı bir kurşunla hesap dahi vermeden korkakça sıvıştı gitti ama, olan Almanya'ya oldu.

Şimdi Alman kabineleri yirmi beş yıl sonra hâlâ o pirincin taşını ayıklayıp duruyorlar.

Ben bu Alman hailesindeki büyük suçu o zavallı deliden çok, onu frenlemeyen, üstelik de büsbütün zıvanadan çıkartan etrafındakilerde bulurum.

Bilmem sen nasıl düşünüyorsun Devekuşu?

8 Aralık 1957

İKİ MEKTUP

İki mektup var önümde. Biri Baykuştan, öbürü İspinozdan.

Baykuş diyor ki: Devekuşuna yazdıklarını ister istemez ben de okuyorum. Anladık, iktidarın bazı hareketlerini beğenmiyorsun, ama bakıyorum muhalefeti de pek tuttuğun yok. Evvelki mektubunda Halk Partisini bir vakitler gazete kapatan, üniversite muhtariyeti tanımayan, Varlık Vergisi, Örfiidare gibi tedbirlerden kaçınmayan bir parti olarak vasıflandırıyor, şimdi bunun tam tersini savunup alkış toplamak istediğine işaret ediyordun.

Ayrıca Sukuşundan da duymuşluğum var. Sen bugünkü aksaklıkların çoğunun o devirde ekildiğine inanıyormuşsun.

Peki birader, onu tutmuyorsun, bunu tutmuyorsun. sen ne taraftansın?

İspinoza gelince, o söze dost acı söyler diye başlamış. Ben seni aklı başında bir şey sanırdım. Hakkı var Devekuşunun seni kös dinlemekle, diyor. Gerçekleri görmek hususunda sen ondan da gafilsin. Tek başına, pir aşkına akıntıya kürek çekmek neyine. Kuzum karşıma, en aptalımız serçeleri, kargaları bile kahkahalarla güldürecek ideal, insanlık, vatanseverlik gibi kelimelerle çıkma. Bunlar bugün ilkokul kitap-

ları ile eski lügatlarda kaldı. Gözünü açıp iyi bakarsan bugün her muhalefetin ardında bir menfaat bulacaksın.

Sizin vatan şairi dediğiniz Namık Kemal, Kızıl Sultana Hürriyet için mi kafa tutmuştu sanıyorsun? Ziya Beyi paşa yaptı da niye beni yapmadı diye. İdealist idi de, neden sonunda mücadeleden vazgeçip ahır ömründe aynı Abdülhamit'in mutasarrıflığını kabullendi.

Jön Türkler Mustafa Fazıl Paşanın altınlarına güvenmeseler o kadar celadet gösterebilirler mi idi? Öyleydi de paralar suyunu çekince niye birer ikişer dehalet ettiler.

İlkin İstibdada sonra da İttihat - Terakki despotluğuna kafa tutan Fikret, arkasını Amerikan Kolejinin altınlarına dayamamış mı idi?

İpibullah, sivri külah bir tek mücadeleci gösteremezsin bana. Olmaya ki aklından zoru ola.

En dikbaşlılar, dikkat et bak, ille bir kapının kuludurlar. Sırtını böyle bir zorlu kapıya verip mücadele edenleri bir dereceye kadar anlarım. Çünkü bir yandan riske girer, öte yandan parsa toplarlar. Hiç değilse zahmetlerinin karşılığını alırlar. Basit bir denklem meselesi..

Muhalif partinin gazetecisi topun ağzındadır, ama bu yüzden tirajını yükseltir, müşterisini arttırır. Hapse girse bütün parti teşkilatı seferber olur, davasını yüzlerce avukat alır. Mahkûm olsa yine bu teşkilat marifetiyle «martyr» haline getirilir. Yarın öbürgün de partisi iktidara geçince hapishaneden omuzlar üstünde alınıp mebusluk, vekillik sandalyesine geçirilir. Çektiklerinin mükâfatı sekiz on misli ödenir.

Peki ya sen ve senin gibi budalalar?

Söyle bana sen kimin tekkesini bekliyor, kimin çorbasını içmeyi kuruyorsun? Kimsenin. Başına bir talihsizlik gelse kimin umurunda olur, kim kurtarır seni? Kimse.

Öyleyse zorun ne kardeşim? Kim etti sana bu kârı teklif?

Belki bunlara ne cevap verdim diye merak edersin Devekuşu.

Galatasaraylı mısın, Fenerbahçeli mi? diye sorar gibi ille tuttuğum tarafı öğrenmek isteyen Baykuşa, «Ben ne onu ne bunu, Milli Takımı tutarım» diye cevap verebilirdim, ama vermedim. Çünkü bu da pek tamam olmazdı. Ben bir titiz seyirciyim dedim ona. Sporu kulüplerin üstünde seven tarafsız bir seyirci. Şunu bunu değil en efendice, en sportmence oynayanı severim. İşte hepsi bu kadar.

Her hareketin ardında ille bir menfaat arayan sinik İspinoza gelince, onu bu yanlış yolundan uyarmak güç olacaktı. Sözü kısa kesmek için ona, onun anlayacağı bir mantıkla cevap verdim.

«Evet her hareketin ardında bir menfaat gizlidir İspinoz» dedim, «hiçbir kapının kulu olmadığım halde fikirlerimi açık söyleyişimin bir gizli sebebi var: Geceleri başka türlü rahat uyuyamıyorum.»

Uyku dedim de hatırıma geldi. Senin uykun ne âlemde Devekuşu?

22 Aralık 1957

HEDİYELİK DEMOKRASİ

«Demokrasi güç rejimdir» diyorsun Devekuşu. «Böyle bir rejimde iktidara gelmek düşman başına. Kolay mı bunca muhalefet ortasında hükümet idare etmek, yeni hamlelere girişmek? Ne desen bir araba lafla cevap verirler, ne yapsan inadına tersini savunurlar. İnsanda ne sinir kalır, ne uyku. Zıvanadan çıkmak işten değil» diyorsun.

Halbuki demokrasi hiç de güç rejim değildir Devekuşu. Ne var ki, daha başından öyle bir zihniyetin içinde doğup yetişmiş olmak şartıyla. Bize güç gelişi, ona sonradan yanaştığımızdan... Onun için değil midir ki, onunla ilk karşılaştığımız şu son yarım yüzyıl içinde ona bir türlü ayak uyduramadık, onu her seferinde kendi anlayışımıza göre kesip, budayıp kuşa döndürdük.

Jön Türklerin demokrasi kavgası sosyal bir zorunluktan değil, daha çok Abdülhamit'e muhalefetten ileri geliyordu. Nitekim günün birinde İttihatçılar Kızıl Sultanı alaşağı edince, memlekette demokrasi kurulmadı. Abdülhamit'e taş çıkartan başka bir zorbalık rejimi kuruldu. Hatta susturulamayan idealist muhalifler sokak ortalarında vuruldu.

Başkası da beklenemezdi. Baskı görenler, baskı yapmaya en müsait olanlardır.

Atatürk'ün demokrasi davası bambaşka, köklü bir anlayışa dayanıyordu. O, batılı bir toplum olmak için, batının yüzyıllar boyu denenmiş sosyal müesseselerini kestirme yoldan buraya getirmenin zorunluğuna inanmış bir insandı. Fikir hürriyeti, münakaşa hürriyeti bunların başında geliyordu. Ama bir zaman sonra gördü ki, değil büyük halk kütleleri, sofrasına davet ettiği memleket ileri gelenleri bile bu işin gerektirdiği olgunluktan hayli uzaktırlar. Rahmetlinin, «Ben her şeyden önce bir ilkmektep hocası olmak isterdim» sözü, öyle sanıyorum ki, bu açıdan anlaşılmalıdır.

Atatürk'ten sonra devrin «Tek şef, tek parti» zihniyetini ve bunun artık klişe haline gelmiş kötü örneklerini, gel izninle, tekrar etmeyelim. Bu tekelci zihniyetle halhamur olan kuşaklar günün birinde bir sürprizle karşılaştılar: Hükümet San Francisco Anlaşmasını imzalayarak resmen demokrasiyi benimsediğimizi ilan ediyordu.

Bunun sonucu olarak, Türkiye'de yapılan ilk serbest seçimde iktidara başka bir parti geldi. Ama bu «başka parti» de gökten inmemişti. Bunlar da tek şef, tek parti sistemi içinde yetişmiş, hatta rol almış, yani aynı zihniyette insanlardı. Nitekim bir müddet sonra ithal malı olarak kabul edilen demokrasiyi onlar da, tıpkı ağabeyleri gibi, memleket zaruretleri bakımından kırpmak, budamak, alaturkalaştırmaktan kendilerini alamadılar. Ortaya da bugünkü durum çıktı.

Bir bakıma bunu da tabii karşılamak lazım. Demokrasiye bir imza ile balıklama girince

olacağı budur işte. Dikkat et bak, zaten biz her şeye bir imza ile girmişizdir Devekuşu. Gülhane Hatt-ı Hümayunu, 1876 Kanunu Esasisi, laiklik, kıyafet devrimi, dil devrimi, Serbest Fırka tecrübesi.

Onun için çoğu tutmadı. Bir müddet için tuttu ise bile sürmedi, soysuzlaştı.

Demokrasi için de öyle oldu. Biz demokrasiyi sosyal bir mücadele ile değil, hediye olarak aldık. Onun kadrini bilmeyişimiz, istendiği gibi kesilip biçilmesine ses çıkarmayışımız bundan. Devrimlerimizin de bırtakım demagojiler bahasına elden gider oluşu yine bundan.

Biz, bize hediye edilmeyen, bizden sımsıkı esirgenen bir tek şeyi, canımızı dişimize takarak, uğrunda en büyük fedakârlıklara katlanarak, ölümü göze alarak, yalnız bir şeyi didine didine kazandık. Yalnız bir tek şeyi layık olarak elde ettik, o da istiklalimiz... Onun için de ona böylesine sahip çıkıyor, hassasiyetle üzerine titriyor, en küçük bir taviz imasını dahi hep birden dimdik reddediveriyoruz.

Devrimlerimiz ve demokrasimiz de uğrunda didişilmiş, fedakârlıklara girişilmiş ve nice zahmetlerden sonra elde edilmiş şeyler olsalardı, bugün kimsenin eli varıp da onlardan değil koca koca maddeler, bir virgül dahi çıkarmaya yeltenemezdi. Milletçe, kaya gibi, karşısına dikiliverirdik.

Neylersin Devekuşu. Böyle gelmiş, böyle gidiyor. Fert olarak, toplum olarak bu nesneleri canımızın bir parçası sayacak seviyeye gelmedikçe bize her şey meheldir.

5 Ocak 1958

Gözlüklü iki genç, on beş adım ötelerinde yürüyen bir adama bakıyorlar. İkisinin de bakışında büyük bir hayranlık:

«Hangisi, hangisi?»

«Şu önden giden.»

«Kahverengi trençkotlusu mu?»

«Hayır, onun önündeki. Siyah paltolu... Hafif beyaz saçlı.»

«Ha gördüm, gördüm şimdi... Aslan.»

«Gazetelerdeki resminden tanıdım ben.»

«Analar neler doğururmuş be. Yanına gidip tebrik edelim vallaha.»

«Boş ver. Başımıza bir iş çıkabilir.»

«Neden.»

«Arkasındaki trençkotlu sivil olabilir.»

«Yapma.»

«Her şey mümkün kardeşim.»

Karşıdan gelen iki emekli de «Aslan»ı tanımışlardı:

«Vah vah diyor biri. Ne olacak acaba şimdi?»

«Çoluk çocuğuna acıyorum ben daha çok.»

«Kader, tecelli.»

«Allah yardımcısı olsun, Allah millete bağışlasın.»

«Dünya zaten böyleleri yüzü suyu hürmetine duruyor.»

Bu beyaz saçlı, olgun görünüşlü adamın kaderi, halk efkârını tek seçicinin milli takım listesi, yahut Zeki Müren'in yeni filmi kadar ilgilendiriyor.

On gündür koca koca resimleri gazetelerin ilk sayfasında.

On gündür her girdiği yerde alkıştan konuşamıyor.

Aklı başında kimseler içinde, onu baldıran-otu içmeye zorlanmış Sokrates'e benzetenler bile oldu.

Bu büyük ve eşsiz kahramanın kim olduğunu merak edersin belki..

Hayır, bu bir sputnik pilotu değil.

Bir ilim, fen kurbanı değil.

Bir kutup kâşifi; şefi de değil.

Sadece ve sadece, 1958 Türkiyesinde, doğru ya da yanlış, samimi kanaatini açıklamış yani vergi ödemek, askere gitmek gibi en basit vatandaşlık ödevini yapmış, kendi halinde, orta seviyede bir hukuk hocası.

Bir yaşına daha bastın değil mi Devekuşu.

Bu gidişle biz seni çabuk ihtiyarlatırız.

19 Ocak 1958

Gazetelerin iri başlıklarına, tramvayda, vapurda, otobüste sürüp giden tartışmalara bakılırsa geçen haftanın en önemli meselesi ne Kıbrıs davası, ne Dulles'in mesajı, ne de yurttaki ilaç darlığıdır. İlle de ille Beşiktaş - Galatasaray maçı.

Sürekli yenilgilerle taraftarlarını ümitsizliğe düşürmeye başlayan Beşiktaş futbol takımı şampiyonluk adayı kuvvetli Galatasaray'ı dize getirmiş, üstelik fikstürü allak bullak edip Fenerbahçe'nin ekmeğine yağ sürmüş.

Neden olmasın. Spor da biraz siyasete benzer. Baştayım, öndeyim diye böbürlenmeye gelmez. Hiç olmadık bir rakip hiç ummadık bir zamanda adamı alt ediverir. Bravo Beşiktaş'a.

Bu galibiyette Beşiktaş'ın emekli oyuncusu Recep'in büyük rolü olduğu söyleniyor. Hem golü o atmış, hem de takımını o şahlandırmış. Demek ki, yaşından ötürü yitirdiği hızını kafasıyla, ustalığı ile kapamayı bilmiş, yirmi yaşındaki kıpkızıl delikanlı rakiplerini gafil avlamış, sporda bile kafanın, taktiğin, ustalığın ve moralin üstünlüğünü bir kere daha göstermiş. İki katlı aferin öyleyse Recep Efendiye.

Yine gazeteler yazıyor: Golden sonra Beşiktaşlı bir idareci maçı şeref tribününden seyreden başvekile eğilip,

«Fahri başkanımız olan zatıâlinizin huzurları bize şans getirdi. Bu sayede şeytanın ayağını kırdık,» demiş.

Bir fahri başkan, bu söz üzerine, ne cevap verir, başvekil de:

«Memnun oldum. Çocukların gözlerinden öperim, mealinde bir karşılık vermiş.»

Buna da bir diyeceğimiz yok.

İdareci, fahri başkanın gerçekten şans getirdiğine inanmış ve bunu açıklamaktan kendini alamamış olabilir. Fahri başkanın ise bu komplimana hatır alıcı bir sempati mesajı ile cevap vermesi olsa olsa normal ve nazik bir harekettir.

Ama ertesi günü gazetelerde çıkan resme ne dersin Devekuşu.

Resim vilayetin kapısında başvekil tarafından kabul edilmelerini bütün bir gün bekleyen dört adamı gösteriyor.

Bu adamlar, kabinelerinin başkanı ile istişareye gelen vekiller değil, İmar Bürosu ileri gelenleri, Kıbrıs Türklerinin liderleri de değil, Amerikan yardımı temsilcileri, yabancı devlet diplomatları da değil.

Bir gün evvel fahri başkanlarının mesajından cesaret alıp başvekile daha yakından hulus çakmak. el öpmek, sadakat yenilemek isteyen o kulübün dört gayretkeş idarecisi.

Bir gün önceki haklı spor başarısını bir anda hiçe indiren sporla sporcu tevazuu ve ağırbaşlılığı ile hiç ilgisi olmayan alelade bir arzıubudiyet politikası.

Her günkü karışık işlerinin içinde bir gün öncenin ne maçını, ne Recep'ini, ne golünü hat-

ta belki yüzlerce bu gibi fahri başkanlığı içinde bir de bu kulübünkünü elbette ki unutmuş olan başvekil kendilerini kabul edememiş, pekâlâ isabet de etmiş.

Söyleyecekleri cümleleri içeri girince nasıl davranacaklarını, akıllarında tekrar ede ede kapıda dört saat, belki de fazla, bekledikleri halde içeri alınmayan ve elleri boş, tırıs tırıs evlerinin yolunu tutan bu kulüpçüleri düşündükçe içimi küçük bir umut ısıtıyor Devekuşu.

Sade bugün değil, oldum olası her devirde «Büyükler»e her fırsattan faydalanarak, hulus çakmak sadakat yenilemek için gelen bütün o heyetler bugüne kadar o kapıdan o idarecilerin o gün gördüğü, o tesadüfi istiskali görselerdi, milletçe ruhumuza işlemiş bu tabasbus huyundan acaba biraz olsun kurtulamaz mıydık diye düşünüp duruyorum.

Ama, yine de geç kalınmış sayılmaz, bence.

Elverir ki, bu istiskal tesadüfilikten çıkıp şaşmaz bir prensip haline gelsin.

O günler acaba çok uzak mı dersin?

26 Ocak 1958

DÜNYA ÖLÇÜSÜNDE DEVLET ADAMI

Ahmet Emin Yalman üstadımızın zaman zaman olayları ve insanları toz pembe bir gözlükle görebilme hassasına oldum olasıya hayranımdır. Bu çocuksu iyimserlik onun naif kalmış bir yönünü mü ifşa eder, yoksa bu onun kendi kendini aldatma, avutma ihtiyacından doğma şuurlu bir oyunu mudur, pek kestirebilmiş değilim.

İstediği zaman toplumumuzun aksaklıklarını, eksikliklerini pekâlâ realist bir şekilde resmedebilen kalemi bakarsınız bazen de öyle gerçekle hiç ilişiği olmayan, hayali suluboya manzaralar çizme sevdasına kapılır. Hani Victor Pochet'nin. Dale Carnegie'nin «Yaşama Sanatı» konulu kitaplarında «bünyenizi karamsarlığın zehirlerinden kurtarmak için olayların ve insanların kötü taraflarını unutup yalnız iyi taraflarını görünüz» mealinde basmakalıp öğütler vardır ya... İşte Sayın Yalman da zaman zaman kanını temizlemek için kendini öyle bir iyimserlik kürüne çekmiş görünür.

Onun. batıda örneğini görüp özlemini çektiği ideal devlet adamı meziyetlerini yerli bir devlet adamına bol keseden malediverme âdeti gazetesinin başmakale sütunlarına, rahmetli Saraçoğlu'na. Refik Saydam'a, sabık ve lahik

başvekillere ait nice parlak biyografiler kazandırmıştır.

Sayın Yalman bu sefer de tutmuş adam kıtlığında eski İstanbul Valisi, yeni Bern Elçisini göklere çıkarıyor. «Gökay - diplomat» başlığı ile üç sütun üzerine yayımladığı yazısında daha önce bu gibi iyimser biyografilerinde kullandığı övme kalıplarına rastlamamıza şaşmamalı.

Yeni Bern Büyükelçimiz, «Batılı çalışma disiplinini benimsemiş», «içkiden, kumardan, eğlenceden hoşlanmayan», «zevkini sade işinden alan», «yaman sezişli», «derin vukuflu», «dünya ölçüsünde bir devlet adamı» imiş. Üstelik basınla dostça işbirliği zihniyetini daha uçak alanında İsviçre gazetecilerine de gösterip onların da kalbini kazanmış. Öyleki, İsviçre basınında hakkında yazılan sütunlar dolusu övücü yazıyı görünce Yalman üstadımızın da «göğsü iftiharla kabarmış», «herkesin de kabarmalıymış», «Gökay gerçekten dünya ölçüsünde bir devlet adamı» imiş

Sayın Yalman'ın bu iyimserliğini bulandırmaya gönlümüz razı olmaz. Ne denir. Öyle bilsin. Yahut öyle göstersin. Kaldı ki, dünya çapı, ideal devlet adamı, göğüs kabarma meselesi filan hariç söylediklerinde bir gerçek payı da yok değil.

Sayın eski valimizin içkisiz, kumarsız, beş vakit namazında bir vatandaş olduğunu hep biliriz. Yaman sezişini ise, kimse inkâr edemez sanırım. Bunlar hep doğru. Ama ne var ki, Sayın Yalman 1919'dan beri tanıdığını söylediği Gökay'ın hayatındaki zigzakların onda birini Dünya ölçüsünde herhangi bir devlet adamının ha-

yatında bulmakta hayli zorluk çekecektir. Yedi yıl önce kendini vali yapan bir partinin şefine «İşte İstanbul Paşam» diye göze girmeye çalışan, iktidara çıkan öbür parti şeflerine de aynı huluskârlıkla «Kader birliğini yaptığım sayın partimiz» diye reverans yapabilen dünya çapında bir başka idealist göstermek belki de mümkün olmayacaktır.

Ama yine de bilinmez. Bu gibi döneklikleri, kaypaklıkları, belki de Yalman üstadımız ayrıca dünya ölçüsünde devlet adamı meziyetlerinden sayıyor olabilir. Buna da hiç şaşmam. Ama o takdirde örnek devlet adamının örnek meziyetleri olarak bunları yazısında belirtmeden geçmesi affedilemez bir eksiklik teşkil eder.

Sayın Yalman'la Sayın Gökay üzerinde birlik olduğum tek nokta yazısının başlığıdır. O da küçük bir takdim tehir şartı ile. Ben, «Gökay - Diplomat»tan çok, «Diplomat Gökay» başlığını tercih ederdim.

Eski sevimli valimiz asıl şimdi mizacına, kabiliyetine en uygun yeri bulmuş oluyor. Bu asıl mesleğinde başarı kazanamaması içinse hiçbir sebep gösteremiyorum.

Bilmem bu konuda sen ne düşünüyorsun Devekuşu?

2 Şubat 1958

SİS

Bir haftadır şehrin üstüne inen kesif sis bütün işleri aksattı, İstanbul'un hayatını felce uğrattı.

Kurt dumanlı havadan hoşlanır fehvasınca sisi nimet bilip bardan bara sürten kocalar mı ararsınız, vapur işlemiyor diye, kim bilir hangi ahbap evlerinde sabahlayan kadınlar mı? Vapurlarda geceleyen vatandaşlar, mektebi serip sürten kızlarla delikanlılar tam bir karnaval başıboşluğunu doya doya tattılar. Bir yanda barcılar, gece lokali sahipleri, otelciler ve kahveciler yılbaşı gecesi kazandıklarının iki mislini vururlarken, öte yanda, seferlerin yapılmamasından ötürü Denizyolları İdaresi, memurlarının gelememesi yüzünden de resmi dairelerle hususi şirketler büyük zararlara uğradılar.

Meraklılar üşenmemiş hesap etmişler: Sis şehre ilk gün, yüz altmış bin, ikinci gün yüz bin, üçüncü gün seksen bin, dördüncü gün de kırk bin iş saatine mal olmuş. Her iş saatini ortalama olarak üç liradan hesaplarsak ceman bir milyon kırk bin liralık bir kaybımız varmış.

Milletçe sana ne kadar benziyoruz Devekuşu.

Kırk yılda bir böylesine bir yoğunlukta karşımıza çıkan arızi bir sisin iş saati bakımından sosyal bünyemizdeki zararlarını inceden inceye hesaplarız da yaz kış, lodos poyraz, sittin

sene şehrin ve yurdun üstüne çökmüş, kalkmayan, bambaşka, devamlı ve miskin bir sisin milyarlara varan kaybını bir gün olsun hesaplamayı akıl etmeyiz.

Sen tembelliğin, uyuşukluğun, aylaklığın bu derece korunduğu, resmi ağızların verdiği rakamlara göre, her yüz hemşehrisine bir kahvehane düşen böyle bir başka şehir tanıyor musun?

Şehri ve memleketi dolduran bu kahvehanelerde sabahın erken saatinden gecenin yarısına kadar altmışaltı, pişpirik, aşçı iskambili, domino oynayarak vakit öldüren bu kullanılmayan kuvvetlerin memleket iktisadiyatında açtığı büyük gediğin iş saati ve gücü bakımından bir hesabını çıkaracak olsan başın döner, tansiyonun yükselir.

Hesaplanacağı hesaplamamakta, küçük şeyleri ise kılı kırk yararcasına önemsemekte üstümüze yok.

Sisin zararı her günkü küçük zararlarımızdan sadece biri, belki de en önemsizidir. İran' daki ve Avrupa'daki yüksek basınç merkezleri ile Karadeniz'in kuzeyinde ve Akdeniz'in güneyindeki alçak basınç merkezleri arasındaki hareketsizlik bir atmosfer değişikliği ile ortadan kalkınca bizi sadece beş gün üzen sis o saat süprüldü gitti. Ama her gün farkında olmadan bize milyonlara mal olan öbür köklü, ağır sis ne zaman dağılacak, kahveleri dolduran bu uyuşuk, bu aylak ve parazit alayını hangi rüzgâr dağıtacak, onları çalışma gücü halinde ne vakit müsbet alanlara savuracak. Bunu soran, hesaplayan henüz yok Devekuşu.

23 Şubat 1958

SÖZ ATMAK

Bizimki kadar, söz atmaktan hoşlanan, söz atmadan edemeyen bir toplum gösterebilir misin Devekuşu?

Üç yaşındaki çocuğun en sevdiği oyun pencereden yolculara tükürüp kaçmak.

Okul çağındakinin en makbul esprisi, hocanın dersine kamış koymak.

Maçta karşı takım kalecisinin karısına yahut ofsayt vermeyen hakemin sülalesine en sunturlu, en akla gelmedik küfrü kim salarsa, taraftarlar arasında en büyük takdiri o topluyor.

Sinemada, en dramatik anda kedi gibi miyavlamak, çekingen ve romantik âşığa «Atlasana ulan deve» diye yol göstermek, öpüşme sahnelerinde «iyi muz» diye bağırmak en rağbette nükteler.

Sokakta tek giden kadına söz atmak başka yerde görgüsüzlüğün terbiye eksikliğinin, bizde ise erkekliğin, zamparalığın alameti. Bir nevi kuvvet gösterisi.

«Dışardan gazel okumak yasaktır» ihtarına sen, bizden başka dünyanın herhangi bir çalgılı kahvesinde ya da bahçeli gazinosunda rastlayabilir misin? Yabancılar, bırak bunun lüzumunu, manasını bile anlayamazlar. Ama biz de yine de dışardan gazel okumaktan kendimizi alamayız.

Kanımıza işlemiş bir kere.. Âdeta hep dışardan gazel okumak için yaratılmışız.

Çocuklukta, gençlikte bu gelenekle yetişen, olgunlukta bunu kanıksamış bir çevrenin içinde yaşamakta devam eden insandan da başka türlü bir davranış beklemek elbette hayal olur.

Böyle bir insan, tesadüfen gazeteci olmuşsa vaktiyle derste hocasına yaptığı gibi elbette şimdi de sütununda, ona buna kamış koyacak, edebiyat eleştirmecisi ise, tıpkı vaktiyle sokağa tükürdüğü gibi ona buna çamur atıp kaçacak, mebus olup meclise girmişse, sinemada yaptığı gibi, oturduğu yerden kürsüdekinin sözünü kesip nükteler savuracak, daha olmazsa sırasının kapağını vurup işi maçtaki gibi gürültüye getirmeye çalışacak.

Her şeyi böyle, kestirmeden, bir alay, bir küfür, bir espri ile halletmeye alışık olduğumuz, hallettiğimizi sandığımız, kendimizi buna inandırdığımız içindir ki, karşımızdakini bu yoldan alt edemeyince bunların en yakınındaki bir o kadar kestirme ve bir o kadar iptidai vasıtaya, yumruğa, tokata başvurmaktan da çekinmiyoruz.

Nemize gerek, işin uzununa, zahmetlisine gitmek, konuyu ciddiye alıp enine boyuna incelemek, hücumlara dört başı mamur ağırbaşlı inandırıcı cevaplar hazırlamak.

Esprinin sağlam muhakemeden, küstahlığın olgun tevazudan kaypak alaycılığın cesurca cephe alıştan makbul sayıldığı bir çevrede bunlar aptal harcı sayılıyor.

Bunun yerine iki alaycı kelime ile yahut bir

galiz küfürle işin içinden çıkıvermekle hem kafa ütülememiş, hem kendimizi yormamış, hem de zekâmızı herkese —tabii bizim çevremizde— kabul ettirmiş oluyoruz.

Hasılı söz atmada, hazırcevaplıkta, nüktedanlıkta, bunlar sökmeyince de, işi yumruğa tokata bindirmekte üstümüze yok Devekuşu.

Hav aklımızla bin yaşayalım e mi?

2 Mart 1958

BİR TARİF

Bir başyazarın «dünya ölçüsünde devlet adamı» adlı makalesine karşılık kaleme aldığım alaylı yazı o başmuharrirden ve makalesinde övülen dünya ölçüsünde (!) devlet adamından çok Maltepeli bir okuyucumuzu sinirlendirmiş. Üslubundan ve sözlerinden bu her iki zatın da hayranı olduğu kolayca sezilen okuyucumuz bana, edep dairesinde bir hayli veriştirdikten sonra, «Peki sizce dünya ölçüsünde devlet adamı kime denir»? diye soruyor.

Sana yazdığım mahrem mektupların onu, bunu kırıp gücendirdiğini, bazı kimseleri rahat inançlarından ettiğimi bu çeşit başka tepkilerle de görüp üzülmekteyim. Ne yapayım ki, bu sütun herkesin nabzına göre şerbet veren «dert ortağı» yahut «yanık kalpler» sütunu değil. Seninle benim dertleştiğimiz samimi bir mektup sayfası. Onun için pembe gözlükle her şeyi gül gülistan görmek isteyenleri tedirgin edebilir.

Bunlardan biri olduğuna şüphe etmediğim okuyucumuzu yeniden sinirlendirmek ve bana Arap harfleri ile yeniden dört koca sayfa cevap yazmaya kışkırtmak istemezdim. Kaldı ki, sorusu da lüzumsuz. Sana yazdığım mektupları ilk gününden beri okuduğunu söylediğine göre, dünya ölçüsünde devlet adamı konusunda samimi fikrimin ne olduğunu aşağı yukarı biliyor

demektir. Ben bu bilmez görünürlüğün, okuyucumun üslubuna uygun deyimi ile, bu tecahülü arifanenin arkasında bir başka maksat sezmiyor da değilim. Ama madem sormuş, cevap verelim:

Bence gerçek devlet adamını günlük politikacıdan ayıran en belirli özellik birinin dürüstlüğüne, seciyeli bir prensip adamı oluşuna karşılık berikinin kaypaklığı, oynaklığı, istikrarsızlığıdır.

Günlük poltikacının gözü hep dışardadır. Göze girmek, yerinde kalmak, oy avlamak, kendini kurtarmak merakındadır.

Gerçek devlet adamının ölçüsü kendi vicdanı ve vatan sevgisidir. Önce bunun gereğini yerine getirir. Alkışı, yuhalanmayı hiç düşünmeden..

Günlük politikacının kendine güveni yoktur. Çok konuşur, edebiyat yapar, demagoji yapar, gerçeği saklar, yaldızlar, hataları ona buna dış kuvvetlere. eski idarelere, karşı partiye, tesadüfe, kadere yükler, sorumluluktan sıyrılır.

Gerçek devlet adamının kendine güveni tamdır. Az konuşur, çok iş görür, gerektiğinde sorumluluğunu mertçe yüklenir, hatasını olgunca kabullenir.

Birincisi yaltaklanıcıdır. Büyükleri vardır. El öper, karşıcı gider.

İkincisi vakurdur. Büyükleri, küçükleri yoktur. Herkese aynı saygıyı gösterir. Hitaplarında yaranma takısı kullanmaz. İşini her şeyin üstünde tuttuğundan, bir protokol zorunluğu olmaksızın kimseyi karşılamak için garlara, limanlara, uçak alanlarına koşmaz. Kendine çok saygısı

olduğundan kimseye siftinmez, insanlığa saygısı olduğundan başkasını kendisine siftindirmez.

Gerçek devlet adamını eyyamcı politikacıdan ayıran asıl büyük özelliği en sona sakladım. Bunu bir örnekle nakledeyim:

İkinci Dünya Savaşının en civcivli bir anında Churchill'in aklına eser, işi gücü yüzüstü bırakıp şoförüne,

«Çek savaş pilotlarını yetiştiren kampa,» diye emir verir.

Yağmur altında. Londra'nın kilometrelerce uzağındaki kampa vardıklarında kendini sırılsıklam görüp şaşıran komutana ilk suali şu olur:

«Siz ilk Cihan Harbinde de Air Force'da vazife görmüştünüz. Birinci Cihan Harbinde savaş pilotlarını dinlendirmek için ne yapardınız?»

Komutan,

«İki taarruz arası dinlenebildikleri kadar dinlenirlerdi,» diye cevap verir.

«Öyle değil. Başka ne gibi tedbirler alırdınız iyi dinlenmeleri için?»

«Hiiiç...»

Churchill,

«Bu mesele çok önemlidir,» der, «bunun üzerinde ısrarla durun.» Ve geldiği gibi çıkıp gider

Bir yıl sonra Britanya meydan muharebesinde, İngiltere'yi Alman istilasından kurtaran bir avuç İngiliz havacısı bu mucizeyi sade hürriyet aşkı, vatan aşkı ile mi yarattı dersin Devekuşu. Hayır, daha çok Churchill'in vaktinde ikazı ve o ikazdan sonra seferber edilen psikologların, doktorların yarattığı yeni dinlenme psikolojisinin getirdiği üstünlükle..

Başka bir deyimle gerçek bir devlet adamı olan Churchill'in günü kazanmaktan çok uzun vadeli düşünmeye alışık, ileri görüşlü muhayyilesi sayesinde.

Gerçek devlet adamını küçük politikacıdan ayıran özelliklerin başında şu halde ileri görüş ve ileri tedbir geliyor. Avrupa'da işçi sigortalarını ilk kuran Bismark da işte bu çapta bir devlet adamı idi.

Bizde böyle devlet adamları yetişmedi mi? Elbet yetişti.

İşte Mithat Paşa.. İşte Atatürk...

Daha özel alanlardan yakın örnekler istersen, ilkokul mecburiyeti, köy enstitüleri, klasik eserlerin tercümesi, geniş çapta yol davası gibi icraatı gösterebilirim.

Herkesin kendine göre bazı ölçüleri ve bu ölçülere dayanan birtakım tarifleri vardır.

Gerçek devlet adamı deyince, benim gözümün önüne küçük günlük hesaplar peşinde koşan, oy avcısı, parlamento taktikçisi, kulis arkası cambazı, alaturka politikacılar değil, işte yukarda anlattığım çapta, bu tip insanlar geliyor Devekuşu

16 Mart 1958

PROFESÖRLER EVİNDE YEMEK

Evvelki akşam başvekil, üniversite rektörlerine, dekanlarına ve senatörlerine bir ziyafet çekti. Geçen hafta da üniversite rektörleri, dekanları ve senatörleri başvekile, Profesörler Evinde bir yemek verdiler.

Gazetelerin, karşılanış törenini, masalardaki sıralanışı ve yemek listesini uzun uzun bildirmesine karşılık asıl can alıcı noktadan, konuşulan meselelerden bahsetmeyişi, birçok meraklıyı bizzat yorumculuk yapmaya kışkırtmış oldu. Bunlar ilkin, dili sıkı dekanların değme diplomatlara taş çıkartan lastikli beyanlarından bir mana çıkarmaya uğraştılar. Daha sonra birlikte çıkmış resimdeki yüz ifadelerinde bir ipucu aramaya kalkıp başvekilin zaten her zamanki, yanındaki vekillerle bazı profesörlerin ise o andaki, güleç yüzlerine karşılık Sıddık Sami Onar üstadımızın bu ifadelerle çelişme halindeki keyifsiz çehresine bakıp ahkâm çıkarmaya kalktılar.

Bu yemekte Kubalı meselesi konuşuldu mu, konuşulmadı mı?

Konuşuldu ise, başvekil üniversite temsilcilerine herhangi bir vaatte bulundu mu, bulunmadı mı?

Yahut bazı gazetelerin iddia ettiği gibi, pro-

fesörler herhangi bir tavizde bulundular mı, bulunmadılar mı?

Kuvvetle sanıyorum ki bunların hiçbiri olmadı. Bu konuya şimdilik dokunulmadı.

Çünkü, profesörlerin çoğunu tanırım. Çatılarının altına yabancı olarak gelen bir misafire gösterdikleri iyi kabulden, yedirdikleri güzel yemeklerden sonra eminim ki, keyif kaçırıcı, hazmı güçleştirici, böyle nevraljik bir konuyu sofraya getirmeyecek kadar ince ve tedbirli insanlardır. Yine o gazetecinin iddia ettiği gibi sade havadan sudan konuşmuş, yahut misafirlerinin en sevgili teması olan imardan söz açıp kendi yapı kooperatifleri için bir vaat koparmış olsalar bile, yine de ayıplanamazlar. İşe önce karşısındakini kolaycc ikna edebileceği konulardan başlamak, biliyorsun k: Devekuşu, Sokrates'in de çok denenmiş ve hep iyi sonuç vermiş bir usulü idi.

Herhalde profesörler de, başvekil için bir kere bize içi ısınsın, ayağı buraya alışsın, bizden korkmasın, bizi partici, düşman sanmasın diye düşünmüş olacaklar. Önce bir kere tanışmak, iyi niyetini, tarafsızlığını karşısındakine inandırmak gerek. Bir kere bu denli konuşmalar gelenek haline gelsin, başvekil memleketin beyni demek olan üniversite çevreleriyle yılda, iki yılda bir değil de her fırsatta sık sık görüşmek âdetini edinsin, onları hiç değilse mebusları kadar biraz yakından tanısın, iyi niyetlerine inansın, gerisi kolay. Ondan sonra en çetin meseleleri, en dikenli anlaşmazlıkları da karşılıklı konuşmak hatta kıyasıya tartışmak mümkün olur.

Profesörlerin nazik bir tanışma yemeğinde

biraz güleryüzlü davranmalarının bence tavizcilikle hiçbir ilgisi yoktur.

Bence bir ilim adamı kendi alanındaki bilgi ve tecrübesini sade öğrencilerine değil, vatandaşlarına da ulaştırmalı; hürriyetin sınırlanmasını, budanmasını kabul ettiği gün zaten ilim adamı olmak dürüstlüğünden istifa etmiş ve idareimaslahatçı bir memur seviyesine düşmüş olur ki, bunu o toplantıya katılan profesörlerin hiçbirine yakıştıramayız.

Öte yandan bir başvekil, ilim adamlarının ille de ille kendi icraatına tempo tutmasını ister, karşı düşüncelere tahammül göstermez, bunların sahiplerini kötü niyetli saymaya kalkarsa, bu her şeyden önce kendi kendisiyle çelişmeye düşmek, kendini inkâr etmek olur ki, bunu da biz Demokrat adını taşıyan bir partinin liderine hiç yakıştırmayız. Hele bu başvekil bir zamanlar despot bir idareye karşı toleransın. fikir hürriyetinin müdafaasını cesurca yapmış biri olursa..

Hükümet idare etmenin kendi icraatına karşı sandıklarını bertaraf etmek demek olmadığını, kendi tecrübeleri ile herkesten iyi bilen başvekilin, üniversite çevresi ile yaptığı ve yapacağı temasların bu bakımdan çok faydalı olacağı ve aradaki anlaşmazlığın gerçek bir devlet adamına yaraşır bir tolerans zihniyeti ile hallolunacağı hususunda, ben ümidi kesmiş değilim.

Her olayı bir onör ve prestij meselesi haline getirmek kompleksi, geri, dar ve alaturka bir anlayışın işaretidir. Memleket meselelerinde bu gibi küçük komplekslerden sıyrılıp yanlışını ka-

bul etmek ise olgunluğunun belgesini vermek olur ki, biz, sade bugünkü değil bütün gelmiş ve gelecek devlet adamlarımızı işte bu çeşit bir genişgörürlük ve suples içinde görmek isteyip durmuşuzdur.

Öye değil mi Devekuşu?

23 Mart 1958

ÖNDE GİDEN ADAM

Mister D'nin karısı ve iki kızı atom silahlanması aleyhine bir toplantıya gitmek üzeredirler. Ama Mister D. kendisi, bu martavallara boş veren bir adamdır. Elinde purosu, önünde viskisi, yumuşak koltuğunda umursuzca gazetesini okumaktadır. Biraz sonra uyku bastırır, başı önüne düşer ve korkunç bir rüya görmeye başlar. Gökten düşen bir hidrojen bombası bir anda şehri ve evini harabeye çevirmiştir. Çökmüş bir tavanın altından nasılsa sağ kurtulan Mister D., o ana baba gününde karısını ve kızlarını aramaya başlar. Kızlarından biri ölmüş, öbürü kör olmuştur. Karısı ise yıkıntıların altında ağır yaralı olarak yatmaktadır. Mister D., yaralıları kurtarmak için uğraşırken dehşetle görür ki, bombanın zehirli şuaları sağ kalanlar üzerinde de öldürücü tesirini göstermeye başlamıştır. Tabancasını çeker, önce karısını, sonra kızını, sonra kendini bu azaplı ölümden kurtarır.

Bu cinayetten suçlandırıldığı uhrevi mahkemede Mister D. beraatini ister. O hidrojen bombasının uzun ve işkenceli ölümünü çekmemek için işi kısa kesmiş, sevdiklerini bir an evvel kurtarmıştır. O kadar. Asıl suçlu başkalarıdır. Uhrevi hâkim bu «asıl suçlu»yu bulup getirmesi için kendisine yarım saat mühlet verir. Mister D. ilk olarak bombayı atan Rus pilotu-

nun yakasına yapışır. Ama pilot emir kuludur. Bombayı generalin emri üzerine atmıştır. Generali ise müttefiklerin Rus roket üslerine karşı niyetlendikleri bir baskını önlemek için hücum emri vermiştir. Amerikan generaline gelince, o, Ruslar hücuma kalkmadan onlardan önce davranmak istemiştir. Bütün suç zavallı bir Rus erinde toplanır. Bu acemi er, mevkii dolaylarında bir infilak olunca yanlışlıkla «kaza» düğmesine basacak yerde. «hücum» düğmesine basmış ve bu karışıklığa sebep olmuştur.

Aslında suç bu Rus nöbetçisinde midir? Hayır. Rus generalinde, Amerikalıda mıdır? Hayır. Atom masraflarını finanse edebilmek için British Museum'u Amerikalılara satmayı düşünen İngiliz politikacısında mıdır? Hayır, o da hayır.

Mister D., bütün bu kovuşturması sonunda dehşetle görüp anlar ki, asıl suç kendisindedir. Bu konuya başlangıçta böylesine boş verişinde, umursamayışında, insanlığı yeryüzünden silip süpürecek bu afetin önüne geçmek için en küçük bir gayret sarf etmeyişindedir.

Korkulu rüyasının bu yerinde uyanan Mister D. yerinden fırlar, şapkasını kaptığı gibi karısının ve kızlarının peşinden atom harbi aleyhindeki toplantıya koşar.

Biraz seni andıran bu Mister D'nin hikâyesinden sonra atom silahsızlanması toplantısının tartışmalarına şahit oluruz. Silahlanma lehinde konuşan iki politikacıdan sonra buna şiddetle karşı koyan bir rahip ve bir ilim adamını görür ve dinleriz. Ama burada televizyonun ekranına kısa boylu, beyaz saçlı, gözlüklü bir

adam çıkar hatiplerin sözünü kesip halka şöyle seslenir:

«Bu konu sade bu dört hatibi değil, asıl siz, milyonları ilgilendirmelidir. Uyanın. silkinin, insanlığı tehdit eden en büyük tehlike ile karşı karşıyayız. Bu konu üzerinde ciddi olarak kafa yormanın ve harekete geçmenin, cephe almanın zamanıdır.»

İngiliz devlet radyosu BBC'den daha fazla dinleyicisi olan bu hususi televizyon istasyonunda, ilkin o deminki skeci, sonra da bu sözleri ile altı buçuk milyon dinleyicisini uyandıran, günümüzün en aktüel ve kritik bir konusu üzerinde cephe almaya çağıran ve Daily Mail'in yaptığı bir soruşturmanın sonucuna bakılırsa dinleyicilerin yüzde 67'sini, iki taraflı topyekûn bir atom silahsızlanması tezi için kazanan bu küçücük adam, ne bir demagogdur, ne bir parti şefi, ne de bir siyasi.

Piyesleri ve romanları ile ün yapmış İngiliz yazarı İ. B. Priestley'dir, yani sadece uyanık ve düşünür bir İngiliz vatandaşı, insanlık ödevini sonuna kadar savunmayı kendine borç bilen, sorumluluk duygusu kuvvetli bir sanatçı.

Sanatçının topluma borcunu sade uzun vadeli eserler ve etkilerden ibaret saymayan, her aktüel konuda da kolları sıvayıp milletinin önüne düşmesi gerektiğini savunan ve Hitler afetine karşı Avrupa'yı uyandırmaya kalkan Thomas Mann soyundan bir kalem sahibi..

Nitekim onun ve Priestley'in örneğine uyan 40 Alman yazarı ve sanatçısı da evvelki hafta Frankfurt'ta atom harbine karşı bir miting ter-

tipleyip seslerini duyurdular. Bu sorumluluğun şuuruna vardıklarının belgesini verdiler.

Bir de bizi düşün Devekuşu.

Sanatçının sanatından, ilim adamının takrirlerinden dışarı çıkmasını çizmeden yukarı gitmek sayan bir anlayış açısından yukarıki örneklere bakılınca, hepsine rengârenk siyasi suçlar sıvamak işten bile değil.

Günün meseleleri karşısında milletin en uyanık insanlarının ağzını kapamak, kusura bakma ama, senin başını kumun altına saklamandan farksız.. Başını kuma sokmak sadece yaklaşan felaketleri görmemeye yarar Devekuşu. Onları önlemeye değil.

30 Mart 1958

Politik icaplar mı önde gitmeli, yoksa vicdanın sesi mi?

Hayır Devekuşu. Bu gazetelerde her gün rastladığın fakülteler arası bir tartışma konusu değil, bütün Fransız efkârının, çözümünü, Besançon'daki bir muhakemeden beklediği bir ikilemin verisidir.

Suçlu sandalyesinde iki kişi oturuyor. Yirmi bir yaşında bir Fransız kızı ile dört çocuk babası yiğit bakışlı bir rahip.

Büyük suçları: Cezayir Milli Hürriyet cephesi şeflerinden Seyit Ali'yi polisin takibinden kurtarıp üç gün boyunca saklamak sonra da otomobille İsviçre'ye kaçmasını sağlamak.

Rahip Mathiot, belli bir şey ki bunu siyasi bir inançtan çok, insani bir duyguyla yapmış, «Zorbalıktan, terörden, işkenceden nefret ederim» diyor. «Genç Cezayirliyi Fransız polisinin eline düşmemesi için sakladım ve kaçmasına yardım ettim.»

Tanıkların anlattığına göre, kendisi, Fransa'nın işgal yıllarında birçok Yahudiyi, daha sonra şahsen mukavemet hareketinin ünlü bir şefi olmasına rağmen takibattan korkan nice Vichy taraftarını evinde saklamış. Nitekim polisler rahibi almaya geldiklerinde yine evinde

bir Macar mültecisi ile bir Parisli kaçağı yakalamışlar.

Genç kıza gelince, o bütün Fransız üniversitelileri gibi, haksız bir dava uğruna elini kana bulayan hükümetine ve ondan aldığı emirle masum insanları öldüren Fransız askerlerine nefretini gizlemiyor. Fas'ta geçirdiği bir yıl boyunca İslam halkını daha yakından tanıyıp sevmiş. Hürriyet davalarına bir kat daha inanmış. Etik değerlere bağlı vicdanı bu cinayeti bir türlü kabul edemediğinden çekinmeden savaşçılar safında yer almış, Besançon'a döner dönmez de kendiliğinden gönüllü olarak bir hürriyetçi şefin S. Ali'nin sekreterliğine talip olmuş.

Bir yanda savcı, öte yanda suçlular.

Aslında çarpışan iki ayrı zihniyettir.

Bu yandakiler için en büyük gerçek millettir. Yani daha geniş anlamıyla sosyolojik gruplardır. Bunların sağlığını, varlığını korumak için başvurulan her vasıta mübahtır.

Öbürküler için ise, serbest karar babında insanın mihenk taşı politik icaplar yahut hükümetin menfaati değil, sadece kendi vicdanıdır. Ve insanın insan olarak bağlı olduğu etik değerler, çoğu zaman, sosyolojik ve siyasal grupların menfaatinden daha ağır basabilirler.

Onlar bunu, öbürküler onu savuna dursun Besançon mahkemesi,

«Fransa'nın en tehlikeli düşmanlarından olan Seyit Ali'yi kaçırmaktan dolayı vatana hiyanet suçuyla» Françoise Rapine'yi iki yıl, Rahip Mathiot'yu da yedi ay hapse mahkûm etmiş bulunuyor. Besançon mahkemesinden de başka türlüsü beklenemezdi doğrusu.

Meselenin çözümünü bu emperyalist zihniyetin mahkemelerinde aramak naifliğini göstermeyen bizlere ise ülkücü Fransız kızıyla yiğit Fransız rahibini uzaktan alkışlamak düşüyor.

Çağımızın gidişi böyle tek tek yiğitçe ve insanca hareketleri silip süpüren bir menfaat çığına benzetilebilir.

«Milli menfaatlerimiz», «devlet görüşümüz», «amme selameti», «büyüklerin arzusu», «politik icaplar», «idari mülahazalar», «siyasal gidişimiz bakımından», «görülen lüzum üzerine» gibi formüllerin ardındaki zihniyet, her olayı vicdan ölçüsüne vurma huyundan bizi her gün biraz daha uzaklaştırıyor.

İnsan toplumlarının kalkınması, bu dar zihniyete rakip Mathiot, üniversiteli Rapine gibi yiğitçe meydan okuyuşların çoğalması, direnmesi ile olacaktır gibime geliyor.

Sen bu kanıda değil misin Devekuşu?

13 Nisan 1958

GENÇLİĞİN ÜSTÜNLÜĞÜ

Şehrin en seviyeli tiyatrosu, Genç Oyuncular Topluluğu geçen gün Pangaltı'daki lokallerinde, yirmi yaşında bir arkadaşlarının yazdığı yerli oyunu oynadılar.

Bu topluluğun güzel bir âdeti var Her oyundan sonra, tıpkı antik tiyatro bayramlarında âdet olduğu gibi seyircilerin oyun hakkındaki fikirlerini açıkça öğrenmek istiyorlar. Bu seferki tartışmada da genç yazarın oyununu beğenenler ve yerenler çıktı. Bundan tabii ne olabilir. Oyunu beğenmeyenlerden biri yazarın yirmi yaşında olmasının hafifletici bir sebep olmadığını savundu. Beni oyun kadar, belki oyundan da çok düşündüren bu iddia oldu Devekuşu.

Sence gençlik gerçekten hafifletici bir sebep sayılabilir mi, sayılmaz mı?

Diyeceksin ki eskiden beri, «En iyi roman kırkından, en iyi piyes de ellisinden sonra yazılır» diye birtakım iddialar vardı. Oldum olası, yaratma kabiliyeti ile yaş arasında buna benzer bağlantılar aranagelmiştir. Doğru, okurları biyografilerde en çok ilgilendiren noktalardan biri, adı geçen insanın kaç yaşında olduğudur Bu da doğru. Yaşayan bir yazarın başka bir yazardan on yaş küçük olması karşısında küçük olanın bu on yıl içinde büyüğe yetişip geçme şan-

sını bir avantaj saymaktan, hele olgunlaşsın, şu kadar yaş daha yaşasın, dünya görgüsü, insan bilgisi, tecrübe stoku, yazma alışkanlığı, daha gelişsin, kafası çok daha işleyip duyguları daha derinleşsin bakalım o zaman neler yapacak diye ümitlenmekten kendimizi alamayız. Bütün bunlar çok doğru. Gençlik sadece bir başlangıçtır. Gelecek yıllar, ümitler, imkânlarla doludur. Kim inkâr edebilir?

Ama biraz dikkat edersen göreceksin ki, bunlar sade batılı sanatçılar için doğru olan şeylerdir. Bizimkiler için, ne yazık ki, iş tam tersine tecelli ediyor. Türk sanatçısı için avantajlı olan olgunluk değil gençliktir.

Bugünkü Türkiye'de sanat, batıdaki gibi toplumun vazgeçilmez, onsuz edilemez bir müessesesi midir, yoksa dostlar alışverişte görsün misali, ayıp olmasın diye müsamaha edilen bir lüzumsuz lüks müdür? Acı ama şunu kabul etmeliyiz ki. şu yoksul hayatımız ortasında Hilton atmosferi ne kadar suni ve yabancı bir görünüşse, estetik değerlere sırt dönmüş bir menfaatler çekişmesi ortasında sanat da öylece bir zoraki hayal, bir soyutlaşma, bir kendi kendini kandırış olmaktan öteye geçemeyecektir. Ünlü bir düşünürümüzün, Türkiye'de sanat yapmaya kalkan insanları, karşı cinsten tatmin göremeyip kendi kendine tatmin arayan cinsel sapıklara benzetişi boşuna değil.

Bizde sanat toplumun organik bünyesinde sağlam yerini bulmuş bir faaliyet alanı olmadıkça birtakım naif dervişlerin kendi aralarındaki gafil çırpınışları olmaktan kurtulama-

yacaktır. Bu gibi pir aşkına mücadele ise kabul edersin ki daha çok toyların, gençlerin, kârıdır. Yurdumuzda bu durum devam ettiği müddetçe sanata gençlerden ve genç ruhlu kalmış birkaç yaşlıdan başka hevesli ve hevesli bulunamayacağı aşikârdır.

Düşman ve ilgisiz bir çevrede bu işe devam eden inatçılar ise akıntıya karşı yüzenler gibi er geç yıpranacak, her yıl cesaretlerini, ideallerini, diğerkâmlıklarını, araştırma ve çalışma hızlarını biraz daha yitirecek, açıkgözlüğün, yüze gülücülüğün, politikacılığın çok daha makbul sayıldığı bütün parsayı bu hasletlerin topladığı bir acaip değerler sisteminde, ya bu manasız idealizmden büsbütün vazgeçmek, yahut da işin ucuzuna gidip soysuzlaşmak zorunda kalacaklardır.

Bu bakımdan, ben şahsen, yurdumuz realiteleri içinde gençliğin büyük bir avantaj olduğu kanaatindeyim.

Dünyanın her kültür memleketinde gençliğin bir eksiklik ve toyluğun, olgunluğun ise mükemmeliyete daha yakınlığın bir tarifi sayılmasına rağmen yurdumuzda bu gerçeği maalesef, tersine çevirmek gerektiğine inananlardanım.

Bütün toyluğuna, eksikliğine, acemiliğine rağmen gençliğin hiç değilse bir zaman için kirlenmekten, aşınmaktan, masun kalacağına ve iyi kötü ortaya çıkaracağı eserlerle gerçek sanatın zirvesine çıkmasa bile, hiç değilse yoluna biraz yaklaşacağına inanıyorum.

Sanat alanını sözgelişi seçtim. Bu inancım toplum hayatımızın her alanı için de doğrudur.

İnsanları yıldan yıla yıpratıp adileştiren, kendi çarkına alıp manen yok eden bir acaip devran içinde tükenip gidiyoruz.

Hiç değilse senin böyle bir derdin yok Devekuşu. Bilsen bazen sana ne kadar gıpta ediyorum.

20 Nisan 1958

ÇÖPÇÜLÜĞÜ TERCİH EDEN ADAM

Sitemli mektubunu aldım. Haksızsın Devekuşu. Geçen hafta seni ihmal etmiş değilim. Mektubumu cuma günü her zamanki posta ile sana gönderdim. Pazar günü eline varmayışının sebebi herhalde, benim ihmalim değil, postaların (!) aksaklığıdır. Hele şu günlerde postacılara hükümetten üniforma dağıtılıyor. Netameli mektupları taşımak istememelerini, tabii karşılamalı. O eline varmayan geçen haftaki mektubu başka bir vasıta ile göndermek zorunda kaldım. Gelelim şimdi bu haftaki mahzursuz mektubuma.

Geçen haftalar içinde Almanya'nın Offenburg şehrinde ilgi çekici bir muhakeme görüldü.

Davacı: Toptancı tüccar, Yahudi Kurt Lieser.

Davalı: Ortaokul öğretmeni, Kurt Zind.

Bu iki Kurt'u birbirine düşüren suç: Zind'in. Lieser'e ve onun şahsında Yahudiliği alenen tahkiri.

Duruşmadan anlaşıldığına göre, Yahudi düşmanı olan Zind konuşmalarında, hatta derslerinde, bunu açıkça belirtmekten çekinmezmiş. Amirleri, öğrencileri ve öğrenci velileri tarafından hiçbir şikâyet uyandırmayan bu hareket tarzı, ancak bir gece lokalinde toptancı tüccar Lieser'i ve onun şahsında Yahudiliği alenen

tahkire vardıktan sonradır ki, mahkemeye intikal etmiş.

Tanık olarak dinlenen Zind'in öğrencileri ellerinden geldiği kadar hocalarını kurtarmaya ve onun Yahudi düşmanlığı propagandası yaptığını gizlemeye çalışmışlar.

Gece kulübündeki tanıklar ise Yahudi toptancının şikâyetini destekleyici şahadette bulunmuşlar. Hatta, «Tanrı Hitler'in belasını versin ki sizin kökünüzü kazıyamadı» dediğini anlatmışlar.

Buna rağmen davacı suçluyu affetmeye hazır, eğer tarziye verirse..

Hâkim suçluya soruyor:

«Tarziye verecek misiniz?»

Zind'in cevabı kesin:

«Katiyen,» diyor. «Kendimi bildim bileli inandığım bir fikri şimdi, hükümetin rotası değişti diye, inkâr edecek tıynette bir insan değilim. Ben, Hitler gelmeden önce de Yahudi düşmanı idim. O devrilip gittikten sonra da öyle kalacağım. Samimi kanaatimi değiştirmektense, birçoklarının yaptığı gibi, başka düşünüp başka konuşmak küçüklüğüne düşmektense, ömrüm boyunca çöpçülük etmeyi tercih ederim.»

Hâkim inatçı suçlunun bu direnişi karşısında günah benden gitti demiş. Almanya'nın henüz küllenmek üzere olan bir yüzkarasını yeniden tazelemeye kalkan Kurt Zinder'in öğretmenlikten müebbeden azline ve bir yıl da hapis cazasına çaptırılmasına karar vermiş.

Hâkim yerden göğe kadar adil ve haklı.

Toptancı Yuhudi tüccar da mağdur ve haklıdır.

Irk ayrılıklarına ve düşmanlıklarına yer vermeyen yirminci yüzyılda fanatik bir ırkçılığın mümessili olan Zinder ise elbette geri ve haksızdır.

Ama her şeye rağmen elini vicdanına koy ve söyle Devekuşu.

Fikrinin, kanaatinin sorumluluğunu erkekçe, mertçe yüklenen, menfaati, mesleği, istikbali pahasına en küçük tavize yanaşmayan Zind'in bu hareketi ve tutumunda karakter bakımından ibret alınacak bir şeyler görmüyor musun?

Zora gelince parti yenileyen, iş ciddileşince tarziye veren, en küçük çıkara karşı dünya görüşünü değiştiren olgun siyasilerin Zind'in muhakeme önündeki bu celadetine üç hecelik bir ilave yapacakları muhakkaktır: Enayi...

Belki bu mektup da eline geçmez diye fazla ahkâm çıkarmaya korkuyorum. Hoşça kal Devekuşu.

4 Mayıs 1958

NE EKERSEN...

Hikâyeyi biliyorsun: Dünya gazetesi sahip ve yazarlarından Bay Bedii Faik, Tekelonya Cumhuriyeti adıyla mizahi bir roman yazmış. Gazete kaç zamandır bunun sosyal bir hiciv olacağını ilan edip durdu. Ayrıca eserin özü, teması hakkında okuyuculara fikir verdi. Bunlardan anlıyoruz ki, yazar, birçok mizahçı meslektaşının başvurduğu bir yol tutturmuş, her şeyin bir partinin tekelinde bulunduğu muhayyel ve totaliter bir Tekelonya ülkesini tasvir ve karikatürize edip kendi toplumumuzun bazı aksaklıklarını dolayısıyla göstermek istemiş. Bizde aksaklıktan bol ne ararsın. Aksaklıksa gazetecinin velinimeti, ekmek parası, başlıca sermayesidir. İsteyen buna dobra dobra parmak basar; isteyen de bu işi dolambaçlı yoldan benzetmelerle imalarla yapar Buna kimsenin karışmaması gerekir.

Buraya kadar hepsi iyi hoş. Gel gör ki bir karışan çıkmış işte... Romanın gazetede yayımlanacağı günden bir gece önce savcı, yazarla gazetenin yazı işleri müdürünü huzuruna çağırıp, bir rivayete göre romanın basılmasını resmen yasak etmiş. ama başka bir rivayete göre de, sadece dostça ikazda bulunmuş, belki de Bay Bedii Faik'in eski bir davasını hatırlayarak,

«Nenize lazım, yine başınız derde girer» diye ağabeylik etmiş, onu korumuş.

Yazarın buna verdiği cevap koskoca bir, «Hay hay» dır.

Sonra biliyorsun, romanın basılmasından vazgeçildi.

Ne yazık ki bu paragrafa da iyi hoş diyemiyoruz. Çünkü hikâyenin burası ne iyi, ne de hoştur.

Savcının şiddeti, celadeti, sertliği ne kadar sindirci yahut ağabeyliği, insaniyeti, ikazı ne kadar samimi olursa olsun, yazarın direnmesi, kendini savunması, eserinde suç unsuru bulunmadığını iddia etmesi gerekmez mi idi? Nedense bu yapılmamıştır.

Sadece, birkaç gün sonra Dünya Başyazarı Falih Rıfkı Atay bu mesele ile ilgili bir başyazısında romanın Güney Amerika diktatörlüklerini hicvettiği yolunda bir müdafaa yapmıştır.

Ne yalan söyleyeyim Devekuşu, yazarın susuşu kadar Atay üstadın bin dereden, bu arada Güney Amerika'dan su getirişi de hiç hoşuma gitmedi.

Bence insan ya bir işe girişip sonunu getirmeli, tevile, inkâra sapmamalı ya da öyle bir işe hiç kalkmamalı, oturduğu yerde oturmalı. Hem rahatına ve çıkarına yapışmak, hem de ucuzca, kolayca riske girmeden kahraman olmak. Nerde bu bolluk!

Gel istersen şimdi sana daha enteresan bir hikâye anlatayım:

Ben bir vakitler bugün Dünya yazarının düştüğü duruma düşen bir yazar tanırım. O da başka bir töhmet altında bırakılmış, onun da

bir piyesi yasak edilip sahneden indirilmişti. İşin tuhafı bir hayırhah vali de onun sırtını okşayıp «anlayış» göstermesini istemişti. Ne var ki o, «hay hay» demedi. İstenilen anlayışı göstermedi. Sonuna kadar mücadele etti. Olmayınca eserini cayır cayır bastırdı. İlk mücadelede onu destekleyen Dünya gazetesinin tiyatro eleştirmecisi Adnan Benk olmuştu. Dünya'da açılan kampanyaya zamanla bütün öbür gazeteler de katıldı. Sonunda vali de birtakım karşı tedbirler almak zorunda kaldı. İş, tam kıvamında iken bu işten ilk cayan, üstelik de gazetesinde bu konuda tek kelime dahi yayımlanmasını men eden tek patron kim oldu biliyor musun? Bugünkü Tekelonya kurbanı Bay Bedii Faik.

İnsan ne ekerse onu biçiyor, Devekuşu.

O zaman bana yapılan bu oyunbozanlığın hatırasını ben hafızamdan çoktan silmiştim. Ama kaderin şu acayip cilvesi onu bana ister istemez hatırlatmış oldu.

Sen yüreğimi bilirsin Devekuşu... Böyle konuşuyorum ya, yine de kalbim konuşturulmayan gazeteciden yanadır. Romanının bir an evvel yayımlanmasını candan diliyorum. Şahsen bu uğurda onu nasıl desteklemek gerekirse desteklemeye bile hazırım.

Kıssadan hisse:

Ortak dertlerimizde birbirimizi tutacak, destekleyecek yerde arkadan çelmelemeye devam edersek, hatırlar, gönüller, küçük çıkarlar, hesaplar uğruna birtakım haksızlıklara tempo tutarsak, günün birinde o haksızlığın güm diye kendi başımızda patlayacağını unutmayalım.

18 Mayıs 1958

Haziranın ilk haftası bir bahçede toplanırız Devekuşu.

Haziranın ilk haftası bir kat daha çocuklaşırız.

Çünkü Galatasaraylı normal hayatta da çocukluğunu bırakmayan, yaşlandığını kabul etmeyen adamdır.. Saçları ağarmış, göbeği fırlamış, boynu tıkızlaşmış, soluğu sıklaşmış da olsa o, kafasının ve ruhunun bir tarafı ile, hâlâ mektep yaşını sürdüren bir delikanlıdır.

Kerli ferli, elli beşlik bir Galatasaraylı umum müdür bir sokaktan geçerken ayağına bir top gelmeye görsün, hemen durur, topu düzeltir, penaltı çeker, mahalle takımına korner dersi vermeye kalkar.

Ben ömrümde ihtiyar, yani kendini bırakmış tek Galatasaraylı görmedim.

Seksenindekinin gözünde bile Galatasaraylılığın o muzip, o alaycı, o çapkın parıltısı zaman zaman çakıp söner.

Haziranın ilk haftası o bahçede toplanırız Devekuşu.

İtiş kakış, birbirimize takılış, çift kale, altı okka, uzun eşek, birdirbir.

Vekilin afisi kapıya kadardır.

Büyük ediplik bahçeden içerde sökmez.

Ordinaryüs eşiği aştı mı ortaokul talebesidir.

Büyükelçinin borusu sefaretinde öter.

Orgeneral sivil gelse çok daha iyi eder.

Taş yerinde ağır. Rütbeler, sıfatlar, tavırlar, böbürler lütfen gardroba bırakıla. Aksi halde insanı hemen hizaya getirirler. Hizaya getirmek Galatasaraylılığın şanındandır. Daha yurtta demokrasinin d'si yokken burada ne şehzadeler, ne ekabirzadeler, alay, dayak, yontula törpüle ne yola getirilmiş, adam edilmişlerdir.

Haziranın ilk haftası o bahçede bir tambur işitilir Devekuşu.

Biz, koca herifler, tambura uyar, ikişer ikişer konferans salonunun yolunu tutarız.

Orada kürsüye bir emekli büyükelçi, bir eski vekil, bir yeni vekil, bir gazeteci, bir idareci, bir bilmem neci çıkarlar.

Eldivenli emekli elçi daldığı tarihi teferruatın içinden çıkamayarak, hoşsohbet gazeteci hatıralarına tesirli mübalağalar katıp yaldızlayarak, beriki meclis retoriğinden arta kalmış bir sahne romantizmine başvurarak, öbürü kuru işadamı üslubunu klişe nüktelerle süslemeye kalkarak aşağı yukarı hep aynı hatıraları anlatırlar:

Rahmetli müdür Salih Arif Beyden nasıl tokat yemiştim.

Yatakhaneden resim sınıfına ip sarkıtıp nasıl kopye verdiydik.

Arka bahçedeki duvardan kaçarken nasıl yakalandıydım.

Müdürün evine giden muhallebiyi iki arkadaş nasıl aşırmıştık.

Ama öyle naifçe bir neşe, öyle sari bir hoşgörürlük havası içindesindir ki, başka zaman dinlemeyeceğin bu martavallara sırıtık bir bayram çocuğu hevesiyle gülersin, el çırparsın.

Sonra yine tambur çalar Devekuşu. Bu sefer ikişer ikişer, uslu uslu değil, yüz metre fulesi ile, bir pilav yarışıdır başlar. Yemekhaneye ilk varanın işi elçabukluğu ile yanındakilerin yemeğini saklamaktır. Maksat gülmek eğlenmek değil mi?

Yine kavga gürültü. Açıkgözlerin iki üç, bazen dört, sünepelerin de ancak yarım porsiyon yediği yemekten de kalkılır. Ağızlar kurulanarak abideye çelenk koymaya gidilir. Daha doğrusu, toplu yürüyüş kanunu cana minnet bilinip bu vazife genç izcilere devredilir.

İşte her haziranın ilk haftası böyle bir pilav töreni yaşarız Devekuşu.

Ama dikkat etmişimdir hiçbir haziranda hiçbir Galatasaraylının aklına bir nefis muhasebesi yapmak gelmez nedense.

Tevfik Fikret'in konferans salonundaki portresi her yıl kürsüye çıkan hatiplere hayretle bakar, onlardan boşuna bir şeyler bekler gibi gelir bana. Ama kimse oralı bile olmaz.

Kaçımız ilk gençlik çağında onun şiirlerini ilk okuduğumuz zamanki tertemiz idealizmi tavında tutabildik. Hangimiz Ahmet Samim gibi

bu yolda seve seve ölebildik. Kaçımız akıntıya karşı gitmekte, «doğru bildiğimiz bir yolda», «kendi Izlerimize basa basa», «tek başımıza yürümek»te direndik. Ve yine kaçımız böylesi daha işimize geldiği için bütün bunları ham bir gençlik hülyası sayıp, işin kolayına, çıkarına kaydık. Kaç arabaya binip kaç ayrı türkü çağırdık. Kaçımız bize bu çatıda kutsal birer varlık diye öğretilen ilim zihniyeti, fikir hürriyeti, tartışmada sportmenlik uğruna savaştık. Kaçımız bunlara ucuzca ihanet ettik.

Bir kelime ile, şimdi, kaçımız duvardaki ülkücü müdürün temiz gözlerine utanmadan bakabiliyoruz, kaçımız bakamıyoruz.

Pilav gününün bu sathi ve aşırı gürültüsünü ben biraz da bazılarımızın için için duyduğu bu sinsi vicdan azabını gürültüde boğmak ihtiyacında bulur gibi oluyorum.

Böyle bir üzüntü duymak onu gürültü içinde boğmak istemek de bir şeydir diyeceksin.

Ona ne şüphe.

Sana her Galatasaraylının içinde bir miktar o eski idealist gençliği yaşar dememiş mi idim. Bu küçük azap dahi onun temizliğini gösterir.

Yine de cümlemizin pilavı kutlu olsun.

8 Haziran 1958

Memur her an işinden atılabilir.

Gazeteci her gün hapse girebilir.

Profesör her dakika vekâlet emrine alınabilir.

Yarın ne olacağını kimse bilemez. Faaliyet planını uzun bir süreye göre ayarlayabilmek, aile bütçesini bugünkü durumuna göre tasarlayabilmek, ancak mebuslara vergi. Hiç değilse onların dört yıllık dokunulmazlıkları var...

Yazarsan, fıkralarına boykot edildi, romanın geri çevrildi mi halin duman.

İşadamı isen döviz alamadın, tahsisden faydalanamadın, ithalat yapamadın mı, iflas kapıda...

Gazeteci isen kâğıdın kesildi, ilanın kısıldı, hakkında iki dava açıldı mı, tamam.

Kollamak zorundasın Devekuşu.

Hele «viran olası hanede evladü ayal» varsa.

Hele rahat döşeğine, perhiz yemeğine, ufak tefek zevklerine fazlaca düşkünsen.

Karın evhamlı ise ona acıyacaksın. Anan hasta ise onu hesaba katacaksın. Oğlun tahsilde ise verilen dövizin hatırını sayacaksın.

Bütçe gediğini kapayan, kumar borçlarını karşılayan küçük avantalar, ek vazifelerin yüzsuyu hürmetine alttan alacaksın. Şunun şura-

sında gelmiş gidiyorsun. Biraz yaşamak da lazım değil mi beycağızım.

Hem böyle suyuna suyuna gider, hem de tenhada, dostlar arasında, yine şecaat arz edebilirsin. «Ah, ah, bilirim ben yapacağımı. Gel gör ki boynum kıldan ince. Ailevi durumum iflahımı kesiyor. Kendimi değil, onları düşünüyorum» diye kahramanlık kompleksine türlü teviller arayabilirsin.

Neden küçük çıkarlara böyle onursuzca susta duruyoruz.

Neden şahsiyetimizi bozuk para gibi harcıyoruz?

Neden böyle yapmayanı, direneni, Don Kişot, sivri akıllı sayıyoruz.

1 — Karaktersizliğimizden, ödlekliğimizden, yüreksizliğimizden,

2 — Tembelliğimizden, kuvvetsizliğimizden, kendimize güvensizliğimizden.

En küçük, en haksız hötten sinişimiz kendimize güvensizliğimizden. Güvensizliğimiz ise karaktersizliğimizden ileri geliyor. Fasit bir daire...

İşinden ayrılınca, mevkiinden düşünce, gelirinden olunca eli ayağı titreyip teslim bayrağını çeken, her tavizi, her tarziyeyi, her ültimatomu kabule hazır adam ömrü boyunca bu nasılsa konduğu işine, mevkiine, gelirine değil de sadece kendine güvenebilse idi, o işi, o mevkii, o geliri veya benzerlerini, sırf kendi azmi ve çalışması ile yeni baştan yaratabileceğine inansa idi, yelkenleri böyle kolayca mayna eder mi idi dersin?

O evdeki karı, o ihtiyar ana, o tahsildeki oğul haysiyetsizlik mahsulü böyle bir rahatı en

büyük mahrumiyetlerden daha üzücü bulsaydılar, vicdan rahatı lafını, kendi gözünde düşmemek kavramını, miadı geçmiş müzelik bir roman ağzı saymasaydılar, tavize kayan kocayı, evladı ya da babayı affetmeyecek kadar ayıplasaydılar, o koca, o evlat, o baba, bu kadar düşer, düşerken de bu derece pişkince sırıtabilir mi idi?

Teslimiyetimizin suçunu sade bir tarafa, sindirme, korkutma politikasına yüklemeyelim Devekuşu.

Bu kurşun işliyorsa zırhımızın çürük oluşundan.

15 Haziran 1958

SON MİTİNGLERİN MANASI

Yumurta kapıya gelince, bıçak kemiğe dayanınca, işler sarpa sarınca bizden yavuzu yok Devekuşu. Kükremiş bir arslan gibi bütün engelleri devirir geçeriz o zaman.

Her memlekette her çeşitten bir sürü öğrenci gördüm. Üç yüz otuz gün dersleri serip son otuz günkü hummalı çalışması ile bütün bir yılın avareliğini kapatabilen yalnız bizim milletin gençleri idi.

Sistemsiz, taktiksiz, rastgele oynayan, ama milli onurun bahis konusu olduğu zorlu imtihanlarda şahlanıp coşarak bilgisizliği, idmansızlığı, nefessizliği, enerji ve heyecanı ile telafi edip olmayacak galibiyetler kazanan yalnız bizim milli takımlarımız olmuştur.

Tarihte de böyle değil mi? Kurtuluş Savaşı yüzyıl boyu uyuyan hasta adamın gerektiği zaman nasıl canlanabileceğine, generalinden erine, aydınından ırgatına kadar çoluk çocuk, yaşlı genç nasıl en olmayacakları olduruttuğuna şahane örnek değil mi?

Yaradılışımız böyle. Denebilir ki tarihimiz hep böyle şahlanıp sönüşlerin sönüp şahlanışların bir münhanisidir. İşin kötüsü şu ki şahlandığımız zamanki enerjiyi uzun bir süreye yayıp devam ettirmemişiz.

İmparatorluklar kurmuşuz, sonra pisi pisine kaptırmışız.

Bir zaman dünyanın en teşkilatlı milleti imişiz, sonra kırtasiyeciliğin en sunturlusuna dalıp pusalayı şaşırmışız.

Şahlandığımız zaman karşımızda kimse duramamış, gaflete dalınca en pısırık azınlıklar kanımızı sömürmüş.

Bu mizacımıza rağmen bugün dünya üzerinde yaşayabiliyorsak, bunu ha gitti, ha gidiyor durumlarda gösterdiğimiz akıl almaz enerjiye ve mucizeye, silkinip dirilişlere borçluyuz.

Dünyada hiçbir millette olmayan bu hasletimizle ne kadar övünsek yeri. Yeri ama, acaba asıl marifet bu mu dersin Devekuşu?

Yoksa kritik anlarda parlayıp sönen o enerjinin yarısını değil, dörtte sekizde birini de değil, ellide birini daha baştan ama devamlı ama inatla ama sistemli bir şekilde kullanmasını becermek mi?

Bütün bunları sana ne vesile ile söylediğimi anlamışsındır.

Kıbrıs davasındaki tutumumuz aynı mizacın yeni bir tezahürü değil mi? Kıbrıs'ın kalleşçe gürültüye getirilmek istenmesi karşısındaki haklı, asil, yiğit tepkimiz, hayli geç kalmışa benzemez mi?

Daha başından, yani Kıbrıs İngiltere'ye geçtiği günden itibaren bu davaya imanla, inatla sarılsak, daha ilk gününden Kıbrıs'la ilgimizi hiç eksik etmesek, on yıllar boyunca bu hissi daimi kültür bağları, toplu konferans gezileri, Kıbrıs günleri ile ayakta tutsak bütün hariciye ve basın ateşelikleri teşkilatımızla bu davayı yavaş

yavaş, sindire sindire bütün dünyaya tanıtsak, anlatsak, acaba şu son mitinglerin elde edebileceğinden çok fazlasını, hem de kolayca elde edemez mi idik dersin?

Kıbrıs davasındaki tutumumuz umumi ve kökleşmiş bir marazımızın yeni bir tezahürü oldu Devekuşu: Bir davayı prensip meselesi haline getirip devamlı ve ısrarlı bir şekilde savunamama eksiğimiz. Öyle olmasa devlet adamlarımız bugün harici politikamızın bir numaralı meselesi olan Kıbrıs davasını bir zamanlar tıs geçer, zorlandıkları zaman da «Kıbrıs meselesi diye bir şey yoktur» diye kestirip atabilirler mi idi? Öyle olmasa, dün bu konuda milletin hislerine tercüman oldukları için takibata uğratılan, hapse tıkılan gençler, bugün miting yapmak için kürsü başlarına çağrılır, dört ay suç sayılan idealizmleri bugün takdir edilir, desteklenir mi idi?

Kıbrıs davası Insan hakları bakımından, devletler hukuku bakımından, sağduyu ve insanlık bakımından Türkiye'nin yüzde yüz haklı olduğu bir davadır. Ama kabul et ki, bizim bu davadaki tutumumuz her iki parti devrinde de bermutat çok ihmalci ve çok beceriksizce olmuştur.

Sade haklı olmak marifet değil, Devekuşu. Marifet hakkını akıllıca korumasını, savunmasını bilmek...

İşte bugün milletçe bu ihmali ve beceriksizliği telafi için çabalayıp duruyoruz.

22 Haziran 1958

Fenerbahçe idarecileri ayarttıkları Vefa kalecisini eski kulübü geri alamasın diye Erdek'in bir köyüne kaçırmışlar. Kaleciye adanan transfer ücreti 30 bin Türk Lirası.

Karagümrüklüler, allem edip, kallem edip, Galatasaray'ın soliçini kendilerine mal ettiler. Soliçe verilen transfer ücreti, 57 bin Türk Lirası. Başka bir kulübe girmek üzere olan Lefter'i, kendi kulübü güç hal ile kadrosunda muhafaza edebildi. Lefter'i ikna ücreti, 20 bin peşin, 30 bin üç taksitle.

İstanbulspor sağiçini Galatasaray'ın solbeki ile takas ediyormuş.

Adalet yeni oyuncular satın alabilmek için beş oyucusunu arttırmaya çıkaracakmış.

Beykoz, Altaylı bilmem kime bilmem ne kadar bin peşin, ne kadar yüz de, aylık teklif ediyormuş.

İdareciler avukat yazıhanelerinde, kumpas kurup yeni oyuncu ayartma peşinde. Menejerler ayartılanları köy kahvelerinde kordon altında muhafaza etmede.

İnsan bunları gördükçe ister istemez eski günleri hatırlıyor.

Hatırlar mısınız, o tarihlerde maddeci zihniyet henüz spora girmemişti. Sporda da bir idealizm, bir fanatik renk aşkı vardı.

Arkasını İş Bankasına dayayan para babası Güneş Kulübü ilk kurulduğu zaman, Galatasaray'ın as oyuncularını ilk defa para kuvvetiyle bu yeni kulübe apartmıştı.

Para peşinde ideallerini feda eden bu tüccar sporculara biz Galatasaraylı olarak tam altı yıl selam vermedik. Adamdan, sporcudan saymadık.

Onlar da bunu bir karaktersizlik, döneklik, imkânsızlık saymış olmalıdır ki, kusurlarını bilerek, başları yerde gezip dururlardı. Maddi refah babındaki kazançları, manevi prestij kaybı yanında pek silik kaldı idi.

Halbuki şimdikiler açık açık bağırıyorlar:

«Ben her şeyden önce profesyonelim. Kim daha arttırırsa onun üstünde kalırım.»

Bu satırlarla, satılığa çıkan, arttırılan, takas edilen, karşı taraf kandırmasın diye bucak bucak kaçırılan futbolcuları yermek istediğimi sanma, Devekuşu. Böyle ucuz yüklenmeler benden uzak..

Hem ne yüzle, kime çatacaksın?

Futbolcular ve idarecileri, yukarıki cümlelerdeki kulüp adlarını parti, sporcu adlarını da politikacı adları ile değiştirseler, siyaset alanına aktarılan bu acı gerçeğe itiraz edebilir mi idik?

Siyaset piyasamız da bir vekâlet, bir mebusluk, bir idare azalığı, bir komisyon üyeliği, bir borç affı karşılığı ayartılıp transfer edilen menfaat düşkünü dönek profesyonellerle dolu değil mi?

Bu kerliferli, sözümona şahsiyet ve sosyal mevki sahibi koskoca yaşlı başlı adamlara çat-

maz, çatamaz, gördüğümüz yerde başımızı çeviremezken, şimdi öcümüzü şu toy ve basit çocuklardan mı almaya kalkacağız?

Biz, topyekûn bir transfer memleketiyiz Devekuşu. Sporda, siyasette, sanatta, ahlakta.

Durum hep aynı.

Sade paralar değişiyor.

13 Temmuz 1958

Batı dilinde centilmen, Türkçemizde ise çelebi, efendi denen insanı, iki ayaklıdan ayıran başlıca özellik sence nedir bilmem ama, bence her şeyden önce frenli olabilmektir.

Beklenmedik, nahoş, menfaatine aykırı bir olay karşısında kültürlü kültürsüz her insanın ilk andaki atavik tepkisi aynı olur. Eskiler buna «sademeyi ulâyi» derlerdi. «İlk şok» eskilere göre, «bir insandan ne münasebetsiz hal sadir olursa işte musibetin insana ilk çarptığı o netameli anda olur Sademeyi ulâyi geçirdikten sonra kanın galeyanı kesbi sükûnet ederek artık vücudül insanda tedbir yine aklın eline geçer de maslahat olunur gider. Sabır sademeyi ulâda, yani aklın işten tedbirden el çek iği sırada lazımdır ki, akılsızlıkla yapılan bir şeyin mazarratından insan kendini vikaye etmiş olsun, sonradan onu tamiri hal için kendini sıkıntıya koşmasın.»

Atalarımızın davranışını düzenleyen nice hadislerin, atasözlerinin, manzum öğütlerin bir haylisi bu konudadır.

«İnsanın hayırlısı pek geç gazaba gelip pek çabuk geçirendir.»

Bir Hadis:

«Hiddet ettiğinizde kaim iseniz oturun» dl-

yor. «Gazabınız bu tedbirle dahi zail olmazsa o zaman yan üstün yatın.»

Kimin yazdığını unuttuğum şu beyit de ne açıktır:

Önün ardın gözet, fikri dakik et, onda bir söyle
Öğütme ağzına her ne gelirse asıyap asa (değirmen gibi).

Bugünün ilim dili de bu «sademeyi ulâ» prensibini sadece destekliyor.

Kültürlü, terbiyeli, tedbirli, soğukkanlı dediğimiz insan işte bu ilk atavik şoku hatasız gafsızca geçiştirip tehlike karşısında aklını, mantığını harekete geçiren insandır. Sıra adamı ise ilk şokta paniğe kapılan, ana avrat girişen, freni patlamış bir otobüs gibi oraya buraya bindiren, çok sonra aklı başına oturunca da kırdığı sayısız potlara. devirdiği koca çamlara hayıflanan yaratıktır.

Kendine hâkim olma, diline fren koyma her medeni insandan beklenen bir haslettir ya, bunu bir milletin mukadderatına tesir edecek durumda ve sorumluluğunda olan devlet adamlarından daha da büyük ölçüde beklemek gerekir. Devlet adamı herkesten daha ölçülü, frenleri herkesten kuvvetli, kendine herkesten hâkim bir kişi olmak zorundadır. Burnundan kıl aldırmayan, atak, sinirli, esereği cinli, heyheyli kimselerin devlet adamı kabul muayenesinde ilk ağızda çürüğe çıkmaları gerekir.

Hele bu devlet adamı hariciyeci ise her sözünü yedi kere değil, on yedi kere tartmak, önünü ardını gözetmek zorundadır.

Hariciyeciliğin «olduğundan», «bulunduğundan»ları sıralayıp bir saat konuştuğu halde yine

de hiçbir şey söylememiş olmak sanatı olduğunu iddia edenler şüphesiz bir karikatür aşırılığına düşmektedirler. Hariciyecilik elbette ki bu değildir. Ama herhalde on kelimede dokuz çam devirmek de hiç değildir.

İsterse üçüncü kâtip olsun, herhangi bir hariciyeciliğin başka bir memleketteki beklenmedik bir olay karşısındaki gazabı, Cibali Karakolu komiserinin huzuruna getirilmiş bir sabıkalıya çıkışması nevinden olamaz. Olmamalıdır.

Bir hariciyeci hiçbir zaman, hatta harp halinde bile ağzını bozamaz. Çünkü frensizliğinin cezasını kendı değil milleti çeker. Bunları niye mi yazıyorum. Devlet adamı yetiştiren Siyasal Bilgiler Okuluna, öğrenci, Hariciye Vekâletine de müsabaka ile genç adaylar alınacağı şu mevsim bütün bu gerçekleri sana bir kere daha hatırlatmakta fayda gördüm de ondan..

Başka daha nasılsın. Boğaz da bu yaz hayli rüzgârlı geçiycr. Haberin var mı?

Yeni Irak Hükümetini de tanıdık artık.

Hayırlı olsun.

3 Ağustos 1958

Her millet, kendi pavyonunun en görünür yerine kondurduğu bir panoda Nobel kazanmış ilim ve sanat adamlarının büyütülmüş portrelerini teşhir ediyor. Haklı bir övünç.

Bizim pavyonun giriş kapısı yanında da bir pano var: Ortasına tek gözlüğü ile Abdülhak Hamit'in bir fotoğrafını koymuşlar. Etrafına da Doğan Kardeşin yayımladığı, Türk ediplerinin kartpostallarını.

Gelen geçen, «Kim bunlar?» diye soruyor.

Türk pavyonunda ilk merhabalaştığım zat sivil polismiş. Biraz ötede uzun boylu, nazik, yakışıklı bir genç, «Hoş geldiniz» dedi. Konuşunca anladım ki, o da emniyet amiri. Biz konuşurken yanımıza başka biri geldi. Emniyet amirine, «O meseleyi hallettim şef dedi». A, üçüncü polis. Allah bilir hosteslerden biri de kadın polisti.

Amerika pavyonu, insanoğluna bir kat daha konfor kazandırmaya çalışan buluşların, aletlerin meşheri.

Hele «Ramac» adlı otomatik bir makine var. İsa'nın doğuşundan beri bütün tarihi olayları on dil üzerinden cevaplandırıyor.

Öyle bir makine ki, buraya gelse Faruk Yener'in «Bilen kazanıyor» programlarında bütün 21 puanları toplar, radyoda firmalara top attırır.

Biraz terletmek için makineye güç bir sual sordum: 29 Mayıs 1453'te ne olduğunu İtalyonca cevaplandırsın, dedim.

Birtakım çarkların dönmesinden, ışıkların yanıp sönmesinden anladık ki, makine düşünmeye haşlıyor. Bir ara durur gibi oldu. Tam tongaya bastırdım diye ümitleniyordum ki, otomatik cevap kâğıdını uzattılar:

«İstanbul'un Türkler tarafından fethi..»

Sevindim. Övündüm.

«Siz Türk müsünüz?» diye sordu.

«Evet,» dedim.

O makineyi ben bulmuşum gibi kabara kabara oradan uzaklaştım.

Biraz ötede de başka bir makine var. Amerika seçimlerinde kullanılan otomatik oy makineleri. Beğendiğin adayın yanındaki düğmeye basınca, tartı makinelerindeki gibi küçük bir çanağa oyun yazılmış olarak düşüveriyor.

Birkaç kere denedim: Mükemmel.

Boş bulunup,

«Peki ama» dedim, «Bu oyun sandıkta benim yazdığım şekilde kalacağını garantileyen başka bir icadınız yok mu?»

Hayretle yüzüme baktılar.

Kim olduğumu soracaklar diye oradan nasıl kaçtığımı tahmin edersin.

Brüksel, 31 Ağustos 1958

Okudun mu bilmem. Gece bekçisini kafasına vurmak suretiyle taammüden öldüren dev katil Hasan Kâhyaoğlu duruşmasında şöyle demiş:

«Dünya Kiliseler Birliği bana üç yıldır yaptığı yardımı kesince sebebini sordum. 'Sen Türk asıllısın, onun için sana yardımda bulunmayacağız' diye beni kovdular. Bir ev yaptıracaktım. Param yoktu. Onun üzerine ben de burayı soymaya karar verdim. Kasayı kırıp parayı tam alıp kaçıyordum ki, önüme biri çıktı. Ben bunu orada bulunan bir Rus sanarak kafasına kazma ile vurdum. Bu kadarını hatırlıyorum. Beşiktaş'a gidince elbisemdeki kan lekelerini gördüm. Bir cinayet işlediğimi o zaman anladım.»

Haklı adam... Üç yıldır beleşten aldığı parayı kesiyorlar. Sonra da utanmadan «Sen Türk asıllısın, ondan kestik» diyorlar. Nasıl ayranı kabarmasın. Milli hisleri nasıl galeyana gelmesin. Baksana, fukara ev de yaptıracakmış. Elbette soyar gâvurun kasasını. Orayı soymasın da darphaneyi mi soysun. Kasayı kırıp parayı alıp güzel güzel giderken ne vardı önüne dikilecek. Eceline susamak derler buna. Hasan Kâhyaoğlu belki onu sadece itip geçecek, ama Urus sanıyor karşısındakini. Türk olsa hiç vurur mu. Ama

Urusu fırsat düşmüşken temizlemeli... İndiriyor baltayı.

Hey koca Hasan. Vatan sana minnettardır.

Hassas adam milliyetperver adam, o kadar kendinden geçmiş ki, yakasındaki kanları ancak Beşiktaş'ta fark ediyor.

Bereket ki Türk hâkimleri böyle demagojiye pabuç bırakmıyorlar.

Ya maazallah huzurlarına çıkan öbür suçlular da Hasan Kâhyaoğlu'nun yolundan gidip şu yolda müdafaalar yapsalar, halimiz nice olurdu.

«Bankanın idare meclisinden aldığım aylık son günlerde kesilmişti. Sebebini sorduk da düşen vekillerden birinin adamı olduğumu söyleyerek hakaret ettiler. O sırada karım da aksi gibi kürk istiyordu. Aldığım avansların senetlerini muhasebecinin çekmecesinden aşırıp imha etmek üzere idim ki, içeri Ahmet girdi. Ahmet birkaç şiiri solcu bir dergide çıkmış, üstelik banka kantininin yemeklerini beğenmeyen ihtilalci mizaçlı bir adamdır. Kaptığım gibi iskemleyi kafasına geçirdim. Kendime geldiğimde yerde cansız yatıyordu.»

Yahut:

«Sokakta tanıştığım iki genç kız kütüphanemi görmek istediler. Eve gittik. Banyo yaptık. Nasıl olsa bir basın toplantısı yapıp bana iftira atacaklarını düşünerek bari boş yere töhmet altında kalmayayım dedim. Kendime geldiğimde iş işten geçmişti.»

Yahut·

«Çalıştığım şirket döviz kaçakçılığı yapıyordu. Üstelik müdür muavini bir rakı masasın-

da büyüklerimize de sövmüştü. Buna kızarak...»

Yahut:

«Bacanağımı karımla gizli bir lokalde baş başa yakaladım. Geçen devre Balıkesir'den Halk Partisi adayı olduğunu da hatırlayınca tabancama sarılıp...»

Ve nihayet:

«Bakkal Tanaş borcunu istedi. Ay sonu olduğu için beklemesini söyledim. Ağız dalaşına başladık. Ben, 'Kıbrıs Türktür' dedim. O aksini iddia etti. Tepem iyiden iyiye atmıştı. Kunduracı bıçağımı çıkardığımı hatırlıyorum. Gerisini bilmiyorum.»

Şaka bir yana, öyle bir demagoji havası içinde yaşıyoruz ki dev katil Hasan Kâhyaoğlu bile iki paralık aklı ile bundan faydalanmaya kalkıyor

Ne demeli.

21 Eylül 1958

GOLE GİDENİ BİÇMEK

Toplumumuzda en sevilen, en ilgi çeken konu futbol.

Başka yazılara karşı hasis davranan gazeteler ona koca sayfalar ayırıyorlar. Herkesin aklında futbol, dilinde futbol.

Baksanıza Meclis İkinci Başkanımız bile Macarları futbolde yenişimizl Lunik II'nin aya varışı ile bir tuttu. Ne denir.

Onun için kusura kalmayın, ben de bu haftaki yazımın başlığını futbolden aldım. Demek istediğimi futbol diline çevirip söyleyeceğim.

Sinirlenmemek için maça seyrek gidiyorum. Gidince de ya Lefter'i, ya Metin'i seyretmeliyim. Hangi alanda olursa olsun, ustalığına hayranım. Ben Zekiler, Bekirler, Nihatları da gördüm. Bizim Lefter bir yana, şu Metin kadar kafasına vücuduna ayağına egemen başka Türk futbolcu tanımıyorum.

Boş dururken bile ne yaman oyuncu olduğunu belli ediyor, bir de ayağına top geçti mi doğru gole gidiyor.

Ama dikkat ettim, her seferinde de geçtiği oyuncular tarafından beline sarılanarak durduruluyor, faulle kesiliyor, çelme ile yıkılıyor, ya da tekme lle biçiliyor. Mayamız bu: Ustalıkta, hünerde kaybedince gelsin zorbalık, kalleşlik.

Gazetede okudum, geçen hafta da çocuğu

hastanelik etmişler. Görürsünüz günün birinde sakatlayıp hiç oynayamayacak duruma da getirirler. Spordan bezdirirler. Ustalığa, üstünlüğe tahammülümüz yok. Milli takım zayıf düşermiş kimin umuru...

Metin'in kaderi ile ortak, her alanda nice Metinlerimiz var. Onlar da, işlerinin ehli, usta oldukları için küçük çıkar esnafları tarafından biçildiler biçiliyorlar. Er alanında yenilemeyince sinsice hesaplar, tilkice tuzaklarla arkadan çelmeleniyorlar.

Toplumumuzda işinin ehli olmanın, ustalığa varmanın, ağzı ile kuş tutmanın değeri pek kalmadı dostlarım.

Şirret, sinsi, mugalatacı, iki yüzlü politikacı olmadan hiçbir alanda artık kolay tutanamazsınız.

Çevremiz gizli faulller, açık faullerle dolu.

Hakem diye bakınıyoruz. Ortada hakem kalmamış.

Bilmem dediğimi anlatabildim mi?

4 Ekim 1959

Hürriyet Partisi iktidarı alt etmek için öbür partilere yeni bir teklif yapmış: Birleşmek.

Bu yeni bir keşif olmasa gerek. Geçen seçimlerden önce de böyle bir teklif Millet Partisinden gelmişti. Adalarda, Taşlıklarda buluşuldu. Hararetli demeçler verildi. Hatta belki kurulacak kabinede vazife taksimi bile yapıldı. Ama sonunda iktidar partisi bu şekilde bir cephe kurmayı muvazaa sayacağını bildirip meclisten alelacele çıkardığı bir kanunla işi önledi.

Yurtta muhaliflerin sayısı muvafıklardan aşkın olmasına rağmen iktidar yine iktidarda kaldı.

Aslında demokratik bir rejimde muhalif partilerin bir seçim kampanyası boyu, ya da daha uzun zaman anlaşıp ortak bir cephe kurdukları sık sık görülen şeylerdendir. Orada buna kanuni engeller yaratılmaz. Bir vakitler Fransa'da Sosyalistlerin önayak oldukları, bütün solcu partileri içine alan Halk Cephesi, seçimi bu yolla kazanmış. Leon Blum'un kurduğu Halk Cephesi Hükümeti, Fransa'yı yıllarca bu anlayışla idare etmişti.

Ama orası ora, burası bura. Sade bugün değil, İsmet Paşa zamanında da bizim demokrasimizle Avrupa demokrasisi arasında daima bazı büyük farklar olagelmiştir. Bize çok tabii gelen, ama Avrupalıyı hayretler içinde bırakan

bu farklardan biri, mesela, bizim demokrasimizde kralcı ve solcu partilerin kurulamaması keyfiyetidir. Biz bize benzeriz fehvasınca demokrasimizi de kendimize benzettiğimize göre, bu usulsüzlüklere fazla şaşmamak gerek.

Her neyse. Kanunen böyle bir ortak cepheye müsaade edilmediğine göre muhalif çevreler şimdi bilhassa iki fikir üzerinde duruyorlarmış:

1 — Bütün partilerin kendilerini feshedip yeni bir parti halinde birleşmeleri.

2 — Öbür üç partinin kendilerini feshedip CHP çatısı altında toplanmaları.

Onlar bu konu üzerinde tartışadururken elbet iktidar da bu yeni teşebbüsleri nasıl önleyeceğini araştırıp durmaktadır. Her iki tarafı da bu gayretleriyle baş başa bırakıp tarafsız bir vatandaş olarak sana kendi fikrimi açıklayayım mı Devekuşu?

Ben bu yeni hamlenin de çıkar yol olmadığına inanıyorum.

Neden diyeceksin. Prensipler bir yana itilip de, iktidar, ne pahasına olursa olsun iktidar arzulanırsa o işten hayır çıkmaz da ondan. Fransa'daki Halk Cephesi iyi kötü aynı prensipteki partilerin birleşmesi idi. Bizde ise Millet Partisi ile CHP gibi iki ayrı kutbu seçim bir araya getiriyor, yahut getirmek istiyor. Eğer programların, umdelerin bir değeri varsa böyle bir şey imkânsızdır. Zihniyet bakımından, hatta Demokrat Partinin CMP. yahut Demokrat Partinin CHP ile birleşmesi bile mantığa bu ilk örnek kadar aykırı değildir denebilir.

Hadi bunlar da bir yana. İsimleri geçen, yeni başkanlar üzerinde şöyle bir düşünmek bile

bu işin ne kadar sakat bir yolda olduğunu göstermeye yeter. Yeni cepheye yahut partiye bayrak olacak isimler arasında Rauf Orbay, Reşat Nihat Belger, ve F.K. Gökay'ın adları geçiyor.

Rauf Orbay, muvafık muhalif, her Türkün, vatanperverliğine, karakterine, inandığı ihtirassız, olgun ve tamamen tarafsız bir mükemmel insandır. Ama türlü ihtirasın, küçük hesapların muhatabı olacak bir acaip ve muhataralı mevkii, prensipsizlikten başka bariz bir prensibi olmayacak bir partinin liderliğini alacağını hiç sanmıyorum. Adını ananlar herhalde onun büyük prestijini reklam gibi kullanmak isteyenlerdir. Onun muhterem adını konumuzun dışında bırakıp, öbür iki isme gelince, bunlardan birinin adına bugüne kadar yurdumuzda kurulmuş siyasi partilerin çoğunun üye listesinde rastlayabilirsin. Kâmil bir insan olmasına rağmen herhalde siyasi prensip bakımından çok titiz olduğu iddia edilemez. Üçüncüsü ise cevval zekâsına, geniş kültürüne rağmen kürsüsünü siyasete feda etmiş, her iktidarla hoş geçinmiş, her iktidara, «İşte İstanbul paşam» demiş, yerinde kalabilmek için bir ilim adamının tenezzül etmeyeceği tavizlerde bulunmuş, ancak menkup olunca, bütün bunlar unutulup şimdi bir koz sanılmaya başlanmış bir sevimli, ama herhalde idealizmden çok oportünizme daha yakın bir zattır.

Beğenmedikleri iktidarın karşısına yine o iktidarın gönüllü hizmetkârı olmuş biri ile çıkmanın sakarlığını anlayamayacak bir topluluk nasıl bizim itimadımızı kazanabilir.

Ama, belki de, bir gün ordan öbür gün bur-

dan olan insanları ne oradan, ne buradan olan bir partinin başına en uygun lider saymış olacaklardır.

Ben bütün bunları daha çok asıl ciddi tasarıları örtmek için ortaya atılmış birer şaka balonu saymak taraflısıyım. Aksi halde bu, mantığı ve hafızası yerinde tarafsız vatandaşlara büyük bir hakaret onları bir hiçe sayış olurdu.

Biliyorum. Beni dinlerken bıyık altından güler gibi olduğunu da seziyorum.

Eski Halk Partililerin koyu Demokrat, eski Demokratların koyu Halk Partili olabildiği aydınlarının, siyasilerinin çoğu yarı gafil, seçmenlerinin büyük kısmı unutkan bir toplumun kördövüşü içinde, varsın muhalefet cephesinin başkanı da bu kıratta insanlardan olsun diyorsun. Haklısın. Nemiz doğru ki, bu iş eğri olacak.

Biz gerçekten her şeyimizle yalnız kendimize benziyoruz Devekuşu.

12 Ekim 1958

Ziya Paşa iyi ki o lafı etmiş. Artık kime taş atılsa kendini meyveli ağaç sanıyor.

Taş yalnız draht-ı meyvedar üzre mi atılır?

Küçük olmak şartıyla bazen cama da atılır. Sevgili, yatağından kalkıp pencereye gelsin diye...

Sonra taş çirkefe de atılır, esma etrafa sıçratılır. Böyle taşlarla kurutulan nice bataklıklar bilirim.

Sırça köşkte oturan başkalarını taşlamakta elbette ihtiyatlı olmalı.

Çok şükür böyle bir engelim yok; olmadı da... Ama yine de taşlamaktan hoşlanmam.

Arada bir estikçe yazacağım şu köşede, olsa olsa bazı zihniyetleri —kişilerle işim yok— tiye alacağım.

Tiye almak, hep bildiğiniz gibi, bir bahriye tabiridir. Bir filonun öbür filodan çabuk davranıp önünü kesmesi, T harfinin üst çatısı şeklinde yolunu kesip ateş açmasına denir.

Gelgelelim öyle bir devirde yaşıyoruz ki, zihniyetleri bile Ti'ye almak netameli.

Böyle zamanda mizah dergisi çıkaran Semih'le Ferruh'a doğrusu şaşıyorum. Ne iyimser çocuklar.

Mizah, artık bu diyardan göçeceğe benziyor. Halbuki vaktiyle dünyanın en nükte seven,

kendi kendisiyle en alay eden milletlerinden biri de bizdik. İşte Bektaşi fıkraları, Hoca Nasrettin, Bekri Mustafa, İncili Çavuş.

Mizah, karanlık günlerin ışığı, ümitsiz anların güneşidir. Mizah manevi bir müshildir. Sıhhatli bir boşalma.

Atatürk, sanatsız milleti anadamarları kopmuş bir uzviyete benzetmişti. Doğru. Hele mizahı baltalanmış millet, kanadı kopmuş kuşa, ya da mumu sönmüş fenere benzer.

Ben devlet adamı olsam, insanları cesaretlendirmek için mizah, karamsarları uyandırmak için mizah, ahlakı düzeltmek için mizah, hatalara, ihtiraslara ayna tutmak için mizah, yaşayışı monotonluktan kurtarmak için mizah, muhalefete, düşmana kızıp yorgan yakmamak için mizah, kendi kendime, olaylara karşı mesafe kazanıp serin kanla sıhhatli ve özgür düşünebilmek için, bol bol bütün stoklarımı piyasaya döküp, mizah kullanırdım.

Patron olsam, gündelik gazetelerin ilk sayfalarını, başmakale, haber vs. yerine karikatürle doldururdum.

Vali olsam, komedi, sosyal hiciv oynayan tiyatrolara sübvansiyon verirdim.

Mizahı geniş memlekette öç, kin, kardeş kavgası gibi kompleksler dikiş tutturamaz.

Bir kahkaha sisleri dağıtır, yanlış insanları hizaya getirir, toplumu adam ediverir.

Aman mizahı boğmayalım beyler.

Bilakis, elimizdeki bu yaman devadan alabildiğine faydalanmaya bakalım.

18 Ekim 1958

Modern tıbbın son ihtiyaçlarına göre teçhiz edilmiş tek hastanemiz yok, kalkmış birtakım kışlavari yapıların kapısına hastane levhası asmayı marifet sayıyoruz.

Özgür düşünebilen, batılı aydın seviyesinde yüz insanımız yok, tutup okuma yazma bilir sayısının istatistik artışı ile böbürleniyoruz.

Kalitelerinin seviyelerinin on yıl önceye kıyasla ne kadar düştüğünün farkında değiliz, gazetelerin yükselen tirajı ile kuruluyoruz.

Devrimlerini, ideallerini yolup kuşa çevirdik, sonra utanmadan her 10 Kasım Atatürk'ün kabrine huşu ile çelenk koyuyoruz.

Gururumuz: Güreşçiler.

Müziğimiz: Manolya.

Edebi övüncümüz: Sahibini Arayan Kadın.

Düşünürlerimiz: Vaizler, beş vakit namazında fıkra yazarları.

Akademik tartışmamız: Kuran'ın Türkçe yazılması caiz mi, değil mi?

Günlük konumuz: Karagümrük Fenerbahçe maçı.

İktisadiyatımız: Amerikan yardımı.

Demokrasimiz: Post kavgası.

İç politikamız: Partiden partiye transfer.

Dinimiz imanımız: Menfaat, mevki para ya da tevekkül, beddua.

Sonra da Boğaz'a kurulacak köprü Asya'yı Avrupa'ya bağlayacakmış. Laf..

Bu gidişle olsa olsa Asya ile Afrika'yı bağlar.

26 Ekim 1958

BİR HATIRA

Mizahın toplumdaki rolünü belirtmeye çalışan yazım, «Bir dokun bin ah işit» fehvasınca bazı okuyucularımı harekete getirdi.

Geçen hafta bu konuda çeşitli mektuplar aldım. Bazı telefon dertleşmelerine muhatap oldum.

Bunlardan biri, Fransız gazetelerinin, reisicumhurlarını, ayan reislerini bile nasıl gülünçleştirdiğini söylerken, bir başkası 1936 yılında sevilen ve sayılan bir başvekilken Leon Blum'un kendini sahnede dantelalı bir donla gösteren bir revüye nasıl herkesten fazla güldüğüne bizzat şahit olduğunu belirtiyordu.

Bundan tabii ne olabilir. Kendinden emin insanı, karikatürünüzde istediğiniz kadar çirkinleştirin, yazılarınızda istediğiniz kadar gülünçleştirin, bana mısın demez. Bunlara kızmak bir nevi ham kalmışlığın, refulmanların, komplekslerin, kısaca, kendine güvensizliğin tepkisi değil de nedir?

Totaliter rejimlerde mizaha narh konuşunun sebebini başka tarafta aramamalı.

Ama mizah insanoğlunun mayasına öylesine işlemiş bir cevherdir ki, ne yapılsa nafile... Toprağını istediğiniz kadar kireçleyin, suyunu, güneşini kesin, o ne yapar yapar bir taraftan yine pırtlayıverir.

Kâğıdı kalemi ortadan kaldırsanız, kanuna türlü müeyyideler koysanız bu sefer de kulak yolu ile hükmünü icra eder. Üçüncü Reich'ın sansürü bu kadar sıkı olmasa, Hitler, Göring, Göbels hakkında çıkarılan fıkraların sayısı bu kadar yüksek, alayı bu derece insafsız olur mu idi sanıyorsunuz.

Üçüncü Reich, sansürü dedim de aklıma geldi. O tarihte Almanya'da okurken bizzat şahid olduğum bir vakayı ibret için burada nakledeyim:

Çok sevilen komiklerden biri bir monolog numarası sırasında, Hitler'in muhafız kıtası olan SS kıtalarının hep lüks otomobillerde gezme merakına şöyle bir dokunup geçmek için aynen şu cümleleri kullanmıştı:

«O sırada yanımızdan gıcır gıcır bir Mercedes geçti: Bir de baktım. Tabii içinde SS subayları.»

Asıl hikâyenin dışında, bir teferruat olarak verilen ve halkın hafifçe gülüp geçtiği bu zararsız espri bile Gestapoyu o kadar sinirlendirmişti ki, hemen o akşam komiğin merkeze çağrılıp bir güzel zılgıt yediği bütün şehirde duyuldu.

Ertesi gece aynı komikten aynı numarayı dinlemeye giden meraklılar içinde ben de vardım. Hikâyenin orası gelince adam aynen şöyle konuştu:

«O sırada yanımızdan gıcır gıcır bir Mercedes geçti. Bir de baktım: İçinde SS subayları yoktu beyler. Evet yoktu.»

Salonun bir gün öncekinin on misli kahkahalara boğulduğunu bilmem söylemeye lüzum var mı?

Adam bu espri uğruna temerküz kampını boyladı, ama Alman mizah tarihine de Hitlerden, Gestapolardan çok daha ömürlü, unutulmaz bir hatıra bırakmış oldu.

Diyeceğim, mizahla hiçbir kuvvet, hiçbir sansür baş edemez.

Ona karşı en akıllı davranış geniş görüşlü olmaya çalışmaktır.

Hatta içinizden gelmese bile. Sırf mertlik bende kalsın diye...

1 Kasım 1958

YA YA YA ŞA ŞA ŞA
DEMOKRASİ ÇOK YAŞA!

Cumhuriyet Halk Partisini kuranlar Anadolu ve Trakya Müdafaayı Hukuk Cemiyetini kurmuş olanlardı.

Terakkiperver Fırkasının, daha sonra iktidara namzet olacak kadar taraftar toplayan Serbest Fırkasının liderleri CHP'nin bir vakitler en gözde üyeleri idiler.

Demokrat Partiyi kuran Dörtler gökten mi indiler, yoksa yerden mi bittiler?

Daha sonra Millet Partisi bayrağı altında toplananlar Demokrat Partinin en ateşli elemanları değil mi idiler?

Tıpkı onlar gibi Ondokuzlar da yine Demokrat Partiden ayrılıp Hürriyet Partisini kurmadılar mı?

Meşrutiyetten beri politikacısı, gazetecisi ile bizden başka hiçbir yerde örneği bulunmayan bir acayip gelenekle haşır neşir olduğumuz için şimdi Hürriyetçilerin birdenbire Halk Partisine geçişine hayret bile etmiyoruz.

Halk Partisinin en gözdeleri, günün birinde gömlek değiştirircesine iktidarın partisine girip bugün onun en gözde adamı olabiliyor da Demokrat Partiden kopup Güçbirliğine el uzatan üç mebus, neden muhaliflerden daha muhalif kesilmesin?

Profesyonellik kabul edildikten sonra kulüp

değiştirmek nasıl mübah oldu ise, hele demokrasi kurulduktan sonra partiden partiye transfer olmak bizde büsbütün meşrulaştı.

Biri çıkıp da,

«Yahu sizde fikir haysiyeti, vicdan kanaati yok mu?» diye kafa tutacak olsa, konuşan,

«Ya sende?» sorusu ile zınk diye mat etmek işten değil.

Tencere dibin kara meselesi.

Falan politikacının, filan gazetecinin siyasi kanaati nedir sorusuna, hangi tarihte diye bir kayıt eklemek zorunluğu yalnız bizim toplumumuzda var.

Dün Köylü Partisi canı çekti Millet Partisine dehalet etti. Bugün Hürriyetçilerin aklına esti CHP'ye katıldılar. Hepsi aynı hamur değil mi, yarın bakarsın Yaylacıların yarısı Millet partisine, yarısı da Güçbirliğine geçebilir. Bir başka gün bir yeni durumdan da usanan gayri memnunlar hep birlikte yeni baştan Vatan cephesine göç ederler. Başınız dönmezse seyredip durun bu köşe kapmacayı.

Günün birinde belki, bir de gözünüzü açarsınız ki Demokratların yerinde Halk Partililer, muhalefette Demokratlar.

Heraklit ne demiş. Her şey durmadan akıyor.

Ama bizim nehir de durmadan akıyor. Ne var ki dönüp dolaşıp başladığı yere geliyor.

Son olaylar bir kere daha açıkça gösterdi ki programlar, prensipler, idealler bizde sadece göstermelik birer vasıtadırlar.

Gaye, nasıl olursa olsun iktidardır.

Mübarek olsun.

30 Kasım 1958

Geçen gün üniversite kütüphanesinde bir araştırma vesilesiyle eski gazeteleri karıştırıyordum.

Bilmem eski gazetelere bakmayı sen de sever misin Devekuşu?

Ben pek hoşlanırım: Bakarsın ki, bugünün yaşlı, şişman, beyaz saçlı bir politikacısı o zamanların zayıf, çevik, atak bir orta yaşlısı imiş. Bugünün dâhi geçinen orta yaşlı şairleri, o zaman sanat dergilerinin okuyucu sütununa akıl danışan sivilceli birer lise öğrencisi imişler. Bugünün boyalı saçlı, iki çeneli sosyete hanımefendileri o tarihte sülün boylu birer afetmişler

O zaman başımızda bir parti varmış: Fikir hürriyetini sallamaz, tenkitten, tartışmadan hoşlanmaz, işine gelmeyeni susturur, gazete kapatır, vatandaşları tabutluklarda inletir, gereğinde cenaze törenlerine bile müdahale edermiş. Bütün çeşme başları, onun elinde imiş. Kazanan. vurgun vuran tüccarları hep onlar alır, bütün mevkiler, mansaplar hep onun taraftarlarına atanırmış.

O zaman da bütün bu haksızlıklara isyan eden bir gözü pek muhalefet varmış. Bütün engellere, radyonun kendisine yaylım ateş açmasına rağmen yurtta fikir hürriyetini, insan haklarını hâkim kılmak için kelle koltukta bu tek par-

ti idaresine bu inhisarcı gidişe karşı koymuşlar yurdu gezmişler, halkı uyandırmaya çalışmışlar.

O zaman da bir halk varmış. Vur ensesine al lokmasını. Mazlum sessiz, mütevekkil... Yıllar yılı çektiği geçim sıkıntısının, iltimasın, baskının vurgunculara lokma olmanın, hasılı insan yerine konulmamanın öcünü, nihayet kendi haklarını savunanların safına katılıp onları iktidara getirmekle almış.

Bugün de halkın bezdiği bir idare ve halkın haklarını savunmayı üzerine almış görünen gözüpek bir muhalefet var. Aynı insanlar değil gerçi. Farkı şu ki, yer değiştirmişler. Aç, herhangi bir 1948 gazetesini oku...

İnönü'nün 1958 turnesinde iktidara yaptığı ihtarları o zamanki muhalefet şeflerinin nutuklarında kelimesi kelimesine bulabilirsin.

Yarın bugünkü hürriyetçi, yani dünkü tek particilerin iktidara geçerse, dünkü idealist yani bugünkü oportünistlerin yine aynı celadeti göstereceklerinden şüphe olmasın.

Tarih aslında bir tekerrür değildir, ama onu tekerrür haline getiren bizim siyasi mayamız.

Bunu görmek için eski koleksiyonları karıştırmaya lüzum bile yok.

14 Aralık 1958

EKSİĞİMİZ : SAĞLAMA BASAN AYDIN

Geçen haftaki Devridaim adlı yazımın nedense tepkisi büyükçe oldu. Kıstası, önümdeki okuyucu mektupları. Belki bunda o yazımı bir iki gazetenin iktibas etmesinin de rolü var.

Bana gelen mektupların çoğu üniformalı bir parti görüşünden hareket eden, şu yahut bu partiyi savunan, tek taraflı cinsinden. Küçük bir kısmı ise, asıl değer verdiğim, tarafsız, bağımsız, henüz bir parti klişesine girmeyi kabul etmemiş vatandaşlardan geliyor.

Bunlardan biri şöyle diyor:

«Muhalefet liderinin 1958 turnesinde yaptığı ikazları 1948'de Demokratların kendisine yaptığını, bizde muhalefetin daima idealist, iktidarın daima opportünist olmaya mahkûm olduğunu, yarın da bugünkü muhalefet iktidara geçer, bugünkü iktidar muhalefete düşerse aynı oyunun yer değiştirerek devam edeceğini söylüyorsunuz. Diyelim ki bu görüşünüz bir gerçeği belirtiyor. Öyle bile olsa, hiç de iç açıcı bir görüş değil bu. Hiçbir yaraya merhem olmuyor. Hiç değilse bugün şikâyetçi olduğumuz durumu düzelteceklerini vaat edenleri tutmak daha müspet bir davranış olmaz mı? Bugün artık tarafsız kalınacak zaman değildir. Kaldı ki Halk Partisinin eskiden yaptığı baskı ve hataları bir daha tek-

rarlamayacağı muhakkaktır. Halk Partisi, artık eski Halk Partisi değildir. Bütün aydınlar şimdi onun safında toplanmış gibidir. Liderlerinin eski huyları tepse bile, bu şuurlu kitle onu bu sefer bu yoldan men edecektir. İnkâr edemezsiniz ki, bugünün bütün ümidi İnönü'de toplanmış bulunuyor. Onu desteklemek, iki yana karşı da şüphecilik göstermekten eli kolu bağlı pasif bir tarafsızlıktan daha yapıcı bir iş olmaz mı. O şöyle bu böyle dersek biz kimi tutalım?.»

Bugün birçok bağımsız vatandaşın bu okuyucum gibi düşündüğünü bilmez değilim. Böylelerine ne yalan söyleyeyim, aşırı iyimserliklerinden ötürü gıpta bile ediyorum. Ama ne yazık ki, ben, bu kadar iyimser olamıyorum.

Bu memlekette İttihat Terakki'den beri her yeni parti vatandaşın hep bu kolay inanırlığına safcasına iyimserliğine basarak iktidara yükselmiş, iktidarda kalmış, ama her parti de bir müddet sonra aynı vatandaşı hayal kırıklığına uğratmıştır. Politikadan nefret ettiğim, ne bu, ne de şu partiden en küçük bir menfaat beklemediğim için hamdolsun bugüne kadar kalemimi yalnız kendi görüşüme, düşünüşüme göre kullandım. Bunun için kimin inanarak, kimin yarın kapacağı mevkileri menfaatleri düşünerek sırf göze girmek için muhalefet yaptığını da çok iyi biliyorum. Yine yarın bugünkü imanlı (!) idealistlerin başımıza ne bela kesileceğini görür gibi oluyorum. Okuyucumun Halk Partisi kadrosu içinde toplandığını söylediği aydınlar içinde bir kısmı maalesef bu soydan insanlardır. Ama kabul ederim ki, coğunluğu memleket hayrına, çalışmak, yurtta gerçek demokrasiyi yerleştir-

mek isteyenler teşkil ediyor. Şimdi sorarım size, iktidardakiler muhalefette iken iyi niyetli idealist aydınların çoğu, bu parti saflarında toplanmış değil mi idiler? Demek oluyor ki bizim aydınlar, haklı olarak, hep gayri memnunların safını tercih ediyorlar. Ama sonra iktidara geçince ya başları dönüyor, idareimaslahatçı oluyor, ya da istifa edip muhalefete geçiyorlar. Bugünkü muhalefetin saflarında gördüğümüz aydınların yarısı eski demokratlardır. Yarınki muhalefetin aydınlarının bir büyük kısmını şimdiki Halk Partisinden ayrılacakların teşkil edeceği gibi.

Bugünün bütün ümidi İnönü'dür lafını da çok alaturka bulduğumu söylemeliyim. İlle bir put bulup ona sarılmak bizim uyuşukluğumuzun, şahsiyetsizliğimizin. sorumsuzluk temayülümüzün bariz bir delilidir. Biz ancak insanları putlaştırıp her şeyi onlardan beklemek huyumuzdan sıyrılıp, prensiplere, ideallere bağlanıp, onları tek başımıza, sonuna kadar savunmak sorumluluğunun şuuruna vardığımız gündür ki, ileri bir toplum olmanın eşiğine basmış olacağız.

Okuyucumun, «O şöyle, bu böyle; peki biz, kimi tutalım» sorusuna, iyiyi doğruyu demekten başka bir diyeceğim yok. Bunu partilerden birinde görüyorsa ne âlâ. Yok göremiyorsa, ehvenişer düşüncesiyle birine bağlanmasını ben dürüstlükle. batılılıkla bağdaştıramam. Beni hoş görsün.

Okuyucumun beni menfi ve karamsar sanışına karşı da söyleyecek iki lafım var. Ben asıl, çaresizlik içinde, bile bile, tam inanmadığı bir partiyi desteklemeyi ümitsizlik alameti sayarım.

Bana gelince, benim tam inandığım büyük bir ideal var: Bu yurtta şu partinin, bu partinin, falan paşanın, filan beyin sözünün değil, ilmin, ilim görüşünün hâkim olması için uğraşmak, politika alanının çok üstünde bir tarafsız aydınlar otoritesinin, kemiyet bakımından olmasa da keyfiyet bakımından kendini duyuracağı günü gerçekleştirmeye çalışmak... Bence bir memleketin asıl sahibi ne oy kalabalığı ne şu parti, ne bu parti, ne o paşa, ne bu beydir. O memleketin aydın, olgun, ilim ve sanat adamları, düşünürleridir. Çünkü zamanla değişen hükümetlere, iktidara rağmen, hiç değişmeyen, iyiye doğru yönelmiş bir pusula rolü oynayan, yurdun, asıl temsilcisi değerler ölçüsünün nazımı, böyle şuurlu ve bağımsız bir aydınlar kitlesidir. Küçük hesapların, egoist menfaatlerin, müptezel politika oyunlarının dışında ve üstünde böyle nazım bir değerler ölçüsü kurulabilmesi ise bu vasıfta aydınların bu fikri sonuna kadar savunması ile olur. Yoksa partilerin ökselerine kapılıp eriyişi ile değil.

Bu şuurdaki aydınlarımızın sayısı zaten azken onları da türlü yemlerle, ya da en zayıf noktaları olan ideallerinden yakalayan ve bir bağımsız aydınlar murakabesini, otoritesini daha başından baltalayan partilere biraz da bundan kızgınım. Bilmem maksadımı anlatabildim mi?

21 Aralık 1958

Kalabalık, iskeleye sığınan taksilerin durduğu yere doğru taşmıştı.

Camları buğulu tramvaylar, yağmurdan parlayan otobüsler ve çamurları yara yara gelen dolmuşların getirip getirip attığı, erken kalkmanın karamsarlığı somurtuk suratlarından okunan yeni gruplar, bu ilk kalabalığı rıhtım parkına doğru yaymaya, belediye dairesine doğru uzatmaya başladılar.

Bacasından çıkması ile yükselemeden sert rüzgâra katılıp Haydarpaşa'ya doğru savrulan siyah dumana ve bu ayazda güvertelerinden salkım saçak taşan yolcularına bakınca insana hemen kalkacağı hissini veren vapur, ne hikmetse hep öyle istim üzere durmasına rağmen bir çeyrekten beri kalkamıyordu.

Sis yoktu. Lodos yoktu. Ama vapur olduğu yerden kıpırdamıyordu.

Yeni gelenler, daha önce bekleyenlere nedense bunun sebebini sormaya çekiniyor gibi idiler. Belki de kendilerinden önce sebebi sorulup araştırılmış, cevabı çoktan alınmış bir şeyi yeniden sormak saflığına düşmemek için olacak, neden beklendiğini bilir gibi kalabalığa katılıyor, hatta kendilerinden sonra gelip aynı merakı göstermeye kalkanların yüzüne tecessüsünü doyurmuş gözlerle bakıp onları da aynı ol-

gun tevekküle âdeta zorluyorlardı. Sağ olsun yine çocuklar ve kadınlar. Her şeye rağmen tecessüslerini ilk açıklayan yine onlar oldular.

«Ne olmuş kuzum? Niye kalkmıyor bu vapur?»

İşte o zaman anlaşıldı ki, o olgun tevekküle, o çok bilmiş susuşa rağmen bunun gerçek sebebini pek bilen yoktu.

«Uskuru bozulmuş galiba.»

«Hırsız arıyorlarmış teyze.»

«Hayır katil varmış. Jandarmaların elinden kurtulmuş. Sivil polisler girdi biraz önce.»

«Yok efendim. Onlar liman sürvey kurulunun müfettişleri. Bir tanesi bizim bacanağın komşusu olur.»

«Haddi istiabiden fazla yolcu varmış. Onları indirmek istiyorlar.»

«Her Allah'ın günü böyle gitmiyor muyuz?»

«Böyle saçma teftiş mi olurmuş. Binlerce kişi yağmur altında sucuğa döndük yarım saattir.»

«Zannetmem bu işte başka bir iş olacak.»

Hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğu kestirilemeyen bu tahminlerle kafaları bir kat daha karışan talihsiz ve mazlum yolcular orada üst üste.

Poyrazın ağzında, yağmurun altında, furgondaki koyunlar gibi bekleşiyorlardı. Bir çeyrek daha beklediler. Yirmi dakika daha.

Önden, çok önden camlı kapıdan, vapuru görebilecek yerde olanlardan, arkalardaki kader yoldaşlarına arada bir gelişmenin safhalarını bildiren haberler gelmeye başladı.

«Başmemur geldi.»

«Kaptan gitmem diye ısrar ediyor.»

«Yolcuları indirmek istiyorlar.»

Arada öten bir düdük. Koşuşan iki insan büyük kitlede büyük bir ümit dalgalandırıyordu. Ama sadre şifa verecek bir değişiklik olduğu yoktu.

Bu suratsız kış sabahı, erken saatte sıcak yataklarından fırladıklarına göre hepsinin işi vardı. Kimi mektebe koşuyordu. Kiminin davası vardı. Kimi eksiltmeye girecekti. Kimi ders verecekti. Kimi hayatının dönemini teşkil eden bir önemli konuşmaya gidiyordu.

İlaç için bir tek kişi çıkıp da,

«Yahu nedir bu rezalet?» diye bir tepki göstermiyordu. Bir yarım saat daha geçince telefon edenler oldu:

«Ben Nuri. Kadıköy vapuru kalkmıyor. Sen Rıza Beyi idare et. Kısmetse öğleye doğru gelirim.»

«Anneciğim sen soğukta bekleme. Seferler durmuş. Beni teyzemlerde bekle. İstanbul'a geçebilirsek sana telefon ederim.»

Zayıf, beyaz saçlı, bereli bir zat,

«Böyle bir muamele ile karşılaşan halk dünyanın hiçbir yerinde bu miskince tepkiyi göstermez» diye mırıldandı. «Kendini bilen insan işine, menfaatine gem vuran böylesine karakuşi bir durum karşısında, amme hizmetinin bu aksaması karşısında, çileden çıkar, bağırır, çağırır, çıngar çıkarır. Biz burada uslu uslu, kaderimize razı, boynu bükük bekliyoruz. Meheldir ama bize. Billahi meheldir.»

Böyle dedi ama, kendi de hesap sormadı.

Bağırıp çağırmadı. Bunları söyleyip boşaldı. Gazetesini açtı. Beklemeye koyuldu.

Hasılı o binlerce kişi orada kırk dakika, elli dakika, bir saat, bir saat bir çeyrek bekledi. Liman sürvey kurulu müfettişleri olduğu söylenen kimseler teftişlerini bitirmiş olacaklar ki, o dolu vapura İstanbul'dan celp edilen boş bir vapur yanaştı. Onun yolcuları bu yeni gelene aktarıldı. Biri boş, biri dolu o iki iskeleden uzaklaştı. Sessiz ve boynu bükük yolcular yine kuzu kuzu bir yirmi dakika beklediler. Yeni bir boş vapur geldi. O kalabalığın üçte birini aldı gitti. Bir başka vapur geldi. Kalanlar ona bindi.

Demin bizdeki miskince tepkisizlikten yakınan zatın iki adım ötesinde duran genç bir adam, herhalde arada düşünmüş taşınmış, medeni bir insan olmanın gereklerini onurunun dibinde duymuş olmalı ki, birden oradaki bir Denizyolları memurunun yakasına yapıştı.

«Ne demek» diye bağırıyordu. «Ne demek ben karışmam. Sen karışmazsan kim karışır. Onu bul getir karşıma. Muhatabım kim bileyim bari. Adam yerine koyup özür bile dilemiyorsunuz. Neden beklediğimizi, ne kadar bekleyeceğimizi söylemiyorsunuz.»

Etrafına büyük bir kalabalık toplanmıştı. Delikanlı büsbütün coştu. Araya giren iki kişi onu yatıştırmaya çalıştılar. Yatıştıramadılar. Başka iki kişi geldi koluna girip bir yere sürüklediler. Belki karakola. Hasılı delikanlı vapura da binemedi.

Vapur kalkarken memurlar birkaç yolcuya delikanlı meselesindeki suçsuzluklarını anlat-

maya çalışıyor, yolcular, «Sizin ne kusurunuz var a canım» diye onların gönlünü alıyorlardı.

Bunun günlük bir röportaj olmadığını sosyal yaşayışımızın, halk psikolojimizin küçük bir olay kadranına indirilmiş bir tasviri olduğunu anladınsa Denizyollarının neyi, yolcuların kimi, mırıldanan zatın neyi ve iş işten geçtikten sonra şecaat arz eden ateşli delikanlının da kimi sembolize ettiğini umarım ki kestirmişsindir.

Hay aklınla yaşa benim akıllı Devekuşum.

1 Mart 1959

Almanların büyük strateji ustası Klausewitz'in tarihe, her günkü konuşma diline geçmiş özdeyişleri vardır. Mesela, «En iyi müdafaa hücumdur» sözü bunlardan biri.

Napolyon'un da böyle özdeyişleri olduğu söylenir. «Aşkta en akıllı tabiye kaçmaktır» sözü onunmuş.

Koca Kanunî'nin, «Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi» sözünü dünyada bilmeyen, işitmeyen kalmış mıdır?

Geçende Büyük Millet Meclisinde, Kıbrıs Anlaşmasının tartışması sırasında bu örneklere bir yenisi, bir üstünü, bir şaheseri eklendi. Kıbrıs işinde hükümetin baştaki ihmalini, zikzaklı rotasını hatta çelişmelerini yaylım ateşine alanlara karşı Sayın Hariciye Vekilinin verdiği cevap sırasında nazil olan bu özdeyiş en az Kanunî'ninki kadar güzel, Napolyon'unki kadar esprili, Klausewitz'inki kadar paradokslu. Sayın Zorlu,

«İnsan, bir istikamete gitmek için bazen başka bir istikamete gider,» buyurmuşlar. Hariciye Vekilimizin dudaklarından meclis salonuna, ama oradan da dünya edebiyatının incileri, süzme sözleri arasına karışan bu büyük gerçeğin üzerinde ne kadar durulsa yeri. Söz değil, umman. Duyduğum günden beri üzerinde düşünüyorum. Hâlâ bütün imkânlarını yitiremedim.

Sen de düşün bak, Devekuşu. Hayatın her alanı, her olayı için doğru. Diyelim ki Beyazıt'tasın, Galatasaray'a gideceksin. Bu trafik keşmekeşinde bunun en iyi yolu Galatasaray'a değil, tam ters yöne, Aksaray'a doğru gitmek, Atatürk Bulvarı Unkapanı yolu ile menziline varmaktır.

Spor alanından bir örnek: Santroforsun, ama karşı taraf müdafaası sana gedik vermiyor, göz açtırmıyor. Taraftarlarının yuhalamasından sıyrılmanın yolu ileri yerine geri pas vermek, beceriksizliğini arkadaşlarına sektirmektir. Hem bazen geri pasla kendi kalene gol atmak bile mümkün olur

Diyelim ki, diplomatsın. Yeni kurulan bir hükümeti tanımak için en iyi yol, onu kuranlara ilk günü veriştirmek sonra elini yüzünü yıkayıp iki gün önce ihtilalci, baldırı çıplak saydığın insanların elini saygıyla sıkmaktır. Böylesi, onları düpedüz tanımaktan elbette daha bir değerlidir.

İç politikayı, basın temaslarını al. Bazı memleketlerde demokrasiyi yerleştirmek için demokrasiye karşı tedbirler gerekir. Bahar havasına fırtınalardan, anlaşmalara boğuşmalardan, fikir hürriyetine hapishanelerden gidilir, İnsan haklarını savunan Fransa İhtilalini Bastille kavramından ayırabilir misin?

İnceliğin basamağı çoğu zaman kalabalık, hürriyetin zorbalık, iyiliğin fenalıktır.

Belki bütün bunlar sana aykırı gelebilir. Bana da aykırı gelebilir. Ne var ki bize aykırı gelmesi onlara aykırı gelmeyebilir Doğru doğru dosdoğru, dobro dobra, içi neyse dışı da o taraflısı. bizceleyin saf ve toy, olayları hep tek

hatlı, tek ray üzerinden düşünmeye alışmış basit vatandaşların avuçiçi kadar küçük mantığı bunlara ermez, elbette.

Politika kolay mı, ne sandındı sen Devekuşu.

8 Mart 1959

Valéry'nin bir sözü vardır,

«Taraftarlarınızın yarısını kaybedecek, ama geri kalan yarısının saygısını iki misli arttıracak hareketlerden kaçınmayınız» der.

Ne var ki, siyasal partilerin taktiği, hele yurdumuzda, bunun tam zıddı oluyor. Valéry gibi, Huxlek gibi vicdan uzmanları yerine, Makyavel gibi kolpo ustalarından akıl alan bu teşekküller için, birinci amaç taraftarlarının sayısını arttırmaktır. Hatta bazen aydın taraftarlarının partiye karşı inanç ve saygısını yarı yarıya kaybetme pahasına.

Çünkü iktidarda kalabilmek için ölçü oy sayısıdır, aydınların prestiji değil. Çünkü demokrasi oylamalarında on ümmi sırık hamalı, dokuz ordinaryüs profesörü her zaman azınlıkta bırakabilir. Durum böyle olunca, kılı kırk yaran, kolay memnun edilemeyen bu titiz azınlığa hoş görünmeye kalkmak yerine kitlenin nabzına göre şerbet vermek ilk ağızda elbette ki daha kârlı görülebilir. Ne var ki, kitlenin hoşuna gitme yarışındaki tavizler toplumu ileri götürmek yerine geri götürür ve günün birinde iktidar hatırı için başvurulan bu sakar tedbirlerle iktidar kendi bindiği dalı kestiğini dehşetle fark eder.

Bunları son günlerde yine meydanı boş bulan gerilik hareketlerini ve bunların gençlik, ay-

dınlar çevresindeki tepkilerini kastederek yazdığımız belli bir şeydir. Sokakları al kanlara bulayan deve kurbanları, resmi cami törenleri ve başkaldırmaya yeltenen Atatürk düşmanlığı, acı söylüyoruz, ama gerçek, bizi yine yeşil bayrakların saklandıkları yerlerden çıkarılmasına, bir yeni Bursa hadisesine, hatta bir Menemen ayaklanmasına bile götürebilir. Bir zamanlar tek parti zorbalığına ve yolsuzluklarına bir aydınlar tepkisi olarak ortaya çıkan ve bu yüzden desteklediğimiz Demokratlar, büyük kitlenin sempatisini kaybetmek korkusu ile bu gerici hareketleri önlememek, hatta onları destekler görünmekle tarih önünde ağır bir sorumluluğa düşmekte olduklarını acaba ne zaman fark edecekler?

Onların bu konudaki tutumları muhalefeti otomatik olarak Atatürk'ün ve devrimlerin savunucusu durumuna getirmiş bulunuyor. Yurdun bütün ileri fikirli aydınlarının laiklik konusunda Halk Partisinin tarafını tutmak durumuna düşüşleri de işte bu yüzden olmuştur.

Zaten ne hikmetse bizim memlekette her iktidar aydınları küçümsemiş, her muhalefet onların sözcülüğünü yapmaya çalışmıştır. Bundan ötürü şimdi bu konuda ve daha başka konularda muhalefetle aydınların bu arizi birliğini büyümsememek ona fazla bel bağlamamak da gerekir.

«Bütün aydınlar CHP saflarında birleşiniz» parolasının savunucuları, bu arizi birlikten kendi savunularına pay çıkarmaya kalkmamalıdırlar.

Bugün için Demokrat Partiyi bu tehlikeli gidişten uyarabilecek bir önem kazanabilen bu

birlik de, ne yazık ki yine güvenilir, sağlam, uzun vadeli bir kuvvet değildir. Bugün devrimler konusunda insan hakları, basın hürriyeti konusunda daha başka ilkelerde aydınların tezini savunan bir partinin, sırf siyasi gereği, sırf parti özelliği gereği, bu ülkülerden az veya çok uzaklaşacak zamanlar da olabilecektir. Bu bakımdan bugünkü arizi ve görüşteki birliğin olsa olsa siyasal bir önemi olabilir. Esaslı bir etkisi olamaz.

Mesele dönüyor dolaşıyor, yine bizim bu sütunlarda her zaman her fırsatta ileri sürdüğümüz bir teze dayanıyor. Biz memleketin ana davalarında pusula rolünü şu ya da bu partinin değil, yurdun düşünürlerinin, ilim ve sanat adamlarının en uyanık ve ileri fertlerinin oynamasını savunuyoruz. Bugün politik çıkarı gereğince aydına uyar görünen partilerin yarın aydına nasıl sırt çevirdikleri, yeter bollukta örnekleri ile önümüzde değil mi?

Biz, ana davalarımızı, Atatürk'ün devrimlerini en sağlam en güvenli ve istikrarlı olarak yalnız ve yalnız partiler içinde erimemiş, bağımsız, tarafsız, herhangi bir siyasal çıkar peşinde olmayan, serin kafalı aydınların savunabileceklerine inanıyoruz.

Her yeni olay bize böyle bir manevi otoritenin varlığına ne kadar muhtaç olduğumuzu yeniden duyuruyor.

22 Mart 1959

İLK TEPKİ

İki haftadır sana mektup yazamayışımı umarım bağışlarsın. Her gününe bir haftanın yaşantısını sığdırmaya çalıştığım çok ilgi değer on beş günlük bir yakındoğu gezisinden yeni döndüm. Bu uzun susuşun acısını artık durmadan konuşarak gördüğümü, öğrendiğimi, yaşadığımı sana ve sevgili okurlarıma anlatarak çıkarmaya çalışacağım.

Bugünlük sana sadece başımdan geçen garip bir olayı anlatmak istiyorum.

Yolculuğa çıktığımın üçüncü sabahı idi. Birden kendimi iyi bulmadım. Başım dönüyor, bacaklarım kesiliyordu. Tek başına, yolculuk sırasında, yaban ellerinde hastalanmak kadar kötü şey yoktur. Ateşime baktım 36,5 ama bir de nabzımı yokladım ki: 110.

Otelin doktoru koştu geldi. Uzun uzun göğsümü, sırtımı dinledi. Bir sürü soru sordu. Bu acayip çarpıntıya bir sebep bulamadı.

Bereket biraz sonra beni ziyarete gelen İstanbullu bir dosta, durumu anlatınca güldü. Doktorun içinden çıkamadığı hastalığın sebebini o keşfetti.

«Kahve,» dedi.

Uçağa adımımı attığım andan beri üç gündür sabahları, öğleleri, akşamüstleri ve geceleri kıtlıktan çıkmış gibi devirdiğim dört öğün

kahve aylardır —hangi aylardır— yıllardır kahve perhizine alışmış zavallı bünyemde işte böyle bir oyun oynamıştı.

Dostum,

«Yurt dışına çıkıp da bu çeşit kahve vagatonisine tutulan ilk Türk sen değilsin» dedi.

Sonra hüzünlü bir gülümseme ile,

«Bunların sayısı son günlerde büsbütün arttı,» diye ekledi.

Tabii ertesi gün kahveyi kestik.

Akşam tekrar beni yoklamaya gelen yabanın doktoruna bunu nasıl itiraf edersin.

Yanımda nazik mihmandarım, günün on iki saatini dakikası dakikasına dolduran yoğun bir programı saniye sektirmeden gerçekleştirmek için altımızda araba oradan oraya koştuğumuz günlerden biri. Bir köşebaşında bir Fransız kitapçısı gördüm. Vitrinde ne zamandan beri özlemini duyduğum, kendini getirtemediğim için üzerine yazılmış tenkitleri okumayı bile kâr saydığım bir kitap. Üstelik orta yerinden açılmış. Yarı soyunuk güzel bir kadın gibi bana göz ediyor.

Farkına varmadan içeri girmişim. Kitabı elime almışım. Kendimden geçerek okuya dalmışım. Nazik mihmandarım beni uyarmaya kıyamamış. Taksi kapıda bekler dururmuş. Ben kendime geldiğimde aradan tam üç çeyrek saat geçmişti. Kitapçıdan, mihmandarımdan özür diledim. Tekrar yola düzüldük.

Önce uzun uzun düşündüm.

Beni aylar —sanki aylar— yıllar yılı kitaba

aç bırakmasalar bu terbiyesizliği yapar mı idim? Günde bir fincan kahveyi bir Türk aydınına çok görmeseler ben yaban ilinde rezilcesine kahveden hasta olur mu idim?

O an içinde bulunduğum ülke harp halinde mütareke halinde bir ülke idi. Ama orada aydınlar dünyanın dört yanından gelen kitaplarla besleniyor, yemekten sonra şapır şupur kahvelerini içebiliyorlardı.

Benim ülkem İkinci Cihan Harbine bile girmemiş, uzun bir sulhun bütün nimetlerinden faydalanmış nadir mutlu ülkelerden biri idi. Memleketimin bu içinde bulunduğum kaşık kadar ülkeye kıyasla büyük toprakları, zengin madenleri, tabii kaynakları vardı. Memleketim durup durup lüks araba ithali için izinler bile çıkarıyordu da bir Türk vatandaşına insanın içini ısıtan, yaşamayı renklendiren o küçük ama vazgeçilmez mutlulukları, mesela bir yabancı kitabı bir fincan kahveyi fazla buluyor, lüks sayıyor —ve şu işe bak— şimdi bunun utanması bana düşüyordu.

Kahvenin, kitabın bol olduğu diyarda bir daha ne birine, ne ötekine başımı çevirip de bakmadım.

26 Nisan 1959

İLLE BİR KIYASLAMA GEREKSE

Roma'ya yürüyüşten, Hitler'in SS'lerinden söz edildiği, ileri geri kıyaslamalar yapıldığı şu günlerde benim de sana bu konu ile ilgili bir olay anlatmam vacip oldu Devekuşu.

Musolini'nin Roma'ya yürüyüşüne pek imrenmiş olan Hitler, 1923 yılının 9 Ekim günü, Birinci Dünya Savaşının ünlü Generali Ludendorf'u da kandırarak Münih'te büyük bir gösteri yürüyüşü yapmaya karar verdi. Bu gösteri, duruma göre bir hükümet darbesine doğru geliştirilebilecek şekilde hazırlandı.

Rosenheimer Strasse'den kalkan Naziler alayı Ludwigs Brükce Köprüsüne geldiği zaman bir polis birliği ile karşılaşıldı ise de bunları aşıp geçmek zor olmadı. Marienplatz'a varılınca göstericiler yoğun bir halk yığını tarafından alkışlanıp desteklendiler. Bu yeni hızla, ama hep öyle düzenli ve sekizer kişilik sıralar halinde, Rosidenz Strasse'den aşağı doğru ilerlemeye başladılar. En önde bayrak taşıyan iki Nazi gidiyor, beş on adım gerilerden de sekizer kişilik sıralar ile koca alay geliyordu. Hitler en ön sırada idi. Bir yanında, yakın arkadaşı Schoubner - Richter. öbür yanında ise sadık koruyucusu Ulrich Graf vardı. Ortada melon şapkasının kenarından görünen ak saçları ve elinde bastonu ile General Ludendorf yürüyor, daha yanda ise

iri gövdesi ile Hermann Göring ve Üsteğmen Brücker görülüyordu.

Onlar bu yürüyüşü yaparken polis kuvvetleri de boş durmamış, belediye dairesine giden yol üzerinde en stratejik yer olan Feldherrenhalle'de yeni harp kahramanları anıtının içinde ve önünde yer almışlardı. Son dakika Freiherr von Godin'in komutasında yeni bir silahlı polis birliği koşar adım gelerek bunlara katıldı.

Alay gitgide yaklaşıyordu. Polis komutanının «silah hazır» komutası duyuldu. Mermer avlunun içi bir an şarjör şakırtıları ile yankılandı.

Alay alanın başında görünmüştü. İşte bu sırada silahlarını doldurmuş bekleyen polis kuvvetleri içinden bir komiser koptu geldi. En ilerde yürüyen bayrakçının göğsüne tabancasını dayadı. Adam silahı şöyle yana itti. Tabanca boşa patladı. Ve işte ne oldu ise o zaman oldu. Feldherrenhalle'nin içinde siper alan polisler göstericiler üzerine yaylım ateş açtılar. Hitler'in koruyucusu kurşunlardan korumak için efendisine siper oldu.

«Teslim olun, teslim olun» diye bağıran Scheubner - Richter'in sözleri ağzında kaldı. O da kalbinden vurulmuştu. Düşerken elinden tuttuğu Hitler'i de yere çektiğinden Avusturyalı onbaşı da bu arada dirseğinden yaralanmış oldu. Baldırından önemli bir yara alan Göring sürüne sürüne kurşun yağmurundan kaçmaya çalışıyordu. Tam bir ana baba günüydü bu. Kahramanlar çil yavrusu gibi kaçıyordu. Asfaltın üstü kanlı ölüler, inleyen yaralılarla dolmuştu. Bu karışıklık ortasında yalnız bir kişi, bütün bu olan bitene umursamadan, iki yanından vızlayarak geçen

kurşunlara aldırmadan, aynı tempo ile, aynı güvenle, hiçbir şey olmamış gibi yürümesine devam ediyordu: General Ludendorf.

Polis komutanı ifrit oldu:

«Gelmeyin generalim. Gelmeyin diyorum. Ateş etmek zorunda kalacağım» diye bağırmaya başladı. Sesinde komutadan, korkutmadan çok yakarma, hatta isterik bir korku tonu gizli idi. Ve Birinci Dünya Savaşının ak saçlı Alman komutanı, elinde bastonu, başında melon şapkası, onu adam yerine bile koymadan, sözlerine papuç bırakmadan ilerliyordu.

Biliyordu ki, şu alanı bir anda kana bulayan Alman polisleri ona ateş açamazlardı. Biliyordu ki, aklı, insafı, sağduyusu, sağlam bir belleği olan herhangi bir Alman, insanlıktan çıkmadan, Almanlığını inkâr etmeden, soysuzluğu ve nankörlüğü göze almadan namlusunu ona çeviremez, namlusu ona çevrilmiş bir silahın tetiğine eli varıp çekemezdi. Yaşlı general milletini iyi tanıyormuş. Düşüncesi doğru çıktı. Ve Ludendorf onların gözünün içine baka baka yürüdü. Ta yanlarına kadar geldi. Kimse silah atmak şöyle dursun, kılına bile dokunamadı. Hitler ve arkadaşlarını beşer yıl ağır hapse mahkûm eden mahkeme bile onu beraat ettirmek zorunda kaldı.

Düşün ki, Devekuşu bu, herhangi bir gösteri de değildi. Bunun bir ihtilal, bir hükümet darbesi başlangıcı olduğu hükümet tarafından haber alınmış ve gerektiğinde ateş aç emri verilmişti. Ona rağmen hiçbir Alman tarih olmuş bir ulu ihtiyara ateş açamamıştı.

Demokratik olduğunu savunan bir rejimin içinde, bir muhalefet başkanının, kanunların kendine verdiği en meşru hakka dayanarak parti arkadaşları ile yurt içinde bir propaganda gezisine çıkışını Faşistlerin Roma'ya, Nazilerin Münih'e yürüyüşüne benzetmeye kalkmak hangi insafa, hangi anlayışa, hangi sağduyuya sığar, bunun yargısını sana bırakıyorum Devekuşu.

Ama ille bir benzetme yapmak, bir kıyaslamada bulunmak şartsa, bu anlattığım olayla bizdeki olaylar arasında başka bir kıyaslama yapılabilir.

Orada soysuzlaşmış bir savaş sonu Almanyasında bile, bir ihtilal sırasında bile yurda büyük hizmetleri dokunmuş bir generale el kaldıramayan bir kadirbilirlik. Uşak'ta ise ömrü bu millete hizmetle geçmiş bir başka tarih olmuş generalin bir eski devlet başkanının kafasına hem de sırf meşru parti ödevini yaparken fırlatılmış bir taş var. Fikirle gözden düşüremedikleri bu ak saçlı ihtiyarı kol kuvveti ile yere düşürüp susturacak, elden gelse daha fazlasını da yapmaktan çekinmeyecek kadar gözünü hırs bürümüş birkaç da olsa, nankör, soysuz var.

Biz milletçe Almanlardan daha mı nankörüz? Asla Uşak olayının failleri aranıp ortaya çıkarılacak olsa, bunların ne Türklükle, ne de insanlıkla ilgisi olmayan birtakım ilkel, zavallı, ümmi yaratıklar olduğunu görüp, öğrenip, biraz olsun ferahlayacağız.

10 Mayıs 1959

KİMİN HESABINA?

Siyasal partilerin meclis içi tartışmalarına bir göz atın:

Belli bir konuda hazırlanıp gelen, konu dışına taşmadan, düşüncesini kestirme yoldan, olgun ve ölçülü bir tonla açıklamasını beceren kaç sözcü gösterebilirsiniz? Buna karşılık topu bırakıp adama vuranlar çoğunlukta kalıyor.

Meclis tartışmaları hele son günlerde karşılıklı bir yıpratma taktiğinin savaş alanı oldu çıktı. Muhalefet daha geçen gün, eline geçen güzel bir kozu bu yüzden kaçırdı. Türkiye ile Amerika arasındaki istimlak ve müsadere garantisi anlaşmasının onaylanmasına ait kanunun hukuki gediklerini belirtmek için hazırlanmış bir muhalefet sözcüsünün tezi yine gereksiz bir sözden ötürü raydan çıkarıldı ve meclis iki celse boyu asıl konuyu bırakıp aşağılık duygusu deyiminin alçaltıcı olup olmadığını tartışmak için saatlerce birbirine girdi.

Ağırbaşlılıkları, ölçülü konuşmaları ile tanınmış olan beş on sözcü bir yana, kürsüye çıkan muhalif ya da muvafık her sözcünün, «Sözünü geri al». «Sensin», «Tarziye versin» seslenişleri ile kesilmesi, daha da olmazsa üzerine yürünmesi gelenek oldu çıktı.

Yurdun ona davaları böyle taktikler içinde güme gidiyor.

Partiler, karşı tarafın adamını kollamaktan kendi yapacaklarını düşünmeye vakit bulamıyorlar. Demagoji, alanı boş bulup geliştikçe gelişti. Artık şeflerin en küçük hareketi İnönü'nün ramazan günü sigara içişi, başvekilin elinde tespih bulunuşu, kitlenin sevgisi ya da nefretini sömürmek için silah gibi kullanılıyor.

İşin kötüsü, «Dervişin fikrindeki ne ise zikrindeki de odur» gibilerden artık partiler dışındaki her günkü yaşayışta, her basit vatandaşın her basit hareketinin altında da bir taktik arar olduk. Ali Bey, geçim sıkıntısından mı yakınıyor. Taktik: Veli Bey Amerika'dan gelen tavukları mı beğenmiyor: Taktik..

Her hareketi ille bir siyasal çıkar ölçüsüne vuran bu garip anlayışın hele geçen hafta şaheser bir örneği ile karşılaştık:

Ramazandan cesaret alan berelilerin gençlere büsbütün düşmanca baktığı, spor kulüplerinin önemli maçlardan önce, evde kalmış kart kızlar gibi Eyüp Sultanda adak adadığı, din törenlerinin devlet eliyle camilerden sokaklara, radyolara taşırıldığı, gericilik ile tanınmış gazetecilerin basın alanında yine at oynatmaya başladığı bir anda uyanık Türk gençliğinin sorumluluğunu duyup sesini işittirmesini bile bir kışkırtı sanmak kadar ileri gidenler oldu. Gençler bu yüzden sorguya çekildi. On altı saat aç, uykusuz, aileleri telaş içinde bırakıldı. Kendilerine kimin hesabına, ne maksatla böyle davrandıkları soruldu.

Aslında bunun da olağan sayılmaması gerektir. Ya biz yine siyasal partilerin her davranışında bir çıkar aramayı bir derece anlayalım.

Ama ne olur, ne olur, tertemiz pırıl pırıl, taraf-sız olabilecek kadar kendine güvenli ve ülkücü Türk gençliğini böyle kışkırtılara, çıkar oyunla-rına, oy avcılıklarına pabuç bırakacak toy bir sürü sanmaktan vazgeçelim. Onları olsun, sizi kim kışkırttı, kimin hesabına böyle davranıyor-sunuz gibi sorularla kirletmeyelim.

Çünkü her seferinde bu soruların karşılığı aynı olacaktır.

Bizi kim mi kışkırttı, Atatürk. Kimin hesa-bına mı çalışıyoruz: Bize emanet edilen devrim-leri korumak, ortaçağ geriliğinden sıyrılmış ile-ri bir toplum olma ülküsü hesabına...

BABA KORKUSU
EVLAT SEVGİSİ

Geçen haftaki mektubum yine eline geçmemiş. İki elim kanda olsa senin mektubunu savsaklamam. Bunu sen de bilirsin. Ne var ki posta her yazdığımı sana ulaştırmayı uygun bulmuyor. Geçen haftaki bundan ötürü sana varamadı. Sağlık olsun.

Gelelim bu haftakine...

Bilmem gazeteleri okuyor musun? Okuyorsan son günlerde maçlardan çok mecliste kavga çıktığını görüyorsundur. Sayın milletvekillerimiz içerde kapışıyor, koridorlarda dövüşüyorlar.

Bir hafta önce de üniversite öğrencilerinin kongresinde gençler birbirlerine girdiler. Kiminin üzerinde sustalı, kiminde ise sustasız çakı bulundu.

Geçen gün de bizim Sadun Tanju'yu sokağın köşesinde kırbaçlayıp kaçtılar.

Düşünce çatışmasını mahalle kavgası planına indirmekte her çevre birbiriyle yarışa çıktı. Bakalım sonu neye varacak.

Aslına bakarsan biz, birey olarak da toplum olarak da karşı düşünceyi sabırla dinlemek özelliğinden, oldum olasıya yoksun yaratıklarız Devekuşu. Padişahlar devrine bak. Abdülhamit'in sindirme politikasına bak. Onu tahtından indirip «Yaşasın, Hürriyet, Adalet, Müsavat» marşları

ile iktidara gelen ama işine gelmeyen gezeteci Ahmet Samim'i köprü başında öldürmekten çekinmeyen İttihat Terakkiye bak.

Düşünce erkinliği yönünden hep bu çeşit zorbalıkların at oynattığı geçmişimize bakınca, Atatürk zamanını yine de bir insaflı, geniş görüş devri saymamak elde mi? İhtilalin ilk yıllarındaki bazı haksızlıklar bir yana bırakılırsa, tek parti tekeline, Takriri Sükûn Kanunlarına rağmen bu devrin yine de özel bir olgunluğu olduğu, hele bulunduğumuz açıdan geri bakılınca, büsbütün ortaya çıkıyor.

O devir demokrasiye gerçi çok uzaktı, ama bazı bakımlardan bugünkünden yine de biraz daha yakındı. Arif Oruç'u düşün Devekuşu. Adam neler yazardı da yine hapsi boylamazdı. Şehir Tiyatrosu ne piyesler oynar, Ankara Caddesinde ne kitaplar basılırdı da savcı bana mısın demezdi.

Mecliste yumruk kavga ne kelime? Birbirini senlemek, belirli saygı sınırlarını aşmak kimin haddine? Öğrenci kongrelerinde, değil birbiriyle boğuşmak, dış düşmana bile yüce gönüllülük gösterilirdi.

Hiç unutmam, Razgrad'daki Türk mezarlığına saldıran Bulgarlara karşı yaptığımız bir öğrenci gösterisinde Şişli'deki Bulgar mezarlığına bir çelenk koymuş o barbarlığa bu incelikle karşılık verip ölülere nasıl davranılması gerektiğini o sansar ruhlu yaratıklara göstermek istemiştik.

O yıllarda bir genç çekinmeden Atatürk'e, «Sana diktatör diyorlar» diye bir çıkış yapabilir. Atatürk de ona gülerek, «Öyle olsa sen şimdi bana bu soruyu soramazdın» diye cevap

verebilirdi. Bütün bunlar bugün mümkün mü?

Neden? O tarihlerde birden, milletçe, geniş görüşlü, olgun, demokrat birer insan mı oluvermiştik? Hiç sanmıyorum.

Sadece onu saydığımızdan, onun bizi batı ölçüsünde bir toplum olma yolunda görmek isteğini bildiğimizden.

Dış görünüşümüze, kılığımıza, nasıl onun hatırı için çeki düzen veriyor idiysek, iç hayatımıza da onun gösterdiği yönlerin değer ölçülerini yerleştirmeye çalışıyorduk.

İçimizden geldiği için mi? Sırf çok sevip saydığımız babamız bizi böyle görmek istiyor, kızmasın, kırılmasın diye...

O devrin bu zorlama olgunluğunda onun uçları havaya kalkık sarışın kaşlarının payı büyüktür.

O gür kaşlar ortadan kalkınca öğretmensiz kalmış sınıftaki yaramaz öğrencilere döndük... Artık birbirimizin kafasına silgi fırlatıyor, iskemlelerine iğne koyuyoruz. İçimizde yerleşmiş bir demokrasi duygusu zaten bulunmadığı için düşünce tartışmasını bir yana bıraktık, ölçüsüz, frensiz, bütün ilkel içgüdülerimizle birbirimize saldırıyoruz.

Bizi tutacak baba saygısı, baba korkusu kalmadı ise, evlat sevgisi de mi yok dersin Devekuşu.

En görgüsüz ana baba bile terbiyeleri bozulmasın diye çocuklarının önünde kavga etmezler.

Bizi böyle görüp böyle yetişecek demokrasiyi bu sanacak yarınki kuşaklara yazık değil mi? Bari onları düşünelim...

24 Mayıs 1959

ÜNİVERSİTENİN CEVABI : SSO

Emekli Harbiye Nezaretinin toplantı odası iki yılda bir, bir haziran sabahı, olağanüstü bir gün yaşar. Çeşitli bilim kollarında iyi kötü ad yapmış bütün ord. profesörler, profesörler, büyük oylcmanın önemli aktörleri olarak birer ikişer belirmeye başlarlar.

Kendilerini tanımasanız bile gelenlerin hangi fakülteden olduklarını gelişlerinden kolayca ayırt edebilirsiniz:

Tıp profesörlerinin hepsinin özel arabaları vardır. Hukukçularla fenciler taksi ile gelirler. Orman profesörlerini fakültenin özel kaptıkaçtısı getirir. İktisatçılar ortaklaşa dolmuş tutup gelirler. En son olarak da edebiyatçılar görünür. Tabii yaya olarak.

Bu yıl da öyle oldu. Ne var ki, rektör seçimi bu yıl ayrı ve önemli bir anlam taşıyordu. Aday gösterme sırası tüzüğe göre bu yıl Hukuk Fakültesinde iken birden bu sırayı bozma meraklıları türedi. Bunlar değerli bir bilim adamı olmakla birlikte başbakana yakınlığı ile de tanınan bir tıp profesörünü ille rektör seçtirmek için uğraşıyorlardı. Sayın Egeli'yi rektör görmek isteyenlerin elinde kandırıcı kozlar da yok değildi: Hükümet ve Demokrat Parti çevreleri güvendikleri bir şahsın rektör olmasından elbette pek sevineceklerdi. Çeşitli güçlükler içinde bulunan ünl-

versitenin işleri dikbaşlılıkla değil, olsa olsa böyle karşılıklı bir dostluk ve uysallıkla yürürdü. Başbakanın özel doktoru, yakın dostu, yol arkadaşı bir rektör, üniversite için bulunmaz bir nimetti.

Buna karşılık Sıddık Sami Onar'ın rektörlüğünü destekleyenler ise, her şeyden çok onun kuvvetli karakterini ve seciyesini göz önünde tutuyorlardı. Onar'ın ünü yalnız kendi dalında milletlerarası büyük bir otorite olmaktan gelmiyordu. O, olduğu günden beri haksızlıkla, zorbalıkla her gördüğü yerde savaşmış, bilimsel tarafsızlığın ve bağımsızlığın yurdumuzdaki baş savunucusu olmuştu. Üniversiteye yapılan her karışma, profesörlerin düşünce bağımsızlığına yönelmiş her baskı, karşısında Sıddık Sami Onar'ı buluyor, onun olgun kişiliğinden, bükülmeyen seciyesinden çekiniyordu.

Kubalı meselesindeki usulsüzlük karşısında Onar'ın hükümeti dava etmeye kalkışı ve dava sonunda hukuken suçlu düşürme ihtimalinin iktidarı nasıl korkuttuğu hatırlardadır. O meselenin tatlıya bağlanmasında bu vukuflu direnişin rolü pek büyük olmuştur.

İşte onun bu hakçı yönünden ötürü, onu tutanlar biliyorlardı ki, Sıddık Sami Onar rektör olursa üniversitenin bilimsel onurunu her şeyin üstünde tutacak, herhangi bir tavize asla yanaşmayacak, yersiz ve ham karışmaları daha eşikten geri püskürtecektir.

Seçim günü sıra meselesini hiç tartışmayıp, kendilerine olup bitti şeklinde sunulan adayları oylamaya geçen ve sonunda Sıddık Sami Onar'ı üstün çoğunlukla rektörlüğe seçen profesörler

üniversitenin onurunu, tavize ve oportünist bir tutumu yeğ gördüklerini açıkça belirtmiş, olgunluk sınavlarını vermiş ve böylece halk gözünde de temize çıkmış oldular

Prof. Sıddık Sami Onar'ın on iki yıl sonra kendine çok yaraşan rektörlük koltuğuna oturuşu yalnız üniversitenin hocalarını, öğrencilerini, hademelerini değil, bütün aydınları, bütün ulusu da ne kadar sevindirse yeridir.

Rektörlüğe SSO seçilmese idi. Yakında bu biricik fikir kalemizin burcundan da acıklı bir SOS çekilmesi pek muhtemeldi.

28 Haziran 1959

ASIL O GÜN

Evvelki gün, sözümona, iki mutlu yıldönümünü birlikte kutladık Devekuşu. Biri, İkinci Meşrutiyetin ilanı, dolayısıyla sansürün kaldırılışı, öbürü siyasi ve iktisadi bağımsızlığımızın başlangıcı olan Lozan Anlaşmasının imzası.

Gazetecilerin, Türkiye'de ilk matbaanın kurulduğu, ilk gazetenin çıktığı tarihleri bırakıp, 24 Temmuzu kendilerine bayram seçmelerinin özel anlamını kavramakla birlikte, ne yalan söyleyeyim, bu seçişi yine de pek onaylayamadım.

Çünkü, kanıma göre, 24 Temmuz Türkiye'de basın hürlüğünün kurulduğu değil, olsa olsa kuruldu sanıldığı bir tarihtir.

Ulus çapında hazırlıklı ve şuurlu bir şahlanıştan çok, bir avuç yarı aydının önayak olduğu yarı ülkücü, yarı siyasal hareket olarak gerçekleşen İkinci Meşrutiyet hızını fikirden fazla ihtirastan aldığı ve bunu gerçekleştirenlerin mayası, kuşaklar boyu demokrasi, düşünce hürlüğü gibi kavramlarla yoğurulmuş olmaktan uzak bulunduğu için kısa zamanda soysuzlaşmış, o özenti cilasını kabuk kabuk dökmüş ve altından Abdülhamit zorbalığına pek yakın bir sansür rejimi bütün alaturkalığı ve yobazlığı ile kendini göstermekte gecikmemişti.

«Sinei milletten kopup şahikayı iktidara» çıkmanın sarhoşluğu içindeki bu yarım devlet

adamlarının özrü de Abdülhamit'inkinin aynı idi. Milletin selameti namına...

Görünüşte bu özürle, ama aslında sımsıkı yapıştıkları iktidarı kaptırmamak korkusu ile, ilk ülkücülüklerine taban tabana zıt bir fikir taassubuna kapılan, Prens Sabahattin'i yurt dışına kaçıran, mizahı dahi hazmedemeyip Refik Halit'i Sinop'a süren, İstanbul'dakileri sindiren, rejimin kirli çamaşırlarını korkusuzca ortaya döken tertemiz ülkücü Ahmet Samim'i sokak ortalarında öldürtüp terör yaratan insanlara bol keseden Türkiye'de basın hürlüğünün öncüsü gibi, ünler bağışlamak tarihi kahkahalarla güldürse yeridir.

Bu bakımdan 24 Temmuz sadece kurusıkı bir basın hürlüğü özleminin belirtilmesinden öteye gidememiştir. Arkası gelmemiştir. Gerçekleşememiştir

Sade o devirde değil bugüne kadar da.

Mütareke devri gazete koleksiyonlarının gravyerpeyniri görünüşlü makalelerine bir göz atarsan sansür bitinin o devirde de fikir ürünlerini nasıl kemirdiğini anlarsın. Atatürk'ün zamanını, bütün olumlu devrimlerine rağmen, düşünce hürlüğü bakımından, basın hürlüğü yönünden örnek bir devir saymaya ne yazık ki pek imkân yoktur. Tertipli ve tehlikesiz Ali Rana Tarhan muhalefetinden gayrısına tahammül edilmediği, örfiidarenin cart curt gazete kapattığı İnönü devri de öylesine.

Ya sonrakiler? Gerçek ve katıksız bir demokrasiyi getireceklerini umdurup içimizi kaldırdıktan sonra başa geçince ayıpladıkları o eski ve aynı yolun yolcusu olan hatta Türk düşün-

ce ve basın tarihinde en fazla gazeteciyi hapse atma rekoru kıran şimdikiler mi?

Senin anlayacağın sevgili Devekuşum, bizim memlekette her rejim bir öncekini devirmek için düşünce ve basın hürlüğüne taraflı görünmüş, ama bir kere başa geçince «selameti millet», «ulusal menfaatler», «Türkiye'nin özel durumu», «içinde bulunduğumuz kritik devir» gibi sınırlama sebepleri ile o hürlüğü hep kendi çıkarına yontarak kesip kuşa çevirmiştir.

Oysaki, basın hürlüğü, dünyanın bütün sağduyu memleketlerinde bir ve aynıdır. Benim anladığım, bize göre... gibi özel yorumlara, kısıntılara elverişli değildir. Bunun en basit ölçüsü, gazetecinin, belgesini gösterebileceği her gerçeği engelsiz olarak yazabilme hakkıdır. Baştakilerin işine gelsin ya da gelmesin. Çünkü basın geçici olan baştakilerin değil kalıcı olan kamunun, toplumun hizmetindedir.

Gerçek basın hürlüğü, gerçek sansürden kurtulma bayramını biz asıl toplumca bu gerçeği benimsediğimiz, kendi kendimizi aldatmaktan vazgeçtiğimiz gün kutlayacağız Devekuşu.

26 Temmuz 1959

Polonya'da bir gezi yapıp dönen ve ilgi değer izlenimlerini Dünya gazetesinde bir dizi yazı olarak yayımlayan gazeteci arkadaşımız Aslan Tufan Yazman orada Buffo Tiyatrosunda karşılaştığı şaşırtıcı bir olayı iki yazısına konu yapmıştı. Bu yazıları okuyanlar bir demirperde ülkesi sandıkları Polanya'da sansürün tiyatro kapısından içeri giremediğini ve tiyatroda rejimle bile alay edilebildiğini öğrenerek şaştılar.

Gazeteci arkadaşın röportajını burada özetlemek niyetinde değilim. Olsa olsa buna kendi bildiklerimi de eklemek isterim.

Yine Varşova'da 1955'te Ruslar tarafından yapılan büyük kültür sarayının tam karşısında tahta bir baraka içinde kulübe anlamına gelen Stodoła adlı küçük bir kabare vardır.

Kültür Sarayı yapılırken işçileri barındıran ve saray yapıldıktan sonra Varşova Teknik Üniversitesinin sanat kulübü olarak kullanılagelen bu barakada gençler Buffo Tiyatrosunu çok geride bırakan hicivli oyunlar oynamakta ve halk bu küçük tiyatronun kapısında kuyruk beklemektedir.

Belli bir ülkücülük açısından, bir gençlik hızı ve ateşi ile ele alınan programın bütün amacı

rejimin aksaklıklarıyla, ahlak düşüklükleriyle ve bilhassa bir toplum için en büyük tehlike olan bireylerin kendi kabuğuna büzülme ve nemelazımcılık tutumu ile savaşmaktır.

Gomulka rejiminin genişgörürlüğünden faydolanan bu gençler, ne yazık ki hükümet değişimi ile birlikte güçlüklerle karşılaştılar. Sansür tepelerine bindi. Sansüre göre programları parti çevrelerince onaylanamayacak kadar ağırdı. Ne var ki, gençler bu durum karşısında umutlarını yitirmediler. İkinci programlarını hazırlamış büyük masraflara girmişlerdi. Bunu bir kere parti temsilcileri ve sansür memurları önünde oynamayı teklif ettiler.

Bu olaydan anlamayan, somurtuk, on, on beş resmi seyirci önünde bütün programı olanca hevesleri, canlılıkları, hızlarıyla oynadılar. Bütün espriler bir duvara çarpmış gibi etkisiz kalıyordu. Ama ikinci kısımda, o asık suratların bile yüzü yavaş yavaş gevşemeye, azarlamaya alışmış o sert dudaklarda yumuşak kıvrımlar belirmeye başladı. Bir kahkaha buzları eritti. Ondan sonra sansür kurulunun da bazıları robotlardan değil, insanlardan kurulu olduğu anlaşıldı. Sanat ve mizah sansürü yenmişti.

Şimdi aynı kabare birkaç ufak değişiklikten sonra programına yeniden başlamış bulunuyor.

İsrail'e gittiğimde bende en büyük izlenim bırakan olaylardan birinin bir kabarede gördüğüm çok ağır dozlu bir siyasal revü olduğunu İsrail notlarım arasında değerli okuyucularıma bildirmiştim. Oranın bamteli olan tabu konu, dine ve din adamlarına bile dil uzatan bu revüde

günün siyasi olayları ve adamlarıyla da olmadık alaylar yapılmakta idi.

Gerek bu kabareden, gerek İsrail radyosundaki bir mizah yayınından gocunan bazı mebusların hükümetin dikkatini çekmeleri üzerine Başvekil Gorion'un tepkisini burada tekrar etmekte fayda vardır Bunları dinlemediğini, dinledikten sonra bu konuda düşüncesini bildireceğini söyleyen başvekil, ertesi oturum mebuslara şöyle demiş: «Dinledim, aleyhime olmasına rağmen çok güldüm. Böyle hoş bir programı kesmeye benim elim varmaz. Varsın devam etsinler.»

Münih'teki Kleine Freiheit (Küçük Hürriyet) adlı kabaredeki skeçler ise Fransa'daki benzerlerinden hiç de aşağı kalır soydan değildirler.

Başvekilleri dantelalı donla sahneye çıkaran Fransız kabare ve revülerini ise hiç anmıyorum.

Bırakın, Fransa gibi hürriyetin kaynağı ya da Almanya gibi hürriyetten uzun zaman yoksun kalmış olsa bile yine de Avrupa'nın kültür ve edebiyat temellerinden biri olan bir ülkeyi, tek parti ile idare edilen Polonya'da, İsrail gibi dört bir yanı tehlike ile sarılı her an tetikte küçücük bir ülkede bile mizahın vazgeçilmez bir ruh supabı ve kırıcı, yıkıcı tenkidin ya da sinsi kinlerin panzehiri olduğu, aksaklıkları düzeltme bakımından ciddi makalelerin yapamadığını yaptığı iki kere iki dört eder gibi anlaşılmış bulunuyor.

Kendi kendisi ile alay edebilmek, kendi kusurlarına karşı tarafsız bir uzaklık kazanabilmek, daha iyiyi özleyen, daha kusursuza yönelen bir ruh tutumunun ilk aşamasıdır.

Tenkidi kaldıramayanlar, şakayı kakaya alanlar, hücumdan korkanlar, alayı doğmadan boğmaya kalkanlar, yalnız kendilerine yön verecek olumlu bir ışıktan olmuyorlar. Toplumu da en faydalı bir kuvvetten yoksun bırakıyorlar.

6 Eylül 1959

AYDIN DÜŞMANLIĞI

«Taraftarlarınızın yarısını kaybedecek, ama öbür yarısının saygısını iki misli kazanacak hareketlerden kaçınmayın» diyen Valéry'nin bu güzel öğüdü sanki havaya söylenmişe benzer. Şimdi herkes süzme taraftarlarının saygısını iki misli kaybedecek, buna karşılık büyük kitlenin oyunu kazanacak manevralar peşinde.

Demokrasiyi bir oy tutarı dolayısıyla avam egemenliği anlamına alanlar için, aydının bütün önemi, ateş olsan cürmün kadar yer yakarsın hesabı, oy sandığına atacağı bir tek oy pusulasından öteye geçmez.

On ümminin bir profesörü azınlıkta bırakabildiği geri ülkelerde iktidarın profesöre hoş görünmeyi bırakıp, ümmileri avlamaya kalkışında sadece riyazi bir mantık vardır. Bu mantığın gemisine binince gelsin artık din alanında laiklikle, devrimcilikler, bağdaştırılamayacak tavizler, kültür alanında ucuz zevklere tempo tutmalar, piyasa alanında seçmen avlamaya yönelmiş yaranıcı icraat.

Şimdiki iktidarın aydın düşmanı olduğunu savunan muhalefetin de işbaşında iken aynı aydına ne üvey evlat muamelesi yaptığını unutmadık. Her ne hikmetse Türk iktidarları, oldum bittim, aydını kendilerine düşman saymış, okullar olmasaydı bakın maarifi ne güzel idare ederdim

diye hayıflanan Haşim Paşa misali, «şu ukala aydınlar olmasa» yurdu daha iyi idare edeceklerini sanıp durmuşlardır.

Köylünün gönlünü hoş etmek için, tüccarın çıkarını gözetmek için, zenginin otomobilini yurda rahat sokabilmesi, vatandaşın bol bol İskoç viskisi içebilmesi için sayılı dövizimizi cömertçe harcamaktan çekinmeyen hükümetimiz, bir çöl sessizliği ve hareketsizliği içindeki kültür çevremizde aydının tek gıdası olan yabancı kitabı, ucuz, ucuzu geçtik, karaborsa fiyatından aşağı ithal etme konusunda en küçük bir çabayı lüzumsuz saymakta direnmiştir.

Aynı makamlar, Avrupa'ya dinlenme gezisine çıkan alaturka ses sanatkârlarına binlerce liralık dövizi hediye ederken aydınların, hele müzisyenlerin kaçınılmaz ihtiyaçlarından olan klasik müzik plaklarını lüzumsuz bir lüks sayıp ondan döviz esirgemişlerdir.

Bereket versin, geçen gün gazetelerde çıkan bir haber bundan böyle bu sakar yolun iktidar tarafından da fark edildiğini umduracak soydandır. Hükümetin klasik plak ithali için döviz ayıracağını müjdeleyen bu havadisi şu kitap karaborsasına da son verileceği müjdesinin takip etmesini dileyelim.

Ama, aslında bunlar şimdiye kadar hiçe alınan aydına yapılmış tavizler olmaktan çok sadece bir haksızlığı düzeltme yolundaki ilk küçük adımlar sayılmalıdır. Önemli olan, tek tek şu ya da bu icraat değil, aydını hiçimseyen tutumun kökünden değişmesidir.

Büyük uluslar aydınları ile övünebilen uluslardır.

11 Ekim 1959

Hafta geçmiyor ki gazetelerde şöyle bir haber okumayalım:

«Bir Amerikalı denizci yine direğe tırmanıp Türk bağrağını yırtı.»

«Bir Amerikan subayı motosikletini karıştıran Türk çocuğunu yaraladı.»

«Bir Amerikalı çavuş İzmir'de bir sporcunun karısına sataştı.»

«Dört Amerikalı asker Türk parasını parçaladılar.»

«Beş Amerikalı asker dolar kaçakçılığından yakalandılar.»

«Bir Amerikalı subay Bolu'da bir Türkü ezdi. Sonra kaçtı.»

«Bir Amerikalı albay saf halindeki jandarmalara bindirdi. Birini öldürdü. Birçoğunu yaraladı.»

Geçen gece de Adana'da biri albay, iki Amerikan subayı minareye çıkıp yapmadıklarını bırakmamışlar.

«Ne oluyor bu adamlara? Zorları nedir? Bu şımarıklık daha ne kadar sürecek? Amerikan üst makamları bunları kökünden önlemeyecek mi?» diye hep soruşturuyoruz. Üzülerek söylemeli ki, bu tek tek cıvıklıklar, artık, Türk - Amerikan dostluğunun hatırı için dahi hoş görülecek sınırı çoktan aştı. Türkler gerçi dünyanın en ko-

nuksever, en anlayışlı uluslarından biridir, ama konuğun bu kadar saygısızına da kimsenin tahammülü ölçüsüz değildir.

Amerikalılar acaba neden böyle davranıyorlar?

Bunun iki sebebi olabilir:

1 — Ya özellikle bize, Türklere bir hınçları, çocukluktan beri aleyhimizde aldıkları kötü telkinlerin, ana babalarından duyageldikleri yanlış bilginin etkisi ile bir garezleri var ve şuuraltıntındaki bu küçümseme ve kin tortusu biraz içince yüzeye çıkıp bu gibi aşırılıklara sebep oluyor.

2 — Yahut da Türkiye'ye karşı herhangi bir kuyruk acıları yok da bu onların genel olarak bir hastalığıdır. Belki de, her ülkede, her ulusa karşı aynı şımarıklıkları yapıyor, direklere tırmanıp o ulusun bayrağını parçalıyor, çan kulelerine fırlayıp o ülkenin mukaddesatına küfür ediyorlar.

Eğer birinci şık varitse, bunun pek yersiz bir şey olduğunu sevimli dostlarımıza hatırlatmak isteriz Kendilerininkinden çok daha eski ve köklü bir medeniyetin varisi olan bir ulusun insanlarını. bugün biraz sıkıntıdalar diye hor görmeye kalkmak pek çocuksu bir tutum olur. Evlerinde aldıkları tek taraflı kötü propagandanın etkisinde kalmış olsalar bile, bunu daha Türkiye'ye ayak basar basmaz düzeltmemiş olmaları, olsa olsa kötü niyete ya da inada yahut da kötü niyetli bir inada verilebilir. Kendi ülkelerinde hâlâ yirminci yüzyılın ortasında, Hitler'de ayıpladıkları ırkçılığın siyah beyaz çekişmesini olağan görmeye alışmış sevimli dostlarımızın, ta on beşinci yüzyıldan beri bütün azınlıklarla çeşitli din görüşlerinin yan yana kardeşçe yaşa-

dığı bu genişgörürlük ülkesine biraz daha saygılı olmaları hiç değilse, bu saygı ile içlerinden sökemedikleri antipatilerini, sahte de olsa diplomatik nezaketle perdelemeleri gerekmez mi?

Yok, eğer ikinci şık varitse, yani bu ahbaplar her gittikleri yerde böyle davranıyorlarsa, o zaman hatırlatalım ki, biz herkes değiliz. Amerikalıların işgal bölgelerinde yaptıklarını Türkiye'de de yapmaya kalkmaları saygısızlığın daniskası olur. Her ulusun tahammül sınırı kendine göredir. Unutmamalı ki Türkler, müterakede işgal altında iken dahi bu şekil hareketlere müsaade etmemiş, her terbiyesizliğin cezasını kendileri vermesini bilmişlerdir.

Bazı meselelerde, hatta demokratik hakları üzerinde pek titiz davranmadığı için pek kalender sanılan bu ulusun, ulusal onur ve kutsal değerler konusunda hiç, ama hiç şakası yoktur

Amerikalı dostlardan ricamız, dışarı göndereceksleri askerlerini hiç değilse küçük bir uluslararası adabımuaşeret kursundan geçirmeleri, gittiği yerde sekiz yaşında bir çocuk psikolojisine yaraşır şımarıklıklara müsait olanları yurttan dışarı salıvermemeleridir

15 Kasım 1959

OY HAZRETLERİNE SECDE

İktidar hırsı, oy bezirgânlığı uğruna ideolojiden fedakârlık etmek yalnız bizim partilere vergi değilmiş Devekuşu. Bunun sunturlu bir örneğini geçende Alman Sosyalist Partisi verdi. Bad Godesberg'de toplanan bu olağanüstü kongrede Alman sosyalistleri ünlü 1925 Heidelberk tüzüklerindeki bütün Marksist ilkelerini yalanlayıp bunun tam karşıtı bir yenl program üzerinde birleştiler. Öyleki bu yeni programı okuyunca insanın kırk yıllık sözlüklerdeki sosyalist sözcüğünün kavram değiştirdiğine hükmedeceği geliyor.

Parti bundan böyle Karl Marx'ı inkâr edip, kendine fikir babası olarak çok daha ılımlı Ferdinand Lasalle'yi seçiyor, toprak mülkiyetini kabul ediyor, «kapitalistlerin sömürücü elinden kurtarıp kamuya mal edeceğini» vaat ettiği madenleri, ormanları tabii servetleri ve enerji kaynaklarını devletleştirmekten vazgeçiyor, hatta kilise ile işbirliğinin kapılarını ardına kadar açıyor.

Bir yaşına daha bastın değil mi Devekuşu?

Tartışması üç gün süren, 16'ya karşı 340 oyla onaylanan bu yeni program üzerinde söz alan Knoeringen gibi, Prof. Carlo Sechmid gibi sosyalist liderler ideoloji sorumluluğunu bir yana atmış meseleyi yalnız ve yalnız oy ve seçim kaygısı açısından almış görünüyorlar. Bunlara

göre Sosyalist Partinin kuruluşundan bu yana 100 yıldan beri ancak dört buçuk yıl iktidara gelip 95,5 yıl muhalefette pineklemek zorunda kalışının sebebi, seçmenlerin sosyalistleri de komünistler gibi Marksizmin, dolayısıyla da sınıf kavgası ve işçi ihtilalinin bir organı görmeleri imiş. Şimdi bu ideolojik ilkeleri safra gibi atıp hafifleyince manevra kabiliyetleri genişleyecek, yeni ve tavizci bir programla partiye sevki —açıkçası oy— toplamak çok daha kolay olacağını sanıyorlar. Nitekim bu maksatla ilkin Marks'ın «afyon» sayıp karşı olduğu, sonra Erfurt tüzüğünde daha hoş görür gibi açıdan, herkesin kendi bileceği «özel bir vicdan meselesi» olarak kabul edilen din konusu yeni programda büsbütün başka bir açıdan ele alınmakta, kilisenin faaliyetine saygı göstermek ve bunu devletçe de desteklemek gereği savunulmaktadır. Bundan ötürü de Alman Sosyalist Partisinin kolları bütün Hıristiyanlara sevgi ile açılmıştır. Bu kucağın birkaç milyon oy toplayacağı umulur. Ayrıca yine bu yeni programda şahsi teşebbüsün desteklenmesi de karar altına alınmış parti orta sınıf çıkarlarının da sözümona bir sözcüsü pozuna bürünmüştür. Birkaç milyon oy da bu canipten kazanılırsa akıllarınca iktidar hülyalarına hayli yaklaşmış olacaklar.

Bu sade olağanüstü değil, olağanüstü garip de olan kongrenin hayli ilginç geçtiği anlaşılıyor. Bu trajikomedyanın son perdesinin en sürprizli sahnesi o zamana kadar aşırı Marksistliği ile tanınmış Herbert Wehner'in itiraz etmek için çıktığı sanılan kürsüden:

«Ben yanılmışım arkadaşlar, yanlışımı şim-

di görüyorum» diye başlayıp yeni programı bir vakitler Marksizmi savunduğu kadar içten savunan acıklı tiradı olmuş.

Yeni programları, sosyalistler için bir iktidar basamağı olabilecek mi? Laftan çok fiiliyata bakan orta sınıf sanayicileri bu kuru laflara pabuç bırakacaklar mı? Sosyalist partinin açtığı kucağa dair hâlâ herhangi bir yorum yapmaktan çekinen kilise çevreleri böyle bir işbirliğinden kendi hesaplarına bir menfaat umabilecekler mi, kestirilemez.

Şimdilik bu yeni programın ilk tepkisi kulaklarına inanamayan komünistlerin büyük şaşkınlığı olmuştur. Nitekim bu şok geçtikten sonra o çevreler sosyalistlerin bu yeni taktiğini «işçi sınıfına yapılan en büyük ihanet» olarak vasıflandırmışlardır.

Bizce önemli olan bu yeni tutumun Almanya'daki tepkileri değildir.

Hatta yarın bizde kurulacağı söylenen Sosyalist Partinin bu programdan örnek alıp almayacağı da değildir..

Biz bu yazıyı sırf bizdeki oy tuzakçılarına bir avuntu vermek, bu alanda tek olmadıklarını belirtmek, için yazdık.

Bu gidişle orada da Cumhuriyetçi Kraliyet Partilerinin. Marksist Klerikal Partilerin zuhurunu görmek insanı şaşırtmayacak.

Görüyorsun ya Devekuşu!

Oy hazretleri Avrupa'nın ortasında bile insanlara ne taklalar arttırmıyor.

6 Aralık 1959

Yeni yılınız kutlu olsun sayın okuyucularım.

Büyüklere saygılarımı, küçüklere sevgilerimi sunarım.

Yeni yılın kutlu olsun vatanım.

Damar damar asfaltlarında dizi dizi kamyonlar... Fabrika bacalarında bayrak gibi dalgalanan dumanlar.

Ey bizlere fikir hürriyeti, muhtar üniversite, hür basın. tarafsız radyo, hilesiz seçim, siyasal olgunluk, tartışma nezaketi, politika centilmenliği vererek bu demokrasi cenneti içinde yaşatanlar. Minnet size. Selam size. San olsun...

İnşallah nice yılları siz başımızda, hep bu varlık ve mutluluk, hep bu gönül huzuru, fikir rahatlığı içinde kutlarız.

Yeni yılın kutlu olsun taşra gazetecisi Mister Pulliam. Size de iyi yıllar özel Uluslararası Basın Enstitüsü, burnunu olmadık işlere sokan yabancı gazeteler, arada bir gözleri dinlendirmek için beyaz çıkan yerli basın.

Güzel yıllar, hapisteki gazeteciler, girmek üzere olanlar, yeni çıkanlar, önümüzdeki yıl girecekler.

Yeni yılınız son model arabalarınız gibi uğurlu olsun mebus beyler. Ayrım yapmaksızın DP'liler ve CHP'liler.

Yeni yılınız kutlu olsun, gemisini kurtaran

kaptanlar, tarziyeciler, pazarlıkçılar, tavizciler, evet efendimciler, etliye, sütlüye karışmayan çekingenler, yoğurdu üflemeden yemeyen temkinliler, miskin mutluluklarına sımsıkı yapışmış sinamekiler, her rejimde dört ayak üstüne düşen açık gözler.

Yeni yılınız kutlu olsun emniyet mensupları, rıhtım kahramanları, cop şampiyonları.

Selam size, kongre kütüklerinde oyun yapıp gelecekteki siyasi hayatına staj gören talebe cemiyeti idarecileri.

Şen ve esen bir yıl, vergi mükellefleri, dar gelirliler, dullar, yetimler, emekliler.

Yeni yılın kutlu olsun, Beyazıt Meydanı, Moda Burnu, Galata Kulesi.

İyi yıllar, imar alacaklıları, temizlik ameleleri, çöp kamyonları.

Selam size, döviz kaçakçıları, karaborsacılar, Lüks Nermin, Capkın Hırsız, Berbat Süleyman.

Yeni yılınız uğurlu olsun Turgay, Can, Lefter, Müzeyyen Senar, Ahmet Üstün, halk türküleri Sadi Yaver Ataman.

Güzel yıllar, sağcılar, solcular, yobazlar, snoplar.

İyi seneler Saidi Nursî, Bediüzzaman.

Böyle gelmiş böyle gider Devekuşu. Herkesle gelen düğün bayram.

1 Ocak 1960

Partiler, yılın son haftası da falso yarışına devam ettiler.

CHP'nin halk gözündeki son prestijini bir kat daha azaltan otomobil fiyaskosu karşısında, sağ olsun bir DP'li mebus da partisini küçük düşürmedi, yılın son haftası giderayak sunduğu bir kanun tasarısı ile üniversitenin muhtariyetini budamayı salık verdi.

Sayın Trabzon mebusunun tasarısını gözden geçirince, bu konudaki yabancılığı hemen göze çarpıyor. İnsan bir ilim müessesesinin statüsünü değiştirme teklifinde bulunurken hiç değilse görünüş bakımından ilmi olmaya, hadi bu da olmadı, bari sağduyudan ayrılmamaya gayret etmeli. Hele hepsi iyi kötü en az DP mebuslarından iki üç misli okumuş, yazmış, eserler yayımlamış, ele güne karşı Türkiye'deki ilmin temsilcisi sayılan kimselere karşı şuursuz sürüler için kullanılan başıboşluk gibi sözler kullanmaktan kendini koruyabilmeli.

Evet, Sayın Tarakçıoğlu'nun tasarısının ruhu üniversiteyi işte bu «başıboşluktan kurtarıp», Maarif Vekâletinin, daha açıkçası iktidarın emrine vermektir. Sayın Demokrat Parti mebusu bunun için şu tekliflerde bulunuyor:

A) Genel kurullar kaldırılıp yetkileri profesörler kuruluna bırakılmalıdır. (Açıkçası, fakül-

tenin güdümünde adamdan sayılıp oyları alınan doçent ve öğretim görevlileri, fakültelerin bu en faal, dinamik, ülkücü ve genç elemanları bir kalem idari bakımdan bertaraf edilmelidir.)

B) Dekanları profesörler kurulunun adayları arasından Maarif Vekili seçmelidir. (Bu suretle profesörler arasından bir dekan seçilmesi usulüne son verilip profesörlere bundan böyle dekan değil, olsa olsa iki dekan adayı seçmek yetkisi tanınmaktadır. Bu iki aday muhakkak ordinaryüs rütbesinde yahut da bölüm başkanı olacaktır.

Bu iki adaydan birini, kendine ve şüphesiz partisine en uygun olanını seçmek ise Maarif Vekilinin bileceği iştir.)

C) Rektörü ise profesörler kurulu üyeleri arasından doğrudan doğruya Maarif Vekili seçecektir. (Rektörlük konusunda profesörlere aday seçme yetkisi dahi bırakılmamıştır. Vekil, profesör listesini şöyle bir taradıktan sonra beğendiğini üniversitenin başına rektör yapacak, hizmetinden memnun kalırsa, dört yıl sonra aynı zatın rektörlüğünü bir dört yıl daha uzatabilecektir. Ne hikmetse, dekanlık için ordinaryüslüğü ya da bölüm başkanlığını şart koşan tasarı rektörlük konusunda bu kadar ince eleyip sık dukunmuyor.)

İlk ağızda acayipliği, mantığa aykırılığı, Nazi ve totaliter üniversite anlayışları dışındaki üniversite kavramı ile bağdaştırılamayacak tek taraflılığı, dar sınırlılığı sırıtan bu tekliflerin gizli siyasal niyetini perdelemek, hafifletmek için tasarı geniş çapta bir maddi tatmin planı ileri sürmeyi elbet ihmal edemezdi. Asistanların ha-

len aldığı tazminatı 200 liradan 600'e; doçentlerinkini 300'den 900'e; profesörlerinkini ise 400'den 1200'e cömertçe çıkartmakla üniversite mensuplarının ağzına bir parmak bal çalan tasarı sahibi niyetinin pek belirli olmasına rağmen yine de kurnaz sayılabilir.

Başvekilin üniversitede yemek yediği gün, profesör evleri için bazı yardım vaatlerinde bulunuşunun o zaman bazı profesörlerin tutumuna yine de biraz tesir ettiğini çok iyi bilen iktidar mebusu şimdi de manevi alandaki bazı kısıntıları maddi alandaki bazı önemli tatminlerle satın alabileceği zehabına kapılmakta kendine göre haklı sayılabilir.

Bu tasarı mecliste nasıl karşılanacak, ne şekilde sonuçlanacak kestiremem. Basının, kamunun bu konudaki tepkileri de belki Şah'la Diba'nın, Fener'le Nice'nin karşılaşmalarına kıyasla pek büyük bir yer de tutmayabilir. Buna da karışamam.

Ama benim bu konuda asıl merak ettiğim muhtariyeti bir nevi müzayedeye çıkarılmış üniversitenin bu biraz kaba taktiğe karşı göstereceği şiddetin derecesidir. Bu tepki yeteri kadar sert ve enerjik olmazsa, Türk ilim adamları arasında maddi çıkarını manevi değerlerden üstün tutanlar bulunur da muhtariyet konusunda tavizlere taraftar görünürlerse ve bu gibiler gerçek ilim adamlarını azınlıkta bırakırlarsa, o zaman hiç üzülmeye değmez, böyle bir üniversite zaten muhtar olacak ilmi ve ahlaki seviyede değil demektir. Kendi ölümünü kendi imzalar. Bize de sadece acımak, çektiğimiz nice yazıklara birçok firaklı «Yazık» daha katmak düşer.

Bu iskandilin sonucu ilgi ile beklenmeye değer.

Ne var ki Türkiye açısından bakılınca Tarakçıoğlu'nun tasarısı bir batılı —ya görünebileceği kadar manasız da değildir— tasarı sahibi ilim zihniyetini ilmin gelişmesi için gereken hürriyet havasının cahili olsa bile de hiç değilse Türkiye'yi ve Türkiye'deki etki usullerini oldukça iyi bilmektedir.

Bekleyelim.

3 Ocak 1960

Konya'dan mektup yazan Zeki Loscalı adlı sayın okuyucum geçen haftaki yılbaşı yazımı —herhalde dalgınlıkla— ciddiye almış olacak ki «Güney sınırımızdaki kaçakçılara, Said-î Kürdî'ye dahi esirgemediğimiz yeni yıl tebriklerini Atatürk inkılaplarının bekçisi Atatürk Derneğinden ve insanların kardeşliği için kurulmuş Masonlar Birliğinden esirgemişsiniz» diye gocunuyor. Hatırı olsun. Kendisine de, adını andığı o kurumlara da iyi yıllar dileriz.

Yozgat Hapishanesinden mektup yazıp orada kurulacak kütüphane için hikâye kitaplarımdan birer cilt isteyen sayın okuyucumun bu isteğini yerine getirememekten gerçekten çok üzgünüm. Yıllar önce yayımlanan bu kitapların hiçbirinin ne yazık ki mevcudu kalmamış. Bunları basmış olan yayınevinin keyfi gelip de üçüncü baskılarını yapmaya karar verdiği gün ilk hatırlayacağım Yozgat Hapishanesi olacak. Oralarla iyi geçinmek lazım. Birçok arkadaşlar o çatıların altında. Bakarsınız günün birinde bizim de yolumuz düşer. Şimdiden dostlar edinmek hiç fena olmaz. Cümlesine sabırlar diler yeni yıllarını kutlarım.

Ankara'dan mektup gönderen ve eski bir Mülkiyeli olduğunu söyleyen Nahit Ülgen adlı sayın okuyucum, aydınları partiler dışında kal-

maya, partilere karşı sağlam ve istikrarlı bir manevi murakabe kurmaya davet eden ısrarlı yazılarımı ilkin tasvip etmezken son olayların ışığında —sağ olsun— bana hak verdiğini bildirdikten sonra, «İkinci Meşrutiyet esnasında bir ara istisna edilirse, Türkiye'de hiçbir zaman tam bir hürriyet rejimi kurulamadığını, bunun ancak prensip ve program partileri kurulduğu gün mümkün olabileceğini» söylüyor.

Bizce Türkiye'de gerçek bir demokrasinin kurulamayışı, demokrasi heveslerinin hep şekil ve satıhta kalıp derine, insana inemeyişinin ve bu mucizeyi hep dıştan, şekilden, kalıptan bekleme gafletimizin bir sonucudur. Siyasal kadro hiç değişmedi. CHP'yi ilk kuranların büyük kısmı ya İttihatçı idiler, ya da onların görgüsü ile yetişmiş olanlardı. Serbest Fırkanın liderleri Halk Partisinden. Demokratlar Halk Partisinden çıktılar. Millet Partisi bayrağı altında toplananlar ise Demokrat Partinin bir vakitki en ateşli partizanları idi. Hürriyet Partisini Demokrat Partinin eski vekilleri kurdu. Sonunda bunlar da dönüp dolaşıp yine Halk Partisinde karar kıldılar. Siyasi tarihinde bizim politikacılar kadar kısa zamanda bu kadar parti değiştiren, program ayrılıklarına rağmen yine aynı anlayışta kalan başka örnekler bulmak güçtür. Parti adları, parti tüzükleri değişiyor, ama insanlar maalesef hep aynı kalıyor. Bundan ötürüdür ki bu çekişme bir rejim, bir hürriyet, bir prensip çekişmesi değil, bir iktidar yarışı oluyor. Rana Tarhan muhalefeti, Serbest Fırka muhalefeti, hatta kurulacağı söylenen Sosyalist Parti denemesinin bir danışıklı dövüş haline gelmesi ve geleceğinin sebe-

bini de yine başka yerde aramamalı. Sayın okuyucumun uzun uzun bahsettiği otomobil davası bu acı gerçeğin sadece bir küçük görünüşüdür.

Türkiye'de gerçekten bir demokrasi doğacaksa bu, partiler arasındaki mücadeleden değil, tam tersine, bütün düşmanlıklarına rağmen aynı yolun yolcusu, aynı anlayışın temsilcisi bu iktidar yarışçıları ile gerçek demokrasiyi, fikir hürriyetini benimsemiş aydınlar cephesinin çarpışmasından doğacaktır Tam bir demokrasi eğitimi görmüş yeni bir politikacı kuşağının yetişmesi ise, ancak bundan sonra mümkün olur.

10 Ocak 1960

ALATURKALIĞIN BAŞI : YUMUŞAK AYDINLAR

Gazeteci öldürme ilkelliğini şükürler olsun geride bıraktık. Ahmet Emin'e Malatya'da atılan kurşun, bu barbarlığın son halkasıdır. Ama, ondan sonraki demokrasilerimiz de yine gazeteciyi sindirme metotlarından büsbütün vazgeçemedi. Arif Oruç'tan başlayarak, Orhan Birgit'e kadar, bilinmeyen, tutulmayan faillerden dayak yiyen gazetecilerin listesi yapılsa, herhalde pek göğüs kabartıcı bir manzara ile karşılaşmazdık. Hür milletler topluluğu içinde, yurdumuzun fikir özgürlüğü ve tolerans bakımından pek ön safta bulunduğu savunulamaz. Henüz kilometrelerce uzağında olduğumuz bu ön safa gidecek yol da, bildiğini okumak, dediğine itiraz kabul etmemek, karşı koyanı işinden, ekmeğinden etmek, hapse atmak, ya da onun başında şopa kırmak olmasa gerektir.

Gerçek demokrasinin kurulmasını engelleyen sadece bu zorbalık ve tahammülsüzlük zihniyeti midir? Hayır. Şu son günlerde en çok bu taraf gözümüze batıyor da onu dilimize doluyoruz. Bu dar görüş, bu tekelcilik açısı günün birinde kültürle, insafla ortadan kalktı diyelim, o zaman her şey acaba yoluna girecek mi dersin Devekuşu? Hiç sanmıyorum. Demokrasi yolunda eksiklerimiz o kadar çok ve değişik ki...

Katıldığım bazı aydın toplantılarına bakıyorum da, gitgide umutsuzlaşıyorum. Bunlara katılanlar, gözlerini itiraz bürümüş politikacılar, ya da programlarının hızına kapılmış particiler değil. Çoğu beyaz saçlı, durmuş oturmuş, ağırbaşlı, iki üç batı dili bilen, kendi bilim, ya da sanat alanlarında otorite sayılan bu memleketin ünlü ve saygıdeğer en süzme aydınları. Ne var ki, konuşmalarına, tartışmalarına, alınganlıklarına, saldırganlıklarına bakınca onlarda da basit ve ham kişilerde görüp yakındığımız alaturkalıkların hemen hepsini —belki biraz daha örtülmüş, belki bir nebze daha nazik kalıba dökülmüş olarak— görebiliyorsun. Konu, sanat veya bilim olduğu zaman bile, politika kuralları hâkim oluyor. Akademi sayılabilecek bu kuramlarda bile, falan bey darılır, filan zat gücenir diye prensip fedakârlıkları, karar düzeltmeleri yapılıyor. Orada da gruplar, peşin düzenler, sahte bir tevazu maskesi altında nice ihtiraslar görebilirsin. Aklı başında olgun bir üyenin başka birinin yaptığı mugalatayı desteklediğini görüp şaşıyorsun. Sebebini araştırınca, o üyenin, o mugalatacının yanında bir memuriyeti, ya da herhangi bir çıkarı olduğunu görüyorsun. Falan patronun gazetesinde yazılarının çıkması, falan beyin çıkaracağı antolojiye girememek korkusu, bir üyeden, gelecek oturumda kendini ilgilendiren bir önergeyi desteklemesi vaadini almış olması, bu süzme aydınların elini kolunu bağlayıp kişiliklerini ortadan kaldırmaya yetebiliyor. Hatta bu gibi toplantılarda, konuşurken bir tezi tutup oylamaya geçince, o tezin aleyhine el kaldıran insanlara bile rastlarsan, yine hiç şaşma.

Fikirler bir sigara içimlik arada değişebiliyor. Hasılı, politikada neden nefret ediyorsak, hepsi bu politika dışı, sözümona kültürel toplantılarda da var.

Bu aydınlar topluluklarında hiç mi olumlu kişiler yok, hiç mi iyi niyetli, dürüst, çıkışlara rastlanmaz. Bunu demek istemiyorum. Bildiğim bir şey varsa, dost kaybetme korkusunun, işi oluruna bağlama rahatlığının en dürüst ve tarafsız olanlarımızı bile gerekli çıkışlardan engelleyecek, hiç değilse çekimser yapacak bir kuvvette olduğudur Durum böyle olduktan, aydınlar, süzme düşünürler, böyle davrandıktan sonra gerisinden ne bekleyebilirsin?

14 Şubat 1960

«Halk Düşmanı» adlı piyesini, «Kalabalığa boş verin, haklı olan her zaman küçük bir azınlıktır. Hele en kuvvetlisi tek insandır» diye bitiren İbsen boş konuşmuyor. Demokrasi ile demagojinin ayrılığı bir kıl payıdır. Gözü kızmış bir oy kalabalığının sağduyu kefesini havaya uçurduğunu sık sık görmüyor muyuz?

Yalnız siyasal tartışmalarda değil, bir meselenin enine boyuna, derinine konuşulduktan sonra karara bağlanmasını gerektiren bilimsel ve kültürel toplantılarda bile sıkışılınca parlamento usullerine başvurulduğu çok olmuyor mu? Bir kaş göz anlaşması, bir yeterlik önergesi, oylama, tamam. İşimize gelmeyen doğru sözlünün daha diyeceği kursağında iken çanına ot tıkayıveririz.

Geçen haftaki «Yumuşak Aydınlar» yazımda da belirttiğimiz gibi, bilimsel ve kültürel tartışmalarda İngiliz Quaker'lerinin tarafsız, kinsiz, hatta haklıyı haksızı değil, yalnız doğruyu ortaya çıkarmaya çalışan, oylamayı bile gereksiz bulan anlayışını aramak boşuna. Bizde iyi niyetli gerçek dostlardan çok, cemiyetler kanununu ezberlemiş taktik uzmanları, hizipçilik kurtları, oy manevracıları at oynatıyor ve ne yazık ki istediklerine varıyorlar.

Durum böyle olunca iyi niyetli azınlığa hele

bazen tek başına kalan insana yapacak bir şey kalmıyor gibi gelebilir. Yurdumuzdaki çoğu aydınların bugünkü tutumu ne yazık ki bu.

Bence en küçük yanlış bu kötümserlikte. Küçük azınlığın, hatta tek insanın çaresizlik içinde bu kuru gürültüye pabuç bırakması, bu sürü psikolojisine uyması kadar manasızlık olamaz. Bu insanlıktan istifa etmek gibi bir şey.

Oylamaya geçilince yenileceğimizi bilsek bile kararın yanlış olduğunu, günün birinde bu yanlışın ortaya çıkacağını bir kere daha bütün kuvvetimizle bağırıp karşımızdakileri uyandırmaktan vazgeçmemek gerek. Bu çeşit direnişler hiç değilse iz bırakır. Bunun yanlış olduğunu bile bile yapanların, eğer kalmışsa vicdanlarına, küçük bir tortu çöktürür. Kaldı ki, bu kendimize, insan sorumluluğumuza karşı da bir borçtur. Toplu bir yanlışın ortasında doğruyu görmüş ve direnmiş olanların varlığını, bir zaman sonra, tarihin gözüne serer, ulusun kendi şuuruna güvencini sağlar.

Bencil açıdan bakınca da bu direniş kişiyi kişiliğini bulmaya, onu bu keşmekeş içinde pekleştirmeye yarar. Huxley'in dediği gibi insan kendini ancak akıntı karşısında yüze yüze kuvvetlendirir. İnsanlığın, doğruluğun, iyinin, güzelin yolunda yürümekte olmanın eşsiz huzuru ve benzersiz sevinci ise, bütün rikslerine, bütün zararlarına rağmen bence hiçbir şeyle değişilemeyecek kadar büyüktür, başkadır. Bu yüce mutluluğu, yaşamanın amacını her rüzgâra uymak, her kuvvete tempo tutup parsa toplamakta bulanların sınırlı hayal gücü tasavvur bile edemez.

Yurdumuzda, bilim, sanat, siyasal alanlarında çok az da kalmış olsa böyle insanlar yok değil. Bunlar ne durumda olurlarsa olsunlar, insanlık gereğini yerine getirmeye çalışıyorlar. Ama bir toplumun değeri bunların sayısı ile orantılıdır. Kendilerini çevrenin bu yıpratıcı, aşındırıcı, yumuşatıp kendine benzetici etkilerinden beri tutabilen bu ülkücü aydınların varlığı çok daha umutlu bir yarın için tek dayanağımız.

Bütün dikkatimiz, özenimiz bu çeşit insanların bol yetişeceği kişiliklerinin daha rahat gelişeceği imkânları sağlamak olmalıdır.

21 Şubat 1960

SOSYALİST PARTİ YAHUT İKİNCİ BAKKAL DÜKKÂNI

Altı aydır kuruldu kuruluyor, söylentilerini işitegeldiğimiz mahut Sosyalist Parti nihayet kurulmuş. Geçen haftaki gazeteler yeni partinin kurucularını, Şûra Başkanını, Genel Sekreterini tanıttılar, «aşırı solcu bir politika gütmeyeceğini, uzun vadeli bir programı olacağını, seçimlere girmeyi düşünmediğini, şimdilik sadece bir sosyalist mektebi gibi çalışacağını» belirttiler.

Bu Türkiye'de kurulan sosyalist partilerin kaçıncısıdır, bunun kesin hesabını ancak dostum Prof. Tarık Zafer Tunaya bilir. Benim hatırımda kalanlar Cami Beyin meşhur Ahrar Partisi, bir de sonradan üyeleri arasına gizli polislerin sızdığı Esat Adil Müstecablıoğlu'nun talihsiz Sosyalist Partisi. Bunlar dışında kurulup batan daha kim bilir nice sosyalist parti olmuştur.

Bir ara İsmet Paşa devrinde Necmettin Sadak'ın da bir sosyalist parti kuracağı söylentisi çıkmıştı. «Akşam»ın rahmetli başyazarı Fransa'da sosyoloji okumuş, yurda dönünce Darülfünunda bir ara Ziya Gökalp'ın, ama daha sonra da Jean Jaures hayranı hocamız Bonnafuss'un yanında asistanlık yapmıştı. Ilımlı bir sosyalizme karşı yakınlığı belki de buradan geliyordu. Ne var ki Sadak'ın kuvvetli muhakemesi, duru mantığı, güzel dili ve sağlam karakteri

yanı sıra bir özelliği de kendini korumuş, tutmuş, Dışişleri Bakanlığına kadar çıkarmış olan İnönü'ye karşı büyük bağlılığı ve minnettarlığı idi. Bir partici ya da bir insan olarak onun karakteri lehine yazılabilecek bu özellik ne yazık ki onun iyi bir sosyalist parti lideri olmasını engelleyecek en büyük sakınca idi. Nitekim, belki de bu duygunun etkisiyle, bu teşebbüs tohum halinde öldü. Sadak da hayatını Milli Şefine bağlı bir Halk Partili olarak bitirdi.

CHP'nin çok tartışma götüren, devletçilik umdesine dayanan bazı partililer, sosyalist eğilimde bir parti olduklarını zaman zaman savunmuşlardır. Bu tavizci, lastikli acayip devletçilik umdesi dışında, gerçek bir sosyalist partisine saldırı hedefi olacak başka nice umdeleri bulunan Halk Partisini sosyalist ya da sosyalizan bir parti saymak eğer saflıktan değilse, muhakkak bir özenti hevesinden ileri geliyor olmalı idi.

Kaldı ki, CHP'nin sol kanadı sayılan bazı şahsiyetlerin sosyalizmden ne anladıkları, Almanya'daki Carlo Schmidt'in sosyalizmden başka her şeye benzeyen son tavizci programını alkışla onaylamalarından da yeteri kadar belli oldu...

Demokrat Partiye gelince, o düpedüz bir liberal partidir. Böyle söylemekle onu büyümsediğim sanılmasın, Halk Partisinde olduğu gibi bu partinin de fiiliyatına göre değil, ancak yazılı programına göre konuşuyorum.

Görünüşteki bütün çatışmalarına, oy çekişmelerine rağmen, iki büyük partimiz de aslında aynı yolun yolcusudurlar, aynı ortak değer ölçülerine dayanırlar. Türkiye'de kurulacak

gerçek bir sosyalist parti bu bakımdan er geç bu iki partiyi tek cephe teşkil etmiş olarak karşısında bulmaya mahkûmdur. Bu ise siyasi tartışmaları mahalle kahvesi adiliğinden prensip tartışması seviyesine çıkarabilir.

Gerçek bir sosyalist partinin kurulması, yalnız işçilerin, çalışan sınıfın haklarını savunmaktan, yurtta bir sosyal düzen ve güvenin teessüsüne çalışmaktan öteye, bizde demokrasiye benzer bir demokratik hayatın yerleşmesine de yarayabilir.

Fikir özgürlüğünü, demokrasinin çok taraflılığını belirtecek politik alanın renk paletini zenginleştirecek olan her yeni prensip partisini, sağ sol ayrımı yapmaksızın sevinçle karşılamalıyız.

Ama şunu da önemle belirtelim ki, eğer bunlar salt bir göz boyayıcılık ya da danışıklı dövüş değilse...

Biz, bu memlekette öylesine tertipli muhalefetler gördük ki, şimdi kolay kolay herkesin samimiyetine de inanamıyoruz.

Böyle durumlarda ben hep bizim eski mahallenin bakkalını hatırlarım.

Bütün mahallenin tek bakkalı olduğu için bakkalımızın işleri tıkırında idi. Günün birinde köşede başka bir bakkal dükkânı açıldı. Eski bakkalın yüzünden düşen bin parça olmalı idi. Oysa onu çok neşeli gördüm:

«Rekabetten korkmuyor musun?» dedim.

«Nasıl korkmam bey» dedi. «Gece uyku kalmadı. Korktuğum için o dükkânı da ben açtım ya. Hem yabancı gelemez artık, hem oğlan da ekmek yer.»

Seçimlere girmeyeceğini, ılımlı bir yol tutacağını bildiren bu yeni sosyalist partinin ikinci bakkal dükkânı olup olmadığını icraatı gösterecek..

Hayırlısı.

24 Ocak 1960

Hangi partiden olurlarsa olsunlar, siyasa adamlarımız bence hep aynı hamurdan..

Muhalefette iken alçakgönüllü, ülkücü, ateşli, gençliğe, aydınlara sağduyuya bel bağlamış görünen, ama iktidara geçtikten bir süre sonra gerçek bir demokrasi terbiyesi ile yoğurulmamış olmanın sonucu olarak alaturka hislerini pek çabuk ortaya vuran politikacıların hikâyesi partiler değişse de hep devam edeceğe benzer.

Ya daha sonra gelecek kuşaklar? Onlar hakkında fazla umutlu olabilir miyiz? O da gözünü tek taraflı görüşlerin, kinlerin, baskıların, asıl amacı oy kazanmak olan ihtirasların içine açmadı mı? Gençlik daha talebe cemiyeti kongrelerinden iki partiye ayrılmıyor, burslar, yardımlar, dövizler ya da vaatler omuz sıvazlamalarla iki parti için kazanılmaya uğraşılmıyor ve nihayet iskemle masa iki parti gibi birbiriyle boğazlaşmıyor mu?

Bu gidişle sağduyu sahibi, her iki partinin de dışında memleket gerçeklerini oy ihtirasının kızgın buğusundan değil, serin kafa ile görecek tarafsız gençler nasıl yetişecek?

Tesadüfen, türlü tertiplerden sıyrılıp bağımsızlıklarını muhafaza edebilmiş aydınlar bu-

nu daha ne zamana kadar muhafaza edebilecek?

Bağımsızlık derken, ne yazık ki, tam anlamı ile bir bağımsızlık kasdedemiyorum. Aktif bir bağımsızlık artık yurdumuzda nadirattan oldu. Biz pasif bir bağımsızlığa bile razıyız. Cephe alacak, doğruyu dik sesle haykıracak yüreklilikten geçtik. Bir vatandaşın yalana, yanlışa, haksıza kapılmaması bile şu içler acısı durumumuzda bize büyük bir meziyet gibi görünüyor.

Yüzyıllar boyu çok çekmiş, kös dinlemiş olmanın alışkanlığı, doğuştan yumuşak başlılığımızın ve ezeli uyuşukluğumuzun ürünü olan nemelazımcılığımızla birleşince, medeni cesaret şampiyonlarının neden bu cılız tarlada yetişmediğine hiç şaşmamalı.

Okuryazar takımının çoğunluğunu teşkil eden memur kitlesini alın. Yıllar yılı nice çaba ile ulaştığı mevkiini, maaşını, gelecek güvenini hep baştakilere nahoş görünmemek taktiği ile sağlamış memur kuşaklarının bugünkü halkası da mecburen —atavik bir duygu ile diyelim: varlığını koruma içgüdüsü ile diyelim— tuttuğu aynı yoldan bir gerçek aşkı, bir haksızlık isyanı, bir prensip davası uğruna kolay kolay ayrılır mı? «Viran olası hanedeki evladü ayal» heyulâsı bu memlekette yüzyıllar boyu kaç milyon insana siyaha beyaz dedirtmiştir.

Bırakın evladü ayal sahibini, itaatli memurları, sanki serbest meslek sahipleri, sanki bekârlar, başlarına buyruk olanlar daha mı cesur davranıyorlar. Herkes şu ya da bu çıkarı ile eteğini bir kapının arasına kaptırmış. İstediği gibi

rahat ve bağımsız konuşamıyor, hareket edemiyor.

Günlük hayatımızın küçük küçük ne sayısız tavizlerle örülü olduğunu bir düşündünüz mü? 24 saat içinde kaç yalancının, kaç döneğin bile bile elini sıkıyoruz, yüzüne gülüyoruz bir hesapladınız mı? Kaç haksızlığı, o sırada çok daha önemli işlerle meşgulmuşuz, dalgınlığı içinde görmemezliğe gelip küçümsediğimizin farkında mıyız?

Bize doğrudan doğruya zararı yok sanarak, Devekuşu misali, göz yumduğumuz bu tavizlerin birike birike bizi nerelere götürebileceğini, götürdüğünü hiç düşündük mü?

Bir kere dürüstlükten, gerçek kişiliğimizden, özgürlüğümüzden kaydık mı, bunlara aldırmayacak, umursamayacak kadar nasırlaştık mı, artık irademiz günden güne fire vermeye başlayacaktır.

Eş dost arasında kişiliğini böyle bir taviz yokuşunun sonunda yitirmiş örnekler bulmaktan kolay bir şey yoktur.

17 Nisan 1960

Devekuşuna Mektuplar 1, Haldun Taner'in düz yazılarını topladığı ilk kitaplarındandır. Taner'in bütün yapıtlarının yayımını sürdüren yayınevimiz, ÖNCE İNSAN (Devekuşuna Mektuplar 1) adıyla, yapıtın 2. baskısını da okurlarımıza sunuyor.

Okurların da göreceği gibi, yazılarındaki kişilerin bugün birçoğu aramızda değil. Ancak aktarılan olaylar, sorunlar yazık ki, bugün de yaşanıyor. Taner, bir edebiyatçı, ülke sorunlarını bilen bir aydın gözü ve duyarlılığıyla ÖNCE İNSAN'da eğitimci, politikacı, yönetici birçok insana eleştiriler yöneltiyor. Aynı duyarlılıkla doğrudan, güzelden yana sesini duyurmaya çalışıyor.

"Haldun Taner Türk kültür hayatında bir fenomendir.

Yazılarında kullandığı dil, gazetedeki sütununda bile görülebilen, yüksek seviyede, sanatsal ve biçimsel bir değer taşırdı. Aynı zamanda, üniversitedeki derslerinde olduğu gibi, eğitici ve öğretici özellikleri de içerirdi.

Kendisinin edebiyat alanında benimsediği rol, ne okurlar önünde gereksiz tartışmalara girişmek, ne de edebi gruplar oluşturarak onları düşünsel yaşamın kavga cephelerine sürüklemekti. Eserlerinin değerlerini burda aramamak gerekir.

Haldun Taner, mümkün olduğu sürece çekişmelerden uzak durdu. Ama inandığı ve eserlerinde derin bir insanlık sevgisiyle iç içe yoğurduğunu gördüğümüz fikirlerinden asla ödün vermedi. Namuslu bir aydın tavrıyla bunun sorumluluğunu hep taşıdı."

György HA[illegible]

pan matbaacılık ankara 12 14 22

% 5 KDV dahil 1200 Lira